

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้เพื่อศึกษาองค์ประกอบของจิตรกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ และวัฒนธรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยนำข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่าง ๆ มาวิเคราะห์สรุปเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของวัดราชบูรณะ

ตอนที่ 2 องค์ประกอบศิลปะของผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ

ตอนที่ 3 วัฒนธรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของวัดราชบูรณะ

ศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของประชาชน วัดถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมและยังเป็นที่ตั้งหรือศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ของชุมชน เป็นสถานศึกษาแหล่งโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ตลอดจนกระทั่งเป็นสถานสงเคราะห์ของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เหมือนดัง เช่น

วัดราชบูรณะ ตั้งอยู่เลขที่ 16/169 ถนนบรมไตรโลกนาถ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก วัดตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านบริเวณใจกลางเมืองพิษณุโลก เยื้องกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดพระพุทธชินราช) และตรงข้ามกับวัดนางพญา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 5 เป็นวัดที่มีความสำคัญมากวัดหนึ่งไม่พบหลักฐานการสร้างที่แน่นอนว่าสร้างขึ้นเมื่อไร (จารุณี ภาคเจริญ, 2530.) จากข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหลักฐานด้านโบราณวัตถุ ข้อมูลมุขปาฐะและจากหนังสือจดหมายเหตุต่าง ๆ พอจะสันนิษฐานได้ว่าวัดราชบูรณะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย และได้รับการบูรณะซ่อมแซมในสมัยพระยาสิทธิไธสงปรากฏเป็นบันทึกบนแผ่นป้ายไม้หน้าวัดว่า “ราชบูรณะ” ก็บอกอยู่แล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเขียนไว้ในจดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก “วัดราชบุรีบูรณะ” ซึ่งน่าจะคิดว่าอาจจะพระราชบูรณะสร้างขึ้นก็ได้แต่เดิมทีเดียวจะชื่ออะไรและเขียนอย่างไรไม่ทราบได้ แต่ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2120 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. 2130 (หวน พินธุพันธ์, 2514. หน้า 68)

1. ประวัติวัดบนไม้แผ่นป้ายของวัด มีความว่า "วัดราชบูรณะ" เดิมไม่ปรากฏชื่อ ก่อสร้างมานาน 1,000 ปีเศษ ก่อนที่พระยาสิทธิไธทรงบูรณปฏิสังขรณ์ ดังนั้นวัดนี้จึงได้ชื่อว่า

"วัดราชบูรณะ" รวมความยาวนานถึงปัจจุบันประมาณ 1,000 ปีเศษ พระยาสิทธิไธทรงสร้างพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดาแล้วทองยังเหลืออยู่จึงได้หล่อพระเหลือขึ้น และทรงทอดพระเนตรเห็นว่าวัดนี้ ขำรดทุดโทรมมาก จึงได้บูรณะขึ้นอีกครั้งจึงได้นามว่า ราชบูรณะ

2. จากหนังสือจดหมายระยะทางเมืองพิษณุโลกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ความว่า "..... ออกจากหมู่บ้านก็เข้าทำวัดราชบุรีบูรณะ พอถึงหลังโบสถ์ โบสถ์ก็ดูจืดต้องลงจากม้าเข้าทางหลังโบสถ์ บานประตูสลักลายดอก 4 กลีบ ฝีมือดีแต่เป็นลายตามธรรมเนียมผนังในโบสถ์เขียนรามเกียรติ์ แต่ไม่สู้เก่านัก และไม่สู้เป็นนัก มีพระประธานใหญ่ แต่ไม่เก่ง มีพระเล็กน้อยมาก เสาแลเครื่องบนทาดำทาแดง ปิดทองลายฉลุ แต่ไม่ใช่ลายเก่าเป็นปฏิสังขรณ์ใหม่ แต่ผนังโบสถ์และตัวไม้เครื่องบนเก่าเป็นเครื่องประดู่ขอฟ้าปูน ออกจากโบสถ์ พระยาเทพาชวนไปดูศาลาการเปรียญ แต่ไปไม่รอด เพราะอ้ายธรรมาสน์เก่าที่ศาลาข้างโบสถ์มันเหนียวเอาไปดูมัน ธรรมาสน์นั้นเก่ามากทีเดียว ที่ก็เป็นซุ้มเกี้ยวยอด มันพังทั้งอยู่ข้างล่างเหลือชั้นเดียว ฐานก็แปลกจากที่เคยเห็น คือสิงห์เขว่นขานาคต่อ แต่ข้างล่างจะเป็นอะไรอีกไม่ทราบ เพราะสูญเสียหมดแล้ว มาแปลกอยู่ที่ไม่มีกระຈັงบัตดินยานไฉ่หยัก ๆ สำหรับหลังซุ้มประตูแทน เช่น เขียนตัวอย่างไฉ่ดูนี้ (ทรงวาดรูปประกอบไว้ด้วย) แลมีกวางทรงเครื่องหักอยู่ตัวหนึ่ง สำหรับ เป็นบันไดรองเท้าขึ้นบนธรรมาสน์ ทั้งกวางทั้งธรรมาสน์ลายเก่าเป็นดอกไม้นก ทำนองรุ่นเดียวกับผนังธรรมาสน์ ที่เก็บมาแต่วัดในที่เมืองสมุทรปราการแต่ก่อนนั้นดูธรรมาสน์แล้ว ไปดูการเปรียญที่ก็เหมือนโบสถ์ เครื่องประดู่ฝัอิฐ แต่ฝาอกที่หลัง เดิมเป็นเสาไม้ เป็นศาลาโถง ฝาเขียนประดุมสมโพธิ แต่ไม่เก่าแลไม่เก่งมีพระงามพอใช้องค์หนึ่ง หน้าตัก 2 ศอก....." บัดนี้ ของดีงามในสายพระเนตรของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ยังอยู่ครบบริบูรณ์ แต่ทุดโทรมมาก การบูรณะควรจะยึดของเดิมเป็นหลักเพื่ออนุรักษ์เป็นสิ่งล้ำค่าของวัดต่อไป

3. จากหนังสือ "ราชกิจจานุเบกษา" ซึ่งกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินวัดราชบูรณะ เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม ร.ศ. 120 ความว่า

"...ต่อวัดนางพระยานั้น ลงไปถึงวัดราชบูรณะไม่มีบ้านเรือนคัน วัดนี้มีอุโบสถ วิหารหลวงตั้งอยู่ใกล้เจดีย์ อันอยู่ใกล้ถนนริมน้ำพระเจดีย์องค์นี้ฐานเป็นแปดเหลี่ยมใหญ่ แต่ชำรุด มีผู้ไปสร้างพระเจดีย์ไม้ 12 ต่อขึ้นข้างบน ทำนองสร้างพระปรางค์ขึ้นบนเนินพระปฐมเจดีย์องค์นี้ ถ้าหากว่าจะไม่เป็นรูปแบบแปลกเช่นพระบรมธาตุเมืองไชยนาท ก็จะต้องเลยไปถึงพระเจดีย์มอญ แต่ส่วนอุโบสถก็ดีวิหารก็ดี เมื่อได้เห็นแห่งหนึ่งแห่งใดแล้วก็นับว่าไปเห็นทุกแห่ง เพราะทำอย่าง

เดียวกันทั้งสิ้น ตั้งใจจะเอาอย่างพระวิหารวัดมหาธาตุ พระประธานเล่าก็ตั้งใจเอาอย่างพระวิหารวัดมหาธาตุ พระประธานเล่าก็ตั้งใจเอาอย่างพระชินราชด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีอะไรที่น่าดู มีธรรมาสน์บุษบกสลักปิดทองอย่างเก่าก็เอาอย่างในวัดมหาธาตุ แต่สู้กันไม่ได้ แลออกจะทิ้งให้โหมม มีเสลี่ยงกงอย่างเก่าเหมือนที่ลพบุรีไม่มีผิดกันเลย ที่ลพบุรีเขาว่าสำหรับแห่พระราชาคณะ ซึ่งไปอยู่วัดราชบูรณะเหมือนกัน..." (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ, 2545. หน้า 126)

4. จากหนังสือ "บันทึกคนท้องถิ่น" ซึ่งกล่าวถึงสมเด็จพระมหาสมณะเสด็จตรวจคณะสงฆ์ในมณฑลฝ่ายเหนือความว่า

"....วัดราชบูรณะ วัดนี้ พระครูอนุโยคศาสนิก รองเจ้าคณะอำเภอเมือง เป็นเจ้าอาวาส แต่การรักษาวัดซึ่งเป็นที่อยู่ของตนเองไม่ดี ส่อให้เห็นว่า แม้ถึงการคณะก็อ่อน ชั้นที่สุดในอุโบสถ ซึ่งเป็นสถานที่ควรแก่การรักษาก็ไม่เอื้อเพื่อ เช่น รูปภาพตามผนังโบสถ์ ก็ปล่อยให้คนโลนเขียนเรื่องโลกโศกไว้เประเปื้อน เสด็จเข้าไปนมัสการพระ ทอดพระเนตรเห็นเข้า จึงทรงดำหนิ ตรัสสั่งให้เจ้าคณะเมืองบังคับให้ลบแล้วเอาน้ำยาซ่อมเสีย ปลาย 2 โมง 20 นาที เสด็จกลับถึงพลับพลาฯ...." (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ, 2545. หน้า 226)

5. จากหนังสือ "พิษณุโลกของเรา" คุณบุญชด แสงต่าย ได้กล่าวถึงวัดราชบูรณะเมื่อ 32 ปีที่ผ่านมาแล้ว ไว้ในหนังสือ "เที่ยวเมืองสองแคว" ตอนหนึ่งว่า "วัดราชบูรณะและวัดนางพญา วัดทั้งสองนี้อยู่ในบริเวณติดต่อกัน และอยู่ใกล้เคียงกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุทางใต้ จะว่าวัดทั้งสองนี้สร้างในพื้นที่อันเดียวกันก็ได้ วัดราชบูรณะมีอาณาเขตกว้างขวาง ด้านหน้าวัดอันเป็นที่สำนักสงฆ์ มีศาลายกพื้นสูงเล็ก ๆ หลังหนึ่ง กับหลังใหญ่เยื้องไปทางตะวันออกอีกหลังหนึ่ง ด้านตะวันออกมีอุโบสถ มีพระประธานนั่งขัดสมาธิองค์ใหญ่ รอบ ๆ ผนังอุโบสถมีภาพพระบาลีเขียนเรื่องรามเกียรติ์ไว้อย่างวิจิตร ถัดจากอุโบสถก็เป็นสวนไม้ดอก มีดอกไม้บานสะพรั่ง ส่งกลิ่นหอมกรุ่น และมีต้นไม้ผลไม้หลายอย่าง ด้านหลังมีวิหารหลังย่อมและมีเจดีย์ใหญ่น้อยหลายองค์ ด้านตะวันตกจดตลาดขายของย่อม ๆ เรียกตลาดพระเจดีย์ และมีเจดีย์ก่อด้วยอิฐใบกปูนองค์ทั้งใหญ่และทั้งสูงที่สุดในพิษณุโลก (เดี๋ยวนี้ชำรุดไม่ทราบว่ารูปเดิมจะเป็นอย่างไร) พระเจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่ริมถนนพุทธบูชา ข้างตะวันออกตรงบนฝั่งริมลำน้ำน่าน หากว่าป็นขึ้นไปตามแง่อิฐตามฐานพระเจดีย์อันเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปจนถึงตัวองค์เจดีย์ใหญ่เบื้องบนแล้ว จะได้ชมทิวทัศน์และภูมิประเทศของพิษณุโลกได้รอบ ๆ ด้านอย่างถนัดทีเดียว ติดกับพระเจดีย์สูงใหญ่นี้ เป็นวิหารยกพื้นต่ำขนาดใหญ่พอประมาณภายในมีพระประธาน และตามฝาผนังวิหารมีภาพวาดสีเรื่องพระพุทธเจ้าอย่างงดงาม ด้านใต้วิหารลงมามีหอรบขังคอนกรีตสูง

ทั้งหมดนี้เป็นวัดราชบูรณะในอดีต สำหรับสภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะมีถนน
 มิตรภาพแบ่งแยกออกจากกัน ซึ่งเดิมวัดทั้งสองมีอาณาเขตติดต่อกัน จะเห็นได้ว่า ถนนมิตรภาพ
 ได้กินเนื้อที่ของวัดทั้งสองไปมาก จำต้องรื้อกำแพงแก้วอุโบสถของวัดราชบูรณะไปเสียส่วนหนึ่ง
 แต่ก็ดีแล้วที่ไม่รื้ออุโบสถสร้างถนน ดังนั้นโบราณวัตถุสถานของวัดราชบูรณะจึงมีเหลืออยู่ให้เราได้
 ชมมากพอสมควร (หวน พันธุพันธ์, 2514. หน้า 65-66)

สรุปได้ว่า วัดราชบูรณะกับวัดนางพญามีเขตติดต่อกัน และเป็นวัดที่มีความสำคัญใน
 จังหวัดพิษณุโลก จึงมักมีผู้สันนิษฐานว่าวัดทั้งสองนี้จักต้องเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างอย่าง
 แน่นนอน เพราะคนอื่นจะบังอาจมาสร้างวัดประชิดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุหาได้ไม่ และคำว่า “ราช
 บูรณะ” ย่อมแสดงชัดว่าเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างอยู่แล้ว (สุชน ชามพูนท. 2531. หน้า
 121)

ดังนั้นวัดราชบูรณะจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี
 ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า ที่ประกอบไปด้วย โบราณสถานและศิลปะโบราณที่
 ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติไทย ที่มีอยู่คู่ชาติไทยมาช้านาน

โบราณสถานและศิลปะโบราณ

วัดราชบูรณะมีอาณาเขตติดต่อกับวัดนางพญา แต่วัดนางพญาไม่มีอุโบสถ ทั้งอุโบสถ
 วัดราชบูรณะและวิหารวัดนางพญา มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ เคียนาคที่ชายคาเป็นนาค 3
 เคียนามีลักษณะอ่อนช้อยงดงาม พิจารณาตามชื่อแล้ว วัดราชบูรณะ น่าจะเป็นวัดที่
 พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง อาจจะเป็นสมัยเดียวกับที่ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เสด็จมาครอง
 เมืองพิษณุโลกทรงบูรณะ พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ๔ สร้างอุโบสถและวิหารวัดจุฬามณี
 เนื่องจากในรัชกาลนี้ทรงอุปถัมภ์ศาสนามากที่สุดและประทับอยู่ ณ เมืองพิษณุโลกเป็นเวลานานถึง
 25 ปี เป็นวัดโบราณ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยก่อนรัชสมัยของพระยาสิทธิ แต่ไม่พบ
 หลักฐานที่ชัดเจน ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างน้อย 3 สมัย ดังนี้คือ ในสมัย
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 2006 ถึง พ.ศ. 2031 และรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา
 ระหว่างปี พ.ศ. 2091 ถึง พ.ศ. 2112 และในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในปี พ.ศ. 2299
 ทำให้วัดราชบูรณะมีสภาพที่แข็งแรง มั่นคงมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าได้รับ
 การบูรณปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ปฏิสังขรณ์
 อุโบสถ แล้วให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ และมีการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารแล้ว
 ให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระพุทธประวัติ

จากหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุสถานที่แสดงให้เห็นถึงศิลปกรรมสมัยสุโขทัยก็คือ อุโบสถและวิหารที่สร้างคู่กัน เป็นรูปแบบอาคารศิลปะแบบสุโขทัยอย่างเด่นชัดรวมทั้งพระประธานในอุโบสถและวิหาร ส่วนหลักฐานที่แสดงถึงสมัยการซ่อมแซมในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ จิตรกรรมฝาผนังไทยภายในอุโบสถและวิหาร ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่มีลักษณะรูปแบบและมีมือข้างสมัยรัตนโกสินทร์

วัดราชบูรณะเป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย มีโบราณวัตถุสถานหลายแห่ง โดยเฉพาะอุโบสถและวิหารที่มีจิตรกรรมฝาผนังอยู่ตรงผนังทั้ง 4 ด้าน ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่มีคุณค่าสำคัญอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่าวัดราชบูรณะเป็นวัดที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมที่จะได้รับการรักษาและดูแลเป็นอย่างดีให้อยู่ในสถานที่สมบูรณ์เพื่อเป็นหลักฐานทางการศึกษาสืบต่อไป (จิรวัดณ์ พิระสันต์, 2540. หน้า 99)

อุโบสถวัดราชบูรณะ

ลักษณะโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ ดังนี้คือ อุโบสถ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 15 เมตร สูง 10 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้ามีทางขึ้นลง 2 ทาง มีประตู 3 คู่ ด้านหลังมีทางขึ้นลง 2 ทาง มีประตู 2 คู่ มีหน้าต่างด้านละ 4 คู่ รวม 8 คู่ พื้นภายในอุโบสถยกกระดานสูงจากพื้นดินประมาณ 1.75 เมตร อุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมแบบทรงโรง มี 6 ห้อง ซึ่งเป็นศิลปะสมัยสุโขทัย มีหลังคาโค้งตรงกลางเล็กน้อย มุงด้วยกระเบื้องดินเผา สีเหลืองผิวน้ำ หลังคานั้นเป็นปีกนกคลุม 3 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบเกล็ดพระยานาค หน้าจั่วเป็นแบบจั่วภควัม มีการเข้าไม้แบบฝาประกมมี 3 ชั้น ไม่มีการแกะสลักลวดลาย มีการประดับด้วยกระจกสีน้ำเงินและสีเหลือง มีข้อฟ้าหลังคาอุโบสถหน้าหลัง มีใบระกาที่หน้าบัน ลายองไม่ทำเป็นวงแบบนาค สะดุ้ง หางหงส์และนาคปักทำเป็นนาคเป็นอนลักษณะความแหลมของแนวหลังคาเป็นแบบเก่าที่ใช้กับใบระกา ตามแบบบ้านลมสมัยสุโขทัยบานประตูสลักลายเป็นดอกสี่กลีบแบบดอกลำดวน

พระประธานในอุโบสถ

พระประธาน เป็นพระพุทธรูปโลหะลงรักปิดทองขนาดหน้าตัก 2.55 เมตร

สูง 4.20 เมตร ปางมารวิชัยประดิษฐานบนฐานชุกชีตอนล่างเป็นฐานปัทม์ส่วนฐานทั้งหมดเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจก ตั้งอยู่ตรงที่เป็นพื้นที่ห้องในประธานห้องที่ 4 ซึ่งอยู่ในเขตเสาในประธานคูที่ 4 และที่ 5

สรุปได้ว่า โบราณสถานและศิลปะโบราณที่สำคัญ และทรงคุณค่าภายในวัดราชบูรณะ อุโบสถ ถือได้ว่าเป็นโบราณสถาน และศิลปะโบราณที่สำคัญ และทรงคุณค่า ที่มีลักษณะพิเศษ คือ เศียรนาคที่ขยาคาเป็นนาค 3 เศียร มีความอ่อนช้อย พระประธาน ภายในอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปโลหะลงรักปิดทองปางมารวิชัย ประดิษฐานบนฐานชุกชีที่งดงาม วัดราชบูรณะอาจจะได้รับการปฏิสังขรณ์และได้รับอิทธิพลสกุลช่างสัมพันธ์กันก็ได้เพราะสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสีหนาท ร.1 ประทับอยู่ที่พิษณุโลกมาก่อน (เสนอ นิลเดช. 2532. หน้า 69) สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนับว่าเป็นความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดพิษณุโลก ตลอดกระทั่งคนไทยทั่วประเทศ เพราะโบราณสถานและศิลปะโบราณอันเก่าแก่ที่สร้างด้วยแรงศรัทธา และความสามารถของช่างไทยสมัยโบราณ ที่มีต่อพระพุทธศาสนา จึงได้ฝากผลงานอันประณีตของฝีมืองานช่าง จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มาแล้วด้วยระยะเวลาอย่างยาวนาน ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ จะได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่ทุกคน และทุกฝ่าย จะต้องร่วมมือร่วมใจช่วยกันอนุรักษ์ และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันดีของชาติ ให้คงอยู่คู่กับคนไทย และชาติไทยตลอดไป และเป็นการสืบทอดสืบสานมรดกของชาติไทยเป็นการทรงไว้ซึ่งมรดกของแผ่นดินไทยสืบไป

เจดีย์ใหญ่วัดราชบูรณะ

เจดีย์ใหญ่วัดราชบูรณะ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตก ติดถนนริมฝั่งแม่น้ำน่านเป็นเจดีย์ทรงกลม เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยมทำเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปถึงบนสุดเป็นเจดีย์ทรงกลมใหญ่เป็นศิลปะสมัยอยุธยา หรือเจดีย์ทรงลังกา มีทรงกลมมีกำแพงแก้วล้อมรอบตรึงมุมกำแพง เดิมยอดเจดีย์หักชำรุดสูญหายไป เหลือแต่ฐานบัลลังค์เหนือคอรระฆังพระเจดีย์ วัดราชบูรณะองค์นี้เป็นพระเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และสูงที่สุดในจังหวัดพิษณุโลก เป็นพระเจดีย์ที่สูงใหญ่แกนในของฐานเป็นดิน ภายนอกก็อิฐตั้งอยู่ด้านหลังวิหารฐานพระเจดีย์เป็นหน้ากระดาน 8 เหลี่ยมซ้อนกันขึ้นไปประมาณ 8 ชั้น มุมฐานชั้นบนสุดมีจุลเจดีย์ประดับที่มุม ระหว่างจุลเจดีย์นี้

ทำเป็นพนักระเบียงติดต่อกันโดยรอบ ส่วนตรงกลางเป็นพระเจดีย์ประธาน ลักษณะของพระเจดีย์มีมาลัยเถาซ้อนกัน 5 ชั้น เหนือขึ้นไปเป็นองค์ระฆังทรงกลม

จึงสันนิษฐานว่าจุลเจดีย์น่าจะมีลักษณะเหมือนพระเจดีย์ประธานแต่มีขนาดย่อส่วนลง จากรูปทรงของฐานที่เห็นได้ในขณะนี้ ภายในอาจเป็นฐานเจดีย์แบบสุโขทัย และคงถูกซ่อมแซม โดยการพบเห็นภายนอกก็เป็นการศึกษารูปแบบพบว่าฐานเจดีย์มีรูปทรงศิลปะสมัยสุโขทัย จึงสันนิษฐานว่า น่าจะมีการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยอยุธยาพร้อมทั้งมีการเปลี่ยนรูปแบบของเจดีย์ให้อยู่สมัยนิยมของศิลปะสมัยอยุธยาด้วย (หาญชัย สงวนให้, 2535. หน้า 193)

สรุปได้ว่า โบราณวัตถุสถานที่สำคัญภายในวัดราชบูรณะ ที่ตั้งอยู่บนฐานสูงเด่นเป็นสง่า อยู่ใกล้กับวิหารไปทางทิศตะวันตกองค์หนึ่ง เป็นเจดีย์แบบลังกาทรงกลม ขนาดใหญ่ที่สุด และสูงที่สุดในจังหวัดพิษณุโลก แกนในของฐานเป็นดิน ก่ออิฐถือปูน ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยมทำเป็นขั้น ๆ ขึ้นไปถึงบนสุด จากรูปทรงของฐานที่เห็นได้ในขณะนี้ ภายในอาจจะเป็นฐานเจดีย์แบบสุโขทัยและคงจะถูกซ่อมแปลงโดยการพอกภายนอกก็ว่าได้ ถ้าหากวัดราชบูรณะถูกซ่อมแปลงและมีอายุเก่าถึงสมัยสุโขทัยตอนปลาย (เสนอ นิลเดช. 2532. หน้า 72)

วิหารวัดราชบูรณะ

มีลักษณะอาคารแบบทรงโรง แบ่งออกเป็น 9 ห้อง ขนาดความกว้าง 12.24 เมตร ยาว 21.8 เมตร ฝาผนังหนา 40 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก หลังคาเดิมมุงกระเบื้องดินเผา โครงสร้างหลังคาเป็นหลังคาในประธาน 1 ตับ มีประตูด้านหน้า 3 ประตู มุขด้านหน้าเป็นมุขแบบพะโลลอยตั้งเสารับ 4 ต้น ช่อฟ้าใบระกา หางหงส์หน้าบันเป็นแบบภควัม ภายในกรอบลูกฟักสลักลายแปลงแบบช่อหางโตแบบศิลปกรรมสมัยสุโขทัย พื้นวิหารเดิมปูอิฐลาดปูนมีช่องระบายอากาศที่พื้นเป็นระยะ ๆ ต่อมาการบูรณะ พ.ศ. 2531 ได้ปรับพื้นใหม่ เทปูนและปูกระเบื้องดินเผาเคลือบยกระดืบสูงขึ้นสูงกว่าเดิมเล็กน้อยทำให้ช่องระบายอากาศถูกลบไปบ้าง มีหลังคาโค้งตอนบนกลมเล็กน้อย ภายในกรอบรูปฟักสลักลายแบบช่อหางโต ลายองไม่ทำเป็นวงแบบนาคสะดุ้ง หางหงส์และนาคปักทำเป็นนาคเบือน (นงนภางค์ สิงหนเดช, 2537. หน้า 121)

สรุปได้ว่า โบราณสถานและศิลปะโบราณ วิหารนับว่ามีความสำคัญและทรงคุณค่ายิ่ง วิหารกับอุโบสถมีรูปทรงเดียวกันเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลในสมัยอยุธยาผสมผสานกับสถาปัตยกรรมสุโขทัย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่คงความงามของศิลปกรรมสมัยสุโขทัย มีลักษณะอาคารแบบทรงโรง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มุขด้านหน้า

เป็นมุขแบบพะโลลอย ช่อฟ้าใบระกา หางหงส์หน้าบันเป็นแบบภควัม ภายในกรอบลูกฟักสลักลาย
แปลงแบบช่อหางโตแบบศิลปกรรมสมัยสุโขทัย หลังคาโค้งตอนบนกลมเล็กน้อย

พระประธานในวิหาร

พระประธานประดิษฐานบนกลีบบัว ขาสี 2 ชั้น ประดิษฐานพระพุทธรูปทั้งหมด 13 องค์ และมีพระอัครสาวกประดิษฐานอยู่เบื้องหน้า พระประธานเป็นพระพุทธรูปแบบปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตัก 3.30 เมตร สูง 4.20 เมตร มีพระพุทธรูปลักษณะเป็นประติมากรรมสมัยสุโขทัยที่งดงามมาก เพราะเส้นรอบนอกอ่อนช้อยมาก หลังพระประธานก็ถูกคนร้ายขุดค้นหาของมีค่า เพราะคนร้ายจะเข้าไปในวิหารได้อย่างสบาย เนื่องจากหลังคาพังดังกล่าว แต่หน้าเสียดายที่พระวิหารชำรุดทรุดโทรมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังคาพังหลายแห่ง

ภายในวิหารมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวคราวเดียวกับภายในอุโบสถ ซึ่งน่าสนใจมาก แต่ถูกฝนร่วจากหลังคาที่พัง จนภาพเสียหายเกือบหมดแล้ว ภาพดังกล่าวเป็นภาพพุทธประวัติทั้ง 4 ด้าน (หวน พินธุพันธ์, 2514. หน้า 66)

สรุปได้ว่า พระประธานภายในวิหารประดิษฐานบนกลีบบัว ขาสี 2 ชั้น เป็นพระพุทธรูปแบบปางมารวิชัยลงรักปิดทอง มีพระพุทธรูปลักษณะเป็นประติมากรรมสมัยสุโขทัยที่งดงามมาก เพราะเส้นรอบนอกอ่อนช้อยมาก เมื่อปี พ.ศ. 2547 ได้รับการบูรณะซ่อมแซมพระประธานด้วยการลงรักปิดทองใหม่ และภายในวิหารยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติทั้งสี่ด้าน ซึ่งน่าสนใจมาก แต่ถูกฝนร่วจากหลังคาที่พัง จนภาพเสียหายเกือบหมดแล้ว เหลือเพียงทางด้านหน้าพระประธานเพียงด้านเดียวเท่านั้น ปัจจุบันไม่มีหน่วยงานใดที่จะเข้าไปดูแล หรือรับผิดชอบ ในการบูรณะซ่อมแซมแต่ประการใด คงปล่อยให้ลบลือนไปตามกาลเวลา

หอไตรเสากลม

มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น เสากลมชั้นล่างเป็นเสาปูนรองรับอาคารชั้นล่าง เป็นเสาปูนรองรับอาคารชั้นบนมีทั้งหมด 16 ต้น ชั้นล่างใช้แขวนระฆัง ชั้นบนเป็นหอไตร พบว่ามีกำแพงแก้ว และซุ้มประตูโดยรอบ แต่ชำรุดไป คงเหลืออยู่ทางทิศใต้ด้านเดียว ซุ้มประตูที่กำแพงแก้วเป็นทรงคฤหส์ต์ นอกกำแพงแก้วทางด้านทิศตะวันออก มีบัวที่บรรจุอิฐอดีตเจ้าอาวาสด้านบน มีใบเสมาซึ่งมีจารึกว่า “ที่บรรจุอิฐ” พระครูอนุกโยคศาสนิก (อ่ำ) รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2457-2469

ธรรมาสน์ไม้จำหลักในวิหาร

เป็นธรรมาสน์ไม้มีลักษณะงดงามและเก่าแก่มาสูงเพียวแต่ชำรุดหักพัง เพราะถูกน้ำฝนไปเกือบจะไม่มีขึ้นดีแล้ว เคยตั้งพิงไว้กับเสาใกล้พระประธานในวิหาร ปัจจุบันธรรมาสน์นี้ทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหงยืมไปจัดแสดง

วิหารน้อย

ตั้งอยู่ด้านข้างศาลาการเปรียญ เป็นอาคารก่ออิฐไม่ฉาบปูน มีขนาดยาว 3 ห้อง วิหารน้อยนี้แต่เดิมเป็นวิหารคลุมเฉพาะองค์พระเท่านั้น และมีเจดีย์ด้านหน้าและหลังวิหารด้านละ 1 องค์ ต่อมาวิหารได้รับการบูรณะปรับปรุงให้มีความแข็งแรงขึ้นและจัดที่กราบพระ แต่ส่วนใหญ่แล้วลักษณะอาคารยังเหมือนเดิม

หอไตรไม้

เป็นอาคารไม้ทรงไทย 2 ชั้น สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ชั้นบนเป็นหอไตรชั้นล่างเป็นหอสวดมนต์ เดิมรอบหอไตรเป็นสระน้ำและมีสะพานทอดไปที่หอไตร แต่ปัจจุบันสระน้ำตื้นเขินและได้มีการถมปรับพื้นที่จึงไม่ปรากฏให้เห็น

โรงเรียนพระปริยัติธรรม

เป็นเรือนไทยภาคกลาง ทำด้วยไม้สักมี 2 ชั้น ใต้ถุนสูง 1.50 เมตร มีเสาปูนเรียง 4 แถว แถวละ 6 ต้น รวม 24 ต้น ชั้นล่างมี 5 ห้อง ปูพื้นด้วยไม้กระดานมีขนาดกว้าง 9 เมตร ยาว 12.50 เมตร สูง 3.50 เมตร มีหลังคาปีกนกคลุมทั้งสี่ด้าน มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกล็ดพระยานาคไม่มีฝากัน ใช้เป็นห้องเรียนสำหรับพระภิกษุและสามเณรเรียนพระปริยัติธรรม

กุฏิทรงไทย

เป็นเรือนไม้สักทรงไทย สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ณสูง 2 เมตร ใช้เสาไม้เรียง 5 แถว รวม 23 ต้น ตัวเรือนทำเป็นเรือนไทยโบราณ 2 หลังแฝด เรือนไม้หลังใหญ่อยู่ด้านหน้า กว้าง 6 เมตร ยาว 14 เมตร สูง 6 เมตร มี 5 ห้อง มีหน้ามุขด้านหน้าขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร มีประตูบานยึด 4 คู่ เหนือบานประตูมีช่องลมจลจากไม้สัก 4 ช่อง มีหน้าต่าง 4 คู่ มีจั่วแหลมสูงมุงกระเบื้องดินเผาเกล็ดพระยานาคฝาไม้ตีแนวนอน เรือนไม้หลังเล็กอยู่ด้านหลัง มีทางทะลุติดต่อกันกับเรือนใหญ่ มีขนาดกว้าง 5 เมตร ยาว 7 เมตร มี 3 ห้อง มีฝาไม้ตีแนวนอน มีหน้าต่าง 9 คู่ มีประตูด้านข้าง 1 คู่ หลังคาทรงสูง มีจั่วแหลมสูงมุงกระเบื้องดินเผาเกล็ดพระยานาค เดิมเป็นกุฏิของเจ้าอาวาส สร้างเมื่อปีใดไม่ปรากฏหลักฐานสันนิษฐานว่าคงจะมีอายุระหว่าง 70-100 ปี (นงนภางค์ สิงหนเดช, 2537. หน้า 123-126)

สรุปได้ว่า วัดราชบูรณะเป็นวัดเก่าโบราณ เป็นศูนย์รวมของโบราณสถานและศิลปะโบราณที่สำคัญ เช่น หอไตรเสากลม ธรรมาสน์ไม้จำหลักในวิหาร วิหารน้อย หอไตรไม้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม กุฏิทรงไทย ด้วยการก่อสร้างมาอย่างยาวนาน ล้วนแล้วได้บ่งบอกถึงศิลปกรรมของแต่ละยุคสมัย จวบจนมาถึงปัจจุบันทำให้นาวิตกกังวลว่าศิลปกรรมอันทรงคุณค่า ที่ได้กล่าวมาข้างต้นบางอย่างได้ถูกรื้อถอน ทรุดโทรม หักพังไปตามกาลเวลา แต่ที่ยังคงเหลือไว้ให้เราท่านทั้งหลายได้เห็นอยู่นั้นคือ หอไตรเสากลม วิหารน้อย หอไตรไม้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แต่จะยังคงอยู่คู่วัด คู่จังหวัดพิษณุโลก คู่ชาติไทยได้นานเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับทุกคนต้องช่วยกัน ด้วยการร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของบรรพชน นอกจากนี้ยังต้องเป็นหูเป็นตาให้กับทางวัด อย่าให้ผู้ที่ไม่ประสงค์ดีมาทำลายทรัพย์สินของบรรพชน ที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่อดีตกาล จนมาถึงเราทุกวันนี้ ได้สูญหายไป

เรือพระที่นั่งรับเสด็จน่านที สมัยรัชการที่ 5

เรือพระที่นั่งมีความยาว 12 เมตร กว้าง 1.70 เมตร สมัยรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองพิษณุโลก มานมัสการพระพุทธชินราช และสถานที่ต่าง ๆ โดยใช้เรือลำนี้แทนเรือพระที่นั่งที่มาจากบางกอก

เมื่อปี 2527 ทหารค่ายสฤษดิ์เสนา จำนวน 300 คน ได้มาพัฒนาวัดราชบูรณะ ได้ขุดเรือพระที่นั่งรับเสด็จขึ้น และทำการซ่อมแซม (เดิมเรือลำนี้จมดินเหลือเพียงท้ายเรือโผล่พ้นดินเล็กน้อย)

เมื่อปี 2533 จังหวัดพิษณุโลกได้จัดงานฉลอง 400 ปี สมเด็จพระนเรศวร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพิษณุโลกได้ทำการปรับปรุงเรือลำนี้และได้นำลงแม่น้ำน่านอีกครั้ง ปัจจุบันเรือลำนี้ได้เก็บรักษาไว้ที่โรงเรือด้านหน้าวิหารหลวงวัดราชบูรณะ (เอกสารเผยแพร่วัดราชบูรณะ)

สรุปได้ว่า วัดราชบูรณะเป็นศูนย์รวมผลงานของฝีมืองานช่างร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เช่น อุโบสถ วิหาร พระประธานภายในอุโบสถ และพระประธานภายในวิหาร หอไตรเสากลม ธรรมาสน์ไม้จำหลัก (ปัจจุบันทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหงย้ายไปจัดแสดง) วิหารน้อย หอไตรไม้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ภูมิทรงไทย (ได้ถูกรื้อถอนไปแล้ว) ผลงานด้านจิตรกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ภายในอุโบสถ และจิตรกรรมฝาผนังเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติภายในวิหาร สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนแล้วแต่ประเมินค่ามิได้ ซึ่งเป็นมรดกและยังเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้ถ่ายทอดมาด้วยจิตวิญญาณของบรรพบุรุษจนมาถึงเราในยุคปัจจุบันได้เชยชม ถ้าหากเราทุกคนไม่ร่วมกันรับผิดชอบทอดทิ้งให้เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ต่อไปภายภาคหน้าก็คงไม่ต่างอะไรกับภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร เรื่องราวของพุทธประวัติที่เคยปรากฏอยู่ แต่ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยของภาพจิตรกรรมฝาผนังให้เห็นอีกเลย เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ที่ปรากฏอยู่ภายในอุโบสถ ถ้าทุกคนทุกหน่วยงาน ยังปล่อยไปตามยถากรรมเช่นปัจจุบันนี้ แล้วจะเหลือสิ่งใดไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เชยชม จะหาชมได้แต่เพียงภาพถ่ายที่เราได้ชื่นชมอยู่ทุกวันนี้เท่านั้นหรือ

สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

อาณาเขต

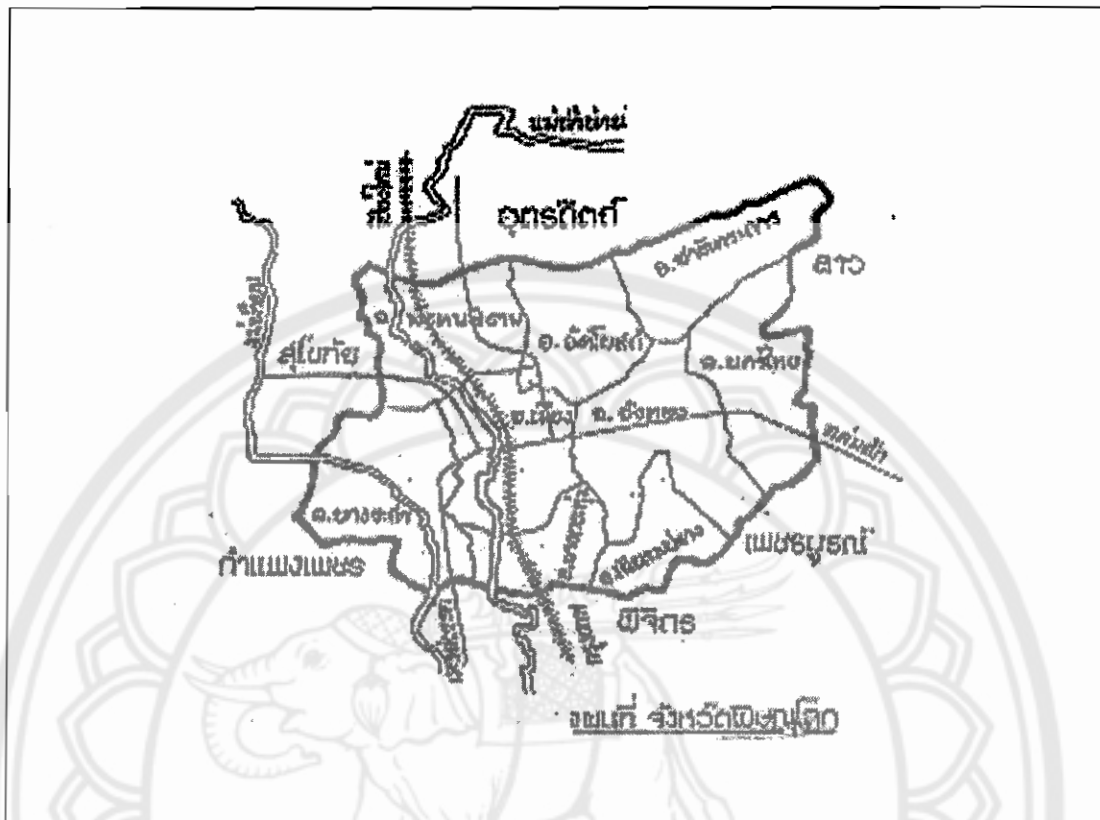
วัดราชบูรณะ มีเนื้อที่ตั้งวัดเนื้อที่ 14 ไร่ 3 งาน 44 ตารางวา

ทิศเหนือ ติดถนนมิตรภาพ และนางพญา

ทิศใต้ ติดถนนประชาอุทิศ

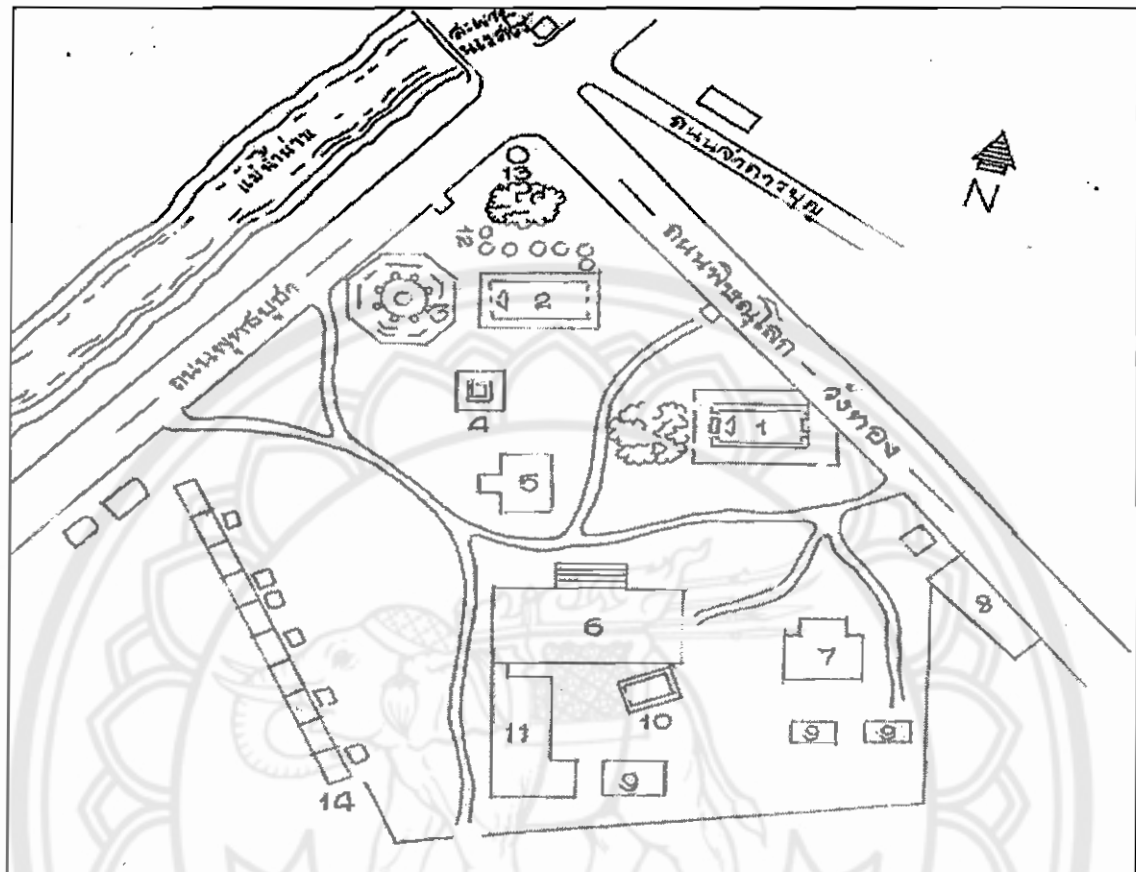
ทิศตะวันออก ติดถนนเจ้าการบุญ

ทิศตะวันตก ติดถนนบรมไตรโลกนาถ และถนนพุทธบูชา

ภาพ 1 แสดงแผนที่จังหวัดพิษณุโลก

สรุปได้ว่า จังหวัดพิษณุโลก มีเขตการปกครองทั้งหมด 9 อำเภอ คือ 1. อำเภอเมืองพิษณุโลก 2. อำเภอวัดโบสถ์ 3. อำเภอวังทอง 4. อำเภอบางกระทุ่ม 5. อำเภอบางระกำ 6. อำเภอพรหมพิราม 7. อำเภอนครไทย 8. อำเภอชาติตระการ 9. อำเภอเนินมะปราง และแบ่งย่อยเป็นตำบล 93 ตำบล 940 หมู่บ้าน 1 เทศบาลนคร 12 เทศบาลตำบล และ 90 องค์การบริหารส่วนตำบล

ภาพ 2 แสดงแผนผังวัดราชบูรณะ

1. อุโบสถ	7. อาคารพระปรียัติ
2. วิหาร	8. อาคารพานิช
3. เจดีย์ใหญ่	9. กุฏิ
4. หระฆัง	10. วิหารน้อย
5. โรงเรียนพระปรีดิตรม	11. หอฉัน
6. ศาลาการ	12. กลุ่มเจ
	13. เจดีย์เล็กเปรีญ

ตอนที่ 2 องค์ประกอบศิลป์ของผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ

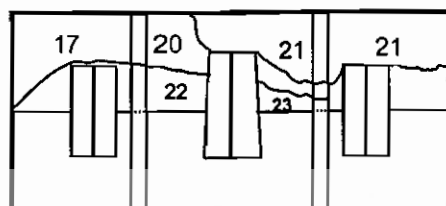
องค์ประกอบศิลป์ของผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ เป็นการแสดงออกของช่างที่นำเรื่องราวของรามเกียรติ์มาถ่ายทอดเป็นรูปธรรม บรรจงแต้มแต่งสีสัน เส้น รูปทรง ลงบน ฝาผนังโดยรอบทั้งสี่ด้านด้วยความกว้างและความยาว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

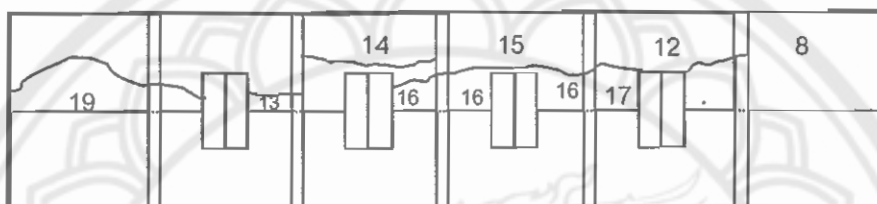
1. องค์ประกอบของจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ ภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยช่างจะเขียนภาพคือหนึ่งหุ้มกลองด้านหน้า – ด้านหลัง และผนังด้านข้างทั้งสองด้าน หนึ่งหุ้มกลองด้านหน้าและด้านหลังจะเขียนตั้งแต่ด้านล่างของกรอบหน้าตักขึ้นไปจรดเพดาน และผนังด้านข้างทั้งสองด้าน จะเขียนบริเวณตอนกลางของผนัง คือระหว่างช่องว่างของกรอบหน้าตักที่เรียกว่าห้องภาพ ด้านข้างแบ่งเป็นด้านละ 6 ห้อง ส่วนผนังหุ้มกลองด้านหน้า และหลังนั้นแบ่งเป็นด้านละ 3 ห้อง รวมทั้งหมด 18 ห้อง ดังภาพประกอบ

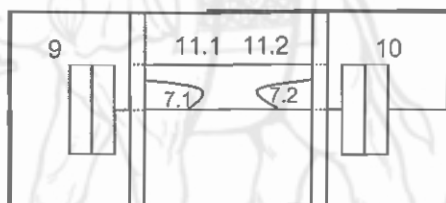
ภาพ 3 แสดงอุโบสถวัดราชบูรณะ

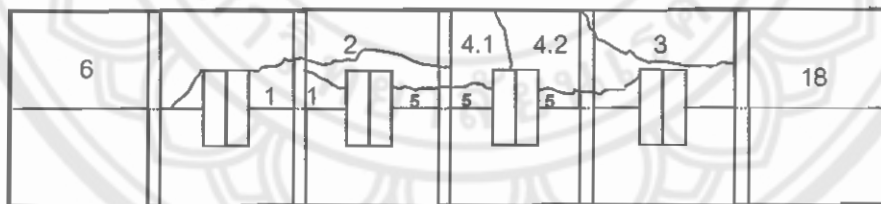
หน้าหุ้มกลองด้านหน้า

ด้านขวามือของพระประธาน

หน้าหุ้มกลองด้านหลัง

ด้านซ้ายมือของพระประธาน

ภาพ 4 แสดงแผนผังแสดงตำแหน่งของภาพจิตรกรรมฝาผนัง

สรุปได้ว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ที่ปรากฏภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ การดำเนินเรื่องไม่ต่อเนื่องกัน โดยช่างจะนำตอนสู่รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ โดยรอบตั้งแต่ หน้าหุ้มกลองด้านหน้า หน้าหุ้มกลองด้านหลัง และด้านข้างทั้งสองด้าน การเขียนช่างจะแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงล่างเขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของบานหน้าต่าง ขึ้นไปจนถึงแนวขอบหน้าต่างด้านบน และช่วงบนเขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน ไปจรดเพดาน ส่วนด้านล่างของภาพจะมีอักษรจารึกอธิบายภาพแต่ละภาพไว้ด้วย

1. เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 5 แสดงพิเภกทูลเชิญให้พระรามนำทัพรบกับทศกัณฐ์เป็นครั้งที่ 3

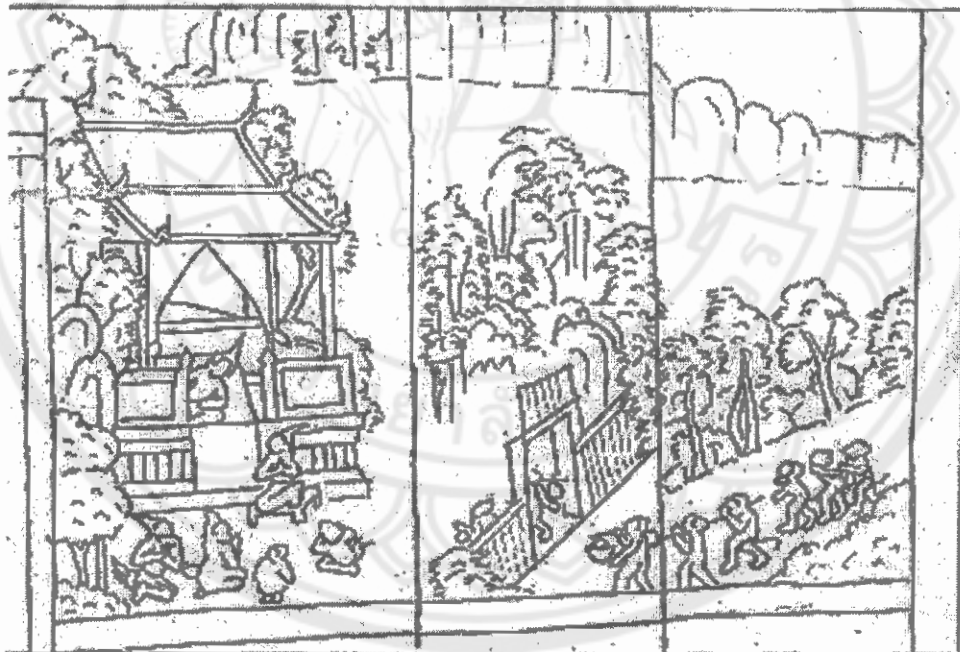
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพทหารของพระรามคือพิเภกทูลเชิญพระรามออกรบเป็นครั้งที่สาม เนื่องจากพระรามได้ยินเสียงอีกทีก จึงได้ถามพิเภกว่าเป็นกองทัพของใคร เมื่อพิเภกได้สำรวจตรวจดูแล้วจึงได้กราบทูลพระรามว่า กองทัพที่ยกมานั้นเป็นกองทัพของทศกัณฐ์ (นิคดาหงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 173)

“ผากผีผากไข่” พระรามเป็นหนึ่งใน หรือเป็นยอดของผู้นำกองทัพ ที่สามารถทำให้พิเภกหนึ่งในเผ่าพันธุ์ยักษ์ให้มาสวามิภักดิ์ต่อฝ่ายของตน ถึงแม้พิเภกจะถูกตราหน้าว่าเป็นผู้ทรยศต่อญาติมิตร และด้วยความจงรักภักดีของพิเภกที่มีต่อพระราม ประกอบกับเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องโหราศาสตร์เป็นอย่างดี ผลสำเร็จจากการทำศึกสงครามส่วนหนึ่งมาจากพิเภกนั่นเอง

1.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงทางด้านล่างมุมขวามือมีวานรกำลังขนผลไม้เข้าไปยังพลับพลาพระราม ส่วนด้านซ้ายมือสุดมีโขดหินสูงสีน้ำตาลดำ และถัดมามีรูปทรงของพลับพลา ซึ่งมีความโดดเด่นและสวยงาม มีพระรามนั่งอยู่ ส่วนด้านหน้ามีพระลักษมณ์นั่งพนมมือพร้อมด้วยทหารองครักษ์ จากนั้นจะมีต้นไม้ และโขดหินสีน้ำตาลเป็นทิวแถวแนวยาว สีพื้นดินจะออกสีเทา

ภาพ 6 แสดงลายเส้นพิเภกทูลเชิญให้พระรามนำทัพรบกับทศกัณฐ์เป็นครั้งที่ 3

1.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพรุ สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่เน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อแห้งให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นเร มีลักษณะพิเศษคือ โค้นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุนครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมี ลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

2.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะ นำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อ ประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 7 แสดงกองทัพฝ่ายของพระรามออกสู้ศึกกับฝ่ายทศกัณฐ์เป็นครั้งที่ 3

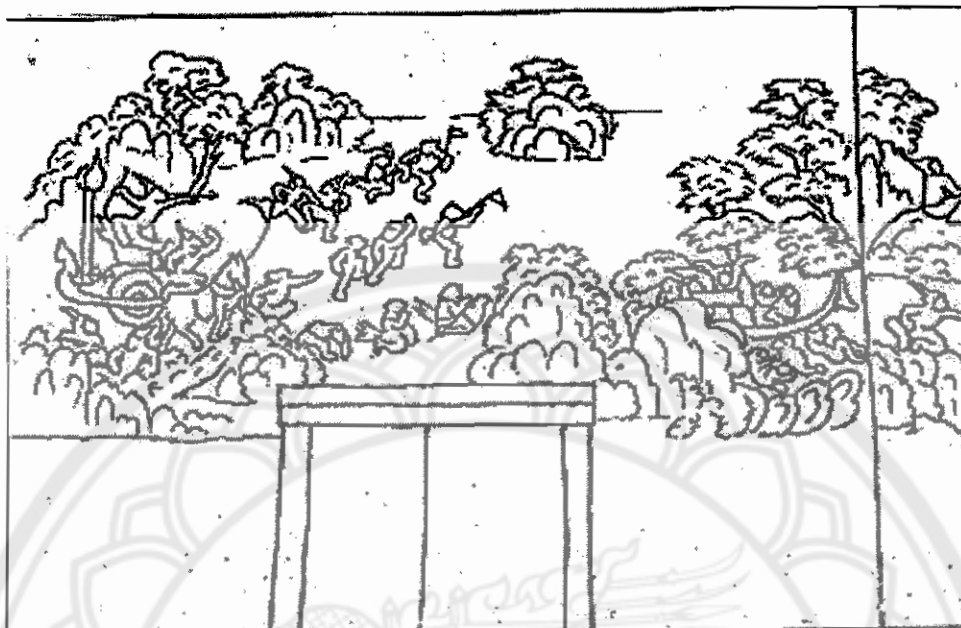
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน ไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพกองทัพของพระรามที่ได้ให้สังสุครีพจัดทัพ เพื่อมุ่งตรงไปยังกองทัพของทศกัณฐ์ และกองทัพทั้งสองก็เผชิญหน้า ส่วนทศกัณฐ์ได้สั่งเพชราวีเข้าไล่โจมตีแต่กับถูกทหารของพระรามตีกลับจนถอยร่นไป (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 173)

ยอดผู้นำกองทัพ การออกรบแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องมีการจัดทัพ เพื่อออกทำศึกสงคราม โดยในครั้งนี้นักเขียน พระรามตรัสสั่งให้สังสุครีพจัดทัพ ดูเหมือนว่าพระรามออกรบโดยที่ไม่ต้องรบ ประการแรกพระรามมีบิราทรดี แต่ละคนล้วนแต่มีความเก่งกล้าสามารถ มีความเฉลียวฉลาดจึงทำให้พระรามเบาใจ ประกอบกับพระรามยังเป็นยอดนักอ่านใจคน และพร้อมไปด้วยความมีน้ำใจกว้างขวาง ท้ายที่สุดจึงได้ให้สังสุครีพได้ครองเมืองขีดขิน

2.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงด้านขวามือของเสามีทหารองครักษ์ของพระรามที่นั่งขึ้นไว้ ถัดมามีไพร่พลวานรนั่งเล่นอยู่บนราชรถ ส่วนทางด้านซ้ายมือเป็นกองทัพพระรามที่ยืนถือศรอยู่บนราชรถแล้วมองไปข้างหน้าทางขวามือ ด้านหน้าบนราชรถมีพระลักษมณ์นั่งอยู่ ส่วนด้านล่างแวดล้อมไปด้วยไพร่พลวานรและทหารองครักษ์ และล้อมรอบไปด้วยโชดหินสีน้ำตาลดำ ตลอดกระทั้งมีพุ่มไม้เป็นแนวยาวตลอดตั้งแต่ด้านซ้ายมือจนถึงด้านขวามือ จากหลังจะมีโชดหินสีน้ำตาลเข้ม ส่วนท้องฟ้าสีส้ม พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 8 แสดงลายเส้นกองทัพฝ่ายของพระรามออกสู้ศึกกับฝ่ายทศกัณฐ์เป็นครั้งที่ 3

2.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบรวมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ายสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

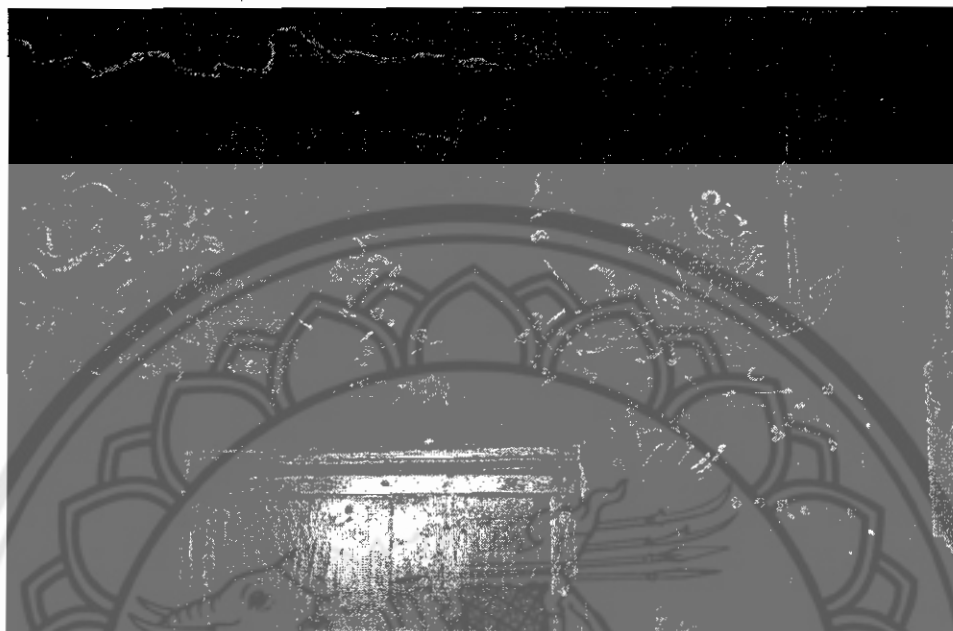
การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

3.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมนั่งจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏมีอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 9 แสดงทศกัณฐ์ยกทัพออกรบกับพระรามเป็นครั้งที่ 3

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 5 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน จรดเพดาน

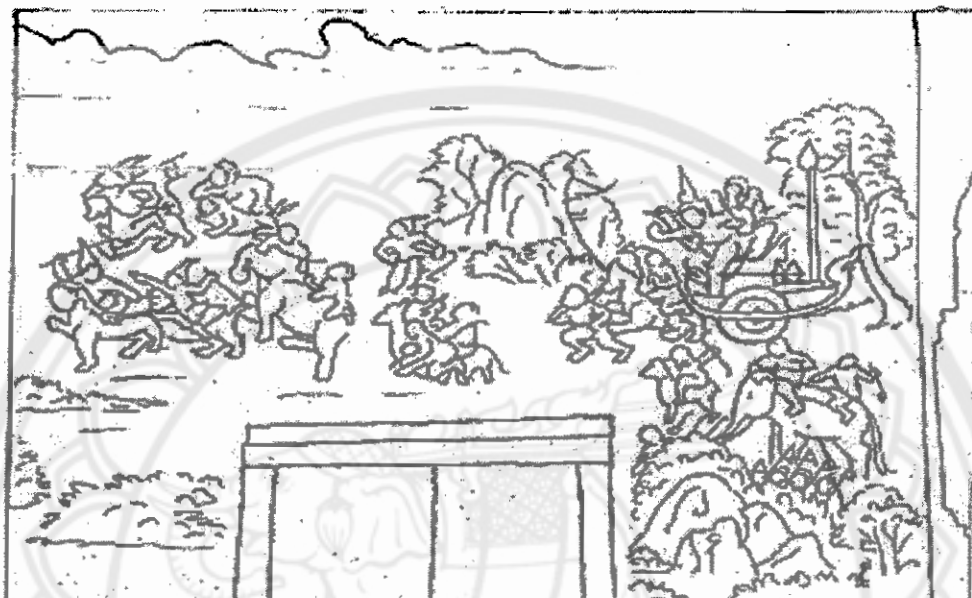
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพทศกัณฐ์ออกศึกเพื่อสู้รบกับกองทัพพระรามยังสนามรบ และเกิดการต่อสู้กันขึ้นระหว่างไพร่พลยักษ์กับไพร่พลวานร ไพร่พลวานรฆ่าไพร่พลยักษ์ตาย ทำให้ทศกัณฐ์โกรธแค้นแสดงศรออกมาฆ่าไพร่พลวานรตายยับยับกัน พระรามจึงแสดงศรออกไปถูกรถของทศกัณฐ์หักลงและถูกไพร่พลยักษ์ตายเป็นจำนวนมาก

ทศกัณฐ์ผู้นำกองทัพฝ่ายยักษ์ ที่มียี่สิบมือ สิบหน้า และสามารถนำดวงจิตแยกออกจากร่างได้ เป็นผู้มีความแค้นและมีชีวิตอมตะ อยากแก่ใคร ๆ จะมาทำลายได้ ก็ไม่วายที่จะได้รับความปราชัยในการรบแก้แค้น หรือวานรที่มีเพียงสองมือ หนึ่งหน้า เท่านั้นเอง

3.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพ ทศกัณฐ์ยืนอยู่บนราชรถด้วยความโดดเด่นที่กำลังเคลื่อนทัพมุ่งตรงไปข้างหน้าทางซ้ายมือ นำทัพด้วยไพร่พลยักษ์ที่มีท่าทางอย่างมุ่งมั่นที่จะสู้รบ มุมขวามือด้านล่าง

เป็นรูปทรงขีดหินและช่างอีกหนึ่งเชือก ส่วนด้านซ้ายมือเป็นพุ่มไม้ ฉากหลังมีขีดหินสีน้ำเงินและพุ่มไม้ พื้นดินสีน้ำตาล

ภาพ 10 แสดงลายเส้นทศกัณฐ์ยกทัพออกรบกับพระรามเป็นครั้งที่ 3

3.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพรุ สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวารมณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร

ลักษณะเป็นน้ำยาสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ฝึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหล่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

4.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมนั่งจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้

รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 11 แสดงทศกัณฐ์ยกไพร่พลสู้รบกับกองทัพพระราม

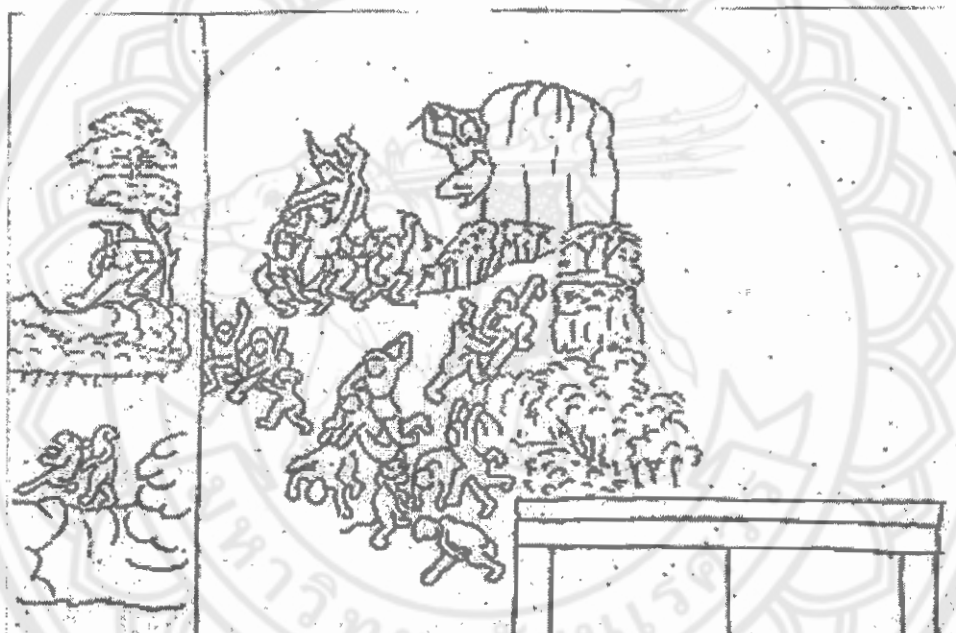
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 4 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพทศกัณฐ์ยกไพร่พลสู้รบกับกองทัพพระราม ทศกัณฐ์ได้ตกจากรถก็ตรงเข้าไปหักงอนรถของพระราม พระรามหวดทศกัณฐ์ด้วยคันศรจนชนเซไป แล้วแผลงศรไปตัดมือทศกัณฐ์ขาดทั้งยี่สิบมือ แต่ด้วยอำนาจที่ทศกัณฐ์ถอดจิตออกจากกายจึงทำให้มือนั้นกลับมาติดกันเหมือนเดิม แล้วทศกัณฐ์ก็แผลงศรออกไปเป็นพญานาคนับจำนวนไม่ได้ พันพิษเป็นเปลวไฟถูกไพร่พลวานรล้มตายเกลื่อน (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 220)

"คว้าน้ำเหลว" กองทัพพระรามสู้รบกับกองทัพทศกัณฐ์ โดยที่พระรามหวดทศกัณฐ์ แล้วแผลงศรตัดคอ ปรากฏว่าทศกัณฐ์ไม่ตาย จึงทำให้พระรามจับตัวทศกัณฐ์ไม่ได้ จึงเท่ากับว่าฝ่ายพระรามคว้าน้ำเหลว หรือไม่ได้ผลตามต้องการ

4.2 การวิเคราะห์รูปทรง

ทางซ้ายมือของเสาคือทวารองค์แรกของพระรามที่กำลังเดิน ข้างล่างจะมีขีดหินสีน้ำตาล มีต้นไม้หนึ่งต้นและพุ่มไม้ ส่วนมุมด้านล่างซ้ายมือมีวานรเดินบนขีดหิน ถัดจากช่วงเสาด้านบนทางซ้ายมือมีพระรามยืนบนร่างกายของทศกัณฐ์ ด้วยท่าทางอ่อนช้อยสง่างาม และเป็นจุดเด่นของภาพ ด้านล่างเป็นภาพหนุมานทหารเอกพร้อมด้วยไพร่พลวานรกำลังฆ่าฟันไพร่พลยักษ์ ท้องฟ้าด้านบนสีน้ำเงิน ส่วนด้านล่างติดกับพื้นดินสีส้ม พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 12 แสดงลายเส้นทศกัณฐ์ยกไพร่พลสู้รบกับกองทัพพระราม

4.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชสมณเขียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ฝึ้งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหล่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระทั้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

4.2.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 13 แสดงกองทัพระรามยกทัพเป็นครั้งที่ 3

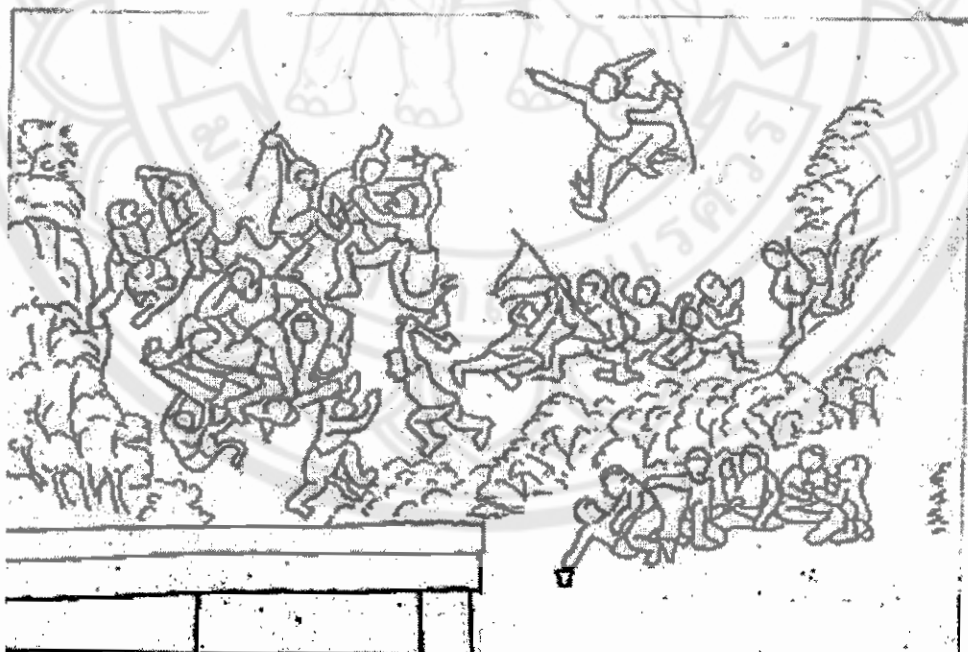
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 4 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน ต่อเนื่องถึงเสาซ้ายมือของผู้เข้าชม ไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพทศกัณฐ์ออกศึกสู้รบกับกองทัพพระราม พระรามยิงด้วยศรพรหมศาสตร์ ตัวขาด หัวขาด กระเด็นไปแต่ก็ต่อกลับคืนมาได้ อย่างน่าอัศจรรย์ (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 221)

"ถอนรากถอนโคน" การสู้รบระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์ เป็นการสู้รบ เพื่อต้องการชัยชนะ และเพื่อทำลายร่างให้ถึงต้นตอ ทำลายให้สิ้นเลืยนหนาม คติที่ได้รับมีแพ้ก็ต้องมีชนะเป็นของคู่กัน

4.2.2 การวิเคราะห์รูปทรง

การจัดวางรูปทรง เป็นกลุ่มภาพไฟว์พลวากับไฟว์พลย์กซ์กำลังต่อสู้กัน จุดเด่นของภาพอยู่ที่ทศกัณฐ์หันหน้าไปทางซ้ายมือ มือซ้ายถือคันศร มือขวาชี้ไปข้างหน้า ทางซ้ายมือ ฉากหลังปล่อยเนื้อที่ว่าง ทางด้านซ้ายและด้านขวามือขีดติดขอบภาพ เป็นขีดหินสูง สีน้ำเงิน สีเทาและมีพุ่มไม้ พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 14 แสดงลายเส้นกองทัพพระรามยกทัพเป็นครั้งที่ 3

4.2.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธี ตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือ ลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสี ทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บน ฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของ ตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวารมณ์ เครื่องประดับ ร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียง บาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาด ความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูป นอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจาก พื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็น รายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษ คือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดง ตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือ สีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำ หรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิ้มหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการ

เพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และ เครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

5.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 15 แสดงพระรามตามทศกัณฐ์

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 12 เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพกองทัพพระรามไล่จับทศกัณฐ์ หลังจากที่พระรามได้แผลงศรออกไปเป็นพญาครุฑไล่จับนาคกินเป็นอาหาร ครั้นไปตัดหัวของทศกัณฐ์ขาดทั้งสิบหัว แล้วทำให้ไพร่พลวานรฟื้นขึ้น

หัวทศกัณฐ์แม้ว่าจะขาดไปแล้วแต่เนื่องด้วยตัวไม่มีจิต หัวจึงกลับติดเหมือนเดิมพระรามจึงแผลงศรออกไปหมายจะฆ่าทศกัณฐ์ ครั้นไปถูกสายศรของทศกัณฐ์ขาดลง แล้วไปถูกทศกัณฐ์ทะลุปรุไปทั้งตัว ทศกัณฐ์รู้สึกเจ็บปวดเป็นที่สุดแต่ก็แข็งใจรำยมนตร์ลुบไปทั่วร่างกายแผลนั้นก็หายทันที ทศกัณฐ์เห็นว่าตั้งแต่ตนสู้รบมาไม่เคยมีสิ่งใดมาระคายศรของตนได้ เมื่อสายศรมาขาดดังนี้เห็นที่จะสู้รบต่อไปไม่ได้ ประกอบกับไพร่พลก็ล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงสั่งให้เลิกทัพกลับเข้ากรุงลงกา (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 221)

"เพชรตัดเพชร" การสู้รบระหว่างฝ่ายพระราม กับฝ่ายทศกัณฐ์หลังจากพระรามแผลงศรไปตัดแขนตัดคอของทศกัณฐ์ขาดกระเด็นไป ปรากฏว่าตัวไม่มีจิตจึงไม่สามารถทำอันตรายใดๆ ต่อทศกัณฐ์ได้ คติที่ได้รับเปรียบได้กับเก่งกับเก่งมาเจอกัน

5.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของพระราม และทหารองครักษ์ที่อยู่ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าเป็นรูปหนุมานที่หันหน้ามาข้างหลังทางซ้ายมือ ตรงกลางเป็นรูปของพระรามที่กำลังเดินแบกศรไปข้างหน้าทางขวามือ ส่วนทางด้านหลังเป็นรูปของสุครีพ จากภาพจะเห็นว่าพระราม หนุมาน และสุครีพที่มีการปิดทองเครื่องอาภรณ์เครื่องประดับที่เปล่งประกายด้วยความแวววาวของทองคำ ซึ่งตัดกับสีของพื้นดินสีน้ำตาลเข้มและทึบคาดว่าน่าจะผสมสีดำ จึงเพิ่มความโดดเด่นมากขึ้นพื้นที่โดยรวมปล่อยโล่ง

ภาพ 16 แสดงลายเส้นพระรามตามทศกัณฐ์

5.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

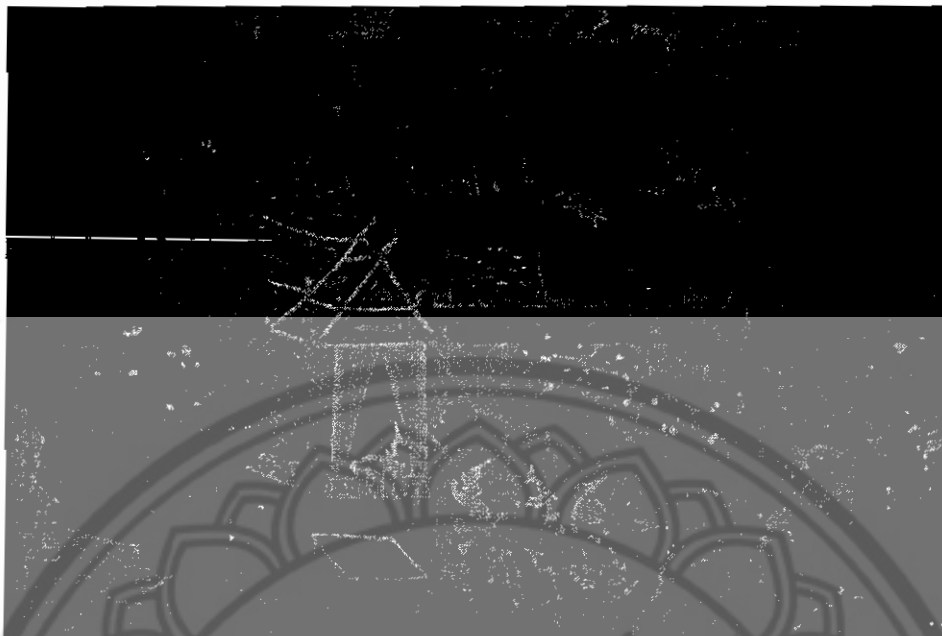
การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิ้มหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

6.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 17 แสดงรตพระลักษมณ์ยกออกไป

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 1 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระรามได้ยินเสียงโห่ร้องก็ก่อกองดังสนั่นหวั่นไหวมา จึงตรัสถามพิเภกว่าเป็นทัพของผู้ใดยกมา พิเภกกราบทูลว่ากองทัพที่ยกมานี้ล้วนเป็นยักษ์ แต่ว่าแม่ทัพนั้นจะเป็นยักษ์ก็หาไม่ คงจะเป็นทหารที่เก่งกล้าของพระองค์เองยกมาก็ว่าได้ขอให้พระลักษมณ์ยกไพร่พลไปดูท่าทีของข้าศึก (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 226-227)

"ฝ่าคมหอกคมดาบ" เมื่อพิเภกกราบทูลพระรามว่ากองทัพที่ยกมาในครั้งนี้ผู้นำทัพหาเป็นยักษ์ไม่ แต่เป็นหนุมานทหารเอกของพระองค์เอง ที่นำทัพออกรบพร้อมกับไพร่พลยักษ์ เมื่อเป็นดังนี้พระรามจึงตรัสสั่งให้พระลักษมณ์ยกทัพออกไปสู้รบ

6.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของพลับพลามีลักษณะสูงเด่นด้วยสี่เสาเสาอุดดา ที่มีพระรามนั่งอยู่นอกพลับปลา ด้านหน้าส่วนล่างมีพระลักษมณ์ และพร้อมด้วยทหารองครักษ์นั่งพนมมือ ทางซ้ายมือของผู้เข้าชม เป็นกองทัพของพระลักษมณ์ที่ยืนอยู่บนราชรถด้านนอกกำแพง ที่มุ่งตรงไปข้างหน้าทางซ้ายมือของผู้เข้าชม ส่วนด้านขวามือของผู้เข้าชม ช่วงมุมเสาข้างล่างเป็นภาพลำน้ำ ไซดหินที่

มีทั้งสีน้ำเงิน และสีน้ำตาล ลักษณะของการจัดรูปทรงของภาพแบบทัศนียภาพ พื้นดินนั้น
สีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 18 แสดงลายเส้นรถพระลักษมณ์ยกออกไป

6.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่
การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบน
พื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็น
รูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี
ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า
บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บน
ฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของ
ตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับ

ร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้อย่างไม่ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระหุ้มสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิมหรือตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

7.1.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 19 แสดงหนุมานยกทัพกลับกรุงลงกา

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 8 ทางด้านซ้ายมือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางห้องภาพ ไปจนถึงกึ่งกลางของขอบหน้าต่าง

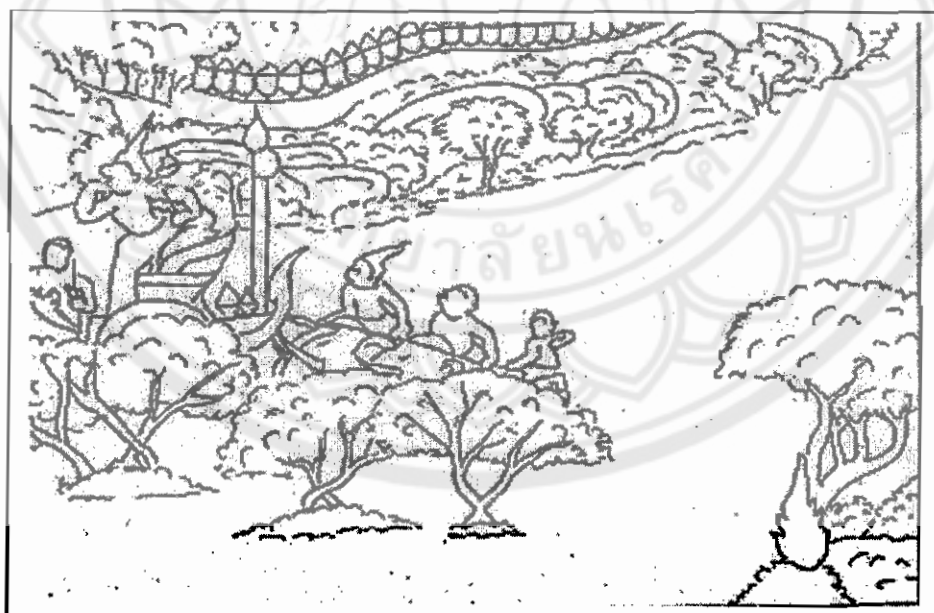
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพหนุมานรบแบบถ่วงเวลาจนให้พระอาทิตย์อัสดง ก็มาถึงรถพระลักษมณ์ แกล้งทำยักคิ้วแล้วร้องว่า “เราทำศึกกับท่านอาบเหงื่อต่างน้ำ ได้แต่คำชม เมื่อมาอยู่กับทศกัณฐ์เพียงสามวันยังไม่ทันออกรบ ได้ปราสาท มงกุฏ สร้อยสังวาลนางกำนัล” พระลักษมณ์คั่งแค้นมาก หนุมานนั้นต้องการให้ยักษ์ทั้งหลายได้ยิน แล้วยกทัพกลับเข้ากรุงลงกา

หนุมานเข้าเฝ้าทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์ให้ทหารรายงานเปรียบกับองค์อินทรชิต ทหารก็รายงานความเก่งกล้าของหนุมานผู้เดียวเดียวฆ่าไพริน แต่ถ้าเปรียบกันนั้น หนุมานเหมือนแผ่นดิน องค์อินทรชิตคือแผ่นฟ้า เหมือนลูกบิดกับแก้วมณี (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 178)

“ยิ้มด้วยปาก ถากด้วยตา” หนุมานได้สู้รบกับพระลักษมณ์ แบบถ่วงเวลาและแกล้งทำยาก็คัว พร้อมกับเยาะเย้ยด้วยกิริยาท่าทางที่ยียวนกวนให้พระลักษมณ์ เกิดความคั่งแค้นมาก พอพระอัสถงหนุมานก็ยกทัพกลับกรุงลงกา

7.1.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพทางซ้ายมือของผู้เข้าชม มีหนุมานยืนอยู่บนราชรถมือขวาแบกครุ ส่วนมือซ้ายถือคันศร หันหน้ามุ่งไปทางซ้ายมือ ด้วยความโดดเด่นของการปิดทองเครื่องอาภรณ์ เครื่องประดับที่ตกแต่ง ด้านหลังเป็นไพรพลยักษ์ที่นั่งอยู่บนหลังช้าง ด้านหน้าส่วนล่างมีต้นไม้ใหญ่ 4 ต้น จากหลังมีกองกำลังทหารที่ยืนอยู่ลักษณะคล้ายกำแพงเมือง ด้านล่างจะมีโขดหินสีเทาและพุ่มไม้เป็นแนวยาวจากซ้ายมือไปจนถึงมุมด้านบนขวามือ พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 20 แสดงลายเส้นหนุมานยกทัพกลับกรุงลงกา

7.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาวเหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อแห้งแล้วให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการ

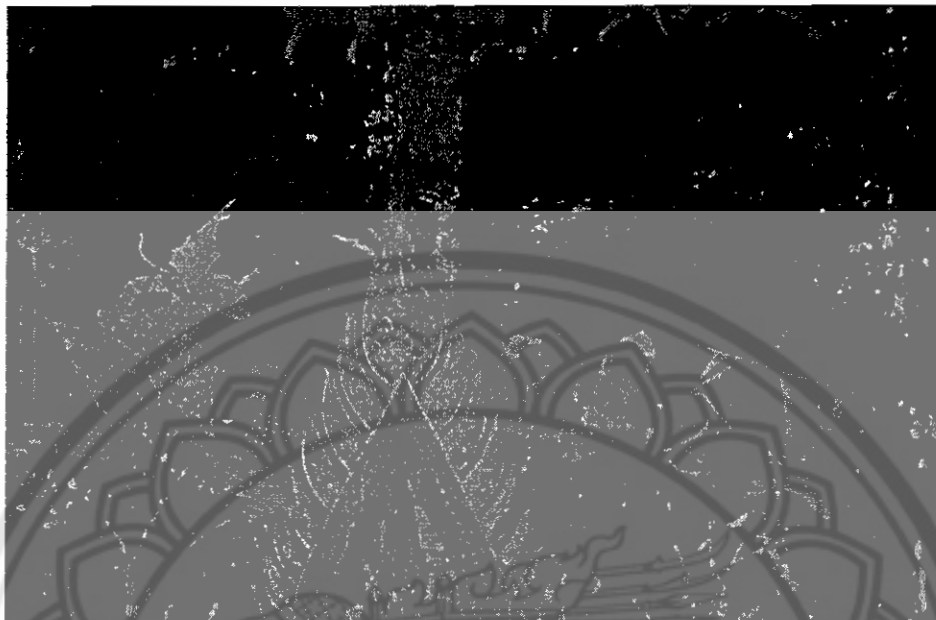
เพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

7.2.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 21 แสดงพระลักษมณ์เลิกทัพกลับไป

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 8 ทางด้านขวามือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางห้องภาพ ไปจนถึงกึ่งกลางของขอบหน้าต่าง

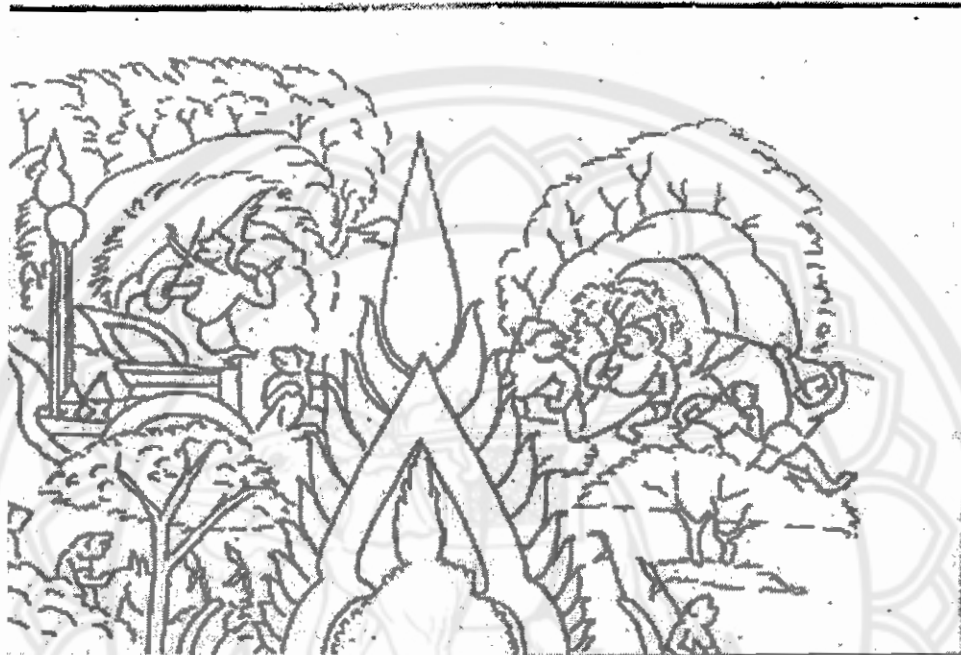
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระลักษมณ์เมื่อเห็นหนุมานเลิกทัพกลับไปให้แน่ใจ ยิ่งนักจึงได้ตรัสสั่งให้สุครีพกับนิลนนท์กลับไปกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้พระรามทรงทราบ พระรามนั้นรู้อุบายของหนุมานอยู่แล้วจึงไม่เชื่อ สั่งสุครีพให้ไปบอกพระลักษมณ์ว่าให้ตั้งรับไว้แล้วพระองค์จะเสร็จออกไปรบเอง (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 228)

"ลตรวาศอก" จากเหตุการณ์สู้รบระหว่างหนุมานกับพระลักษมณ์ เมื่อสถานการณ์ตึงเครียด หนุมานจึงใช้กลอุบายพูดจาเยาะเย้ย และแสดงกิริยาท่าทีที่จะทำให้พระลักษมณ์คลายความโกรธ เพื่อให้สถานการณ์ผ่อนคลายลง หรือให้สถานการณ์เพลาลง แล้วทั้งสองฝ่ายจึงแยกย้ายกลับไป

7.2.2 การวิเคราะห์รูปทรง

ลักษณะเด่นของภาพอยู่ที่รูปทรงของพระลักษมณ์ มีการปิดทองเครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับที่เปล่งประกายแวววาวของทองคำ พระลักษมณ์ยืนแบกคันศรบนราชรถทำทางทะมัดทะแมง หันหน้าไปทางซ้ายมือ ด้านหน้าราชรถทางขวามือเป็นภาพไพร่พลวานร ฉากหลัง

เป็นภาพโชดหินสูงสีน้ำตาลเข้มนี้เองจึงทำให้พระลักษมณ์โดดเด่นและเห็นชัดด้วยสีทอง ข้างบนโชดหินมีต้นไม้อยู่ พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 22 แสดงพระลักษมณ์เลิกทัพกลับไป

7.2.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่าลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศรียาภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น

การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหล่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระทั้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะให้ปลายพุ่มกันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

8.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 23 แสดงพระฤาษีโคบุตรพาหนุมานเข้ามาถวายทศกัณฐ์

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 1 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง ไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพฤาษีได้นำหนุมานไปเฝ้าทศกัณฐ์ และขอให้หนุมานให้คำสาบานว่าจะช่วยเหลือในการรบ และฆ่าพระราม เพื่อที่จะทำให้หนุมานพอใจ ทศกัณฐ์ จึงแต่งตั้งหนุมานเป็นทนายทูลบัลลังก์ของกรุงลงกาสืบต่อไป (มานิจ ชุมสาย, 2545. หน้า 66)

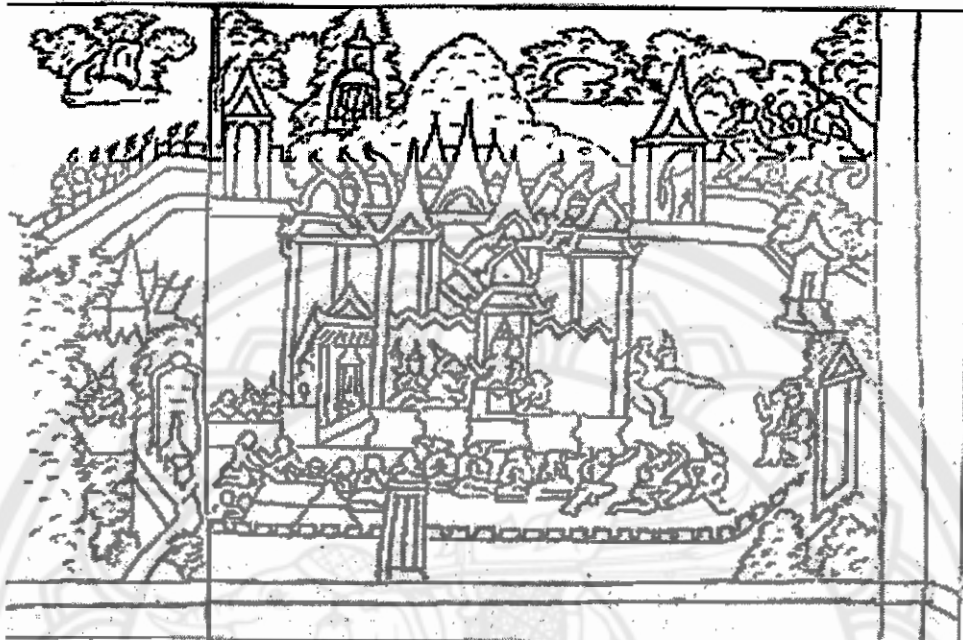
หนุมานเข้าไปหาพระฤาษีโคบุตร แต่งเรื่องตนเองกับองค์ขัดแย้งกับพระรามจึงหนีจากทัพเพื่อมาสวามิภักดิ์ทศกัณฐ์ และเล่าว่าพิเภกบอกพระรามว่าทศกัณฐ์ถอดดวงใจเอาไว้ที่พระฤาษี

ดังนั้นจึงควรนำกล้องดวงใจติดตัวไปด้วยเมื่อเข้าพบทศกัณฐ์ และองค์ถือกล้องดวงใจไว้นอกเมือง เพราะถ้าทศกัณฐ์ดวงใจจะคืนสู่ร่าง พระฤๅษีทำตามแล้วหนุมานก็แอบนิมิตกล้องดวงใจอันใหม่ให้องค์ถือไว้องค์ใดก็จริงไปฝั่งที่เนินเขาอัญชันริมฝั่งมหาสมุทร เมื่อใดที่เห็นตนลอยอยู่กลางท้องฟ้าเพียงลำพัง ค่อยนำกล้องดวงใจไปถวายพระราม ทศกัณฐ์เห็นหนุมานมากับพระฤๅษีก็โกรธ พระฤๅษีโคบุตรพาหนุมานเข้ามาถวายตัวกับทศกัณฐ์ ฝ่ายกับทศกัณฐ์เห็นหนุมานมากับพระฤๅษีโคบุตรจึงโกรธมาก พระฤๅษีโคบุตรช่วยพูดกล่อมจนทศกัณฐ์ใจอ่อน และเชื่อใจหนุมานรับมาเป็นบุตรบุญธรรมแทนที่อินทรชิต พร้อมกับมอบสมบัติและนางสุวรรณกัณเฑาะว์มาเป็นภรรยา (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2546. หน้า 80)

“ใส่หน้ากาก” หนุมานได้รับมอบหมายจากพระรามเพื่อทำหน้าที่ จึงได้เดินทางไปพบกับพระฤๅษีโคบุตร แล้วสร้างทำเป็นดีด้วย หลังจากนั้นจึงใช้กลอุบายหลอกลวงให้พระฤๅษีโคบุตรนำกล้องดวงใจของทศกัณฐ์มาให้ ท้ายสุดจึงสามารถกำจัดทศกัณฐ์ได้เป็นผลสำเร็จ.

8.2 การวิเคราะห์รูปทรง

ความโดดเด่นของภาพอยู่ที่ปราสาท ภายในปราสาทมีพระฤๅษีโคบุตรนั่งอยู่ตรงกลาง ด้านซ้ายมือของผู้เข้าชมมีทศกัณฐ์นั่งพนมมือ ส่วนด้านขวามือมีหนุมานนั่งอยู่ ลายรอบไปด้วยไพร่พลของทศกัณฐ์ มีกำแพงล้อมรอบ ด้านล่างทางประตูทางเข้าขวามือของผู้เข้าชมมีพระฤๅษีโคบุตรกับหนุมาน ด้านหน้าพระฤๅษีโคบุตรมีทศกัณฐ์ยืนขึ้นด้วยมือซ้าย มือขวานั้นถืออาวุธ เพื่อที่จะทำร้ายพระฤๅษีโคบุตรกับหนุมาน ช่วงเสาด้านซ้ายมือของผู้เข้าชมเป็นภาพหนุมานกับนางสุวรรณกัณเฑาะว์กำลังโอบกอดกันอยู่ พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม จึงทำให้กลุ่มภาพดูชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพ 24 แสดงลายเส้นพระฤาษีโคบุตรพาหนุมานเข้ามาถวายทศกัณฐ์

8.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบรวมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร

ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้นชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้อ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้อ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

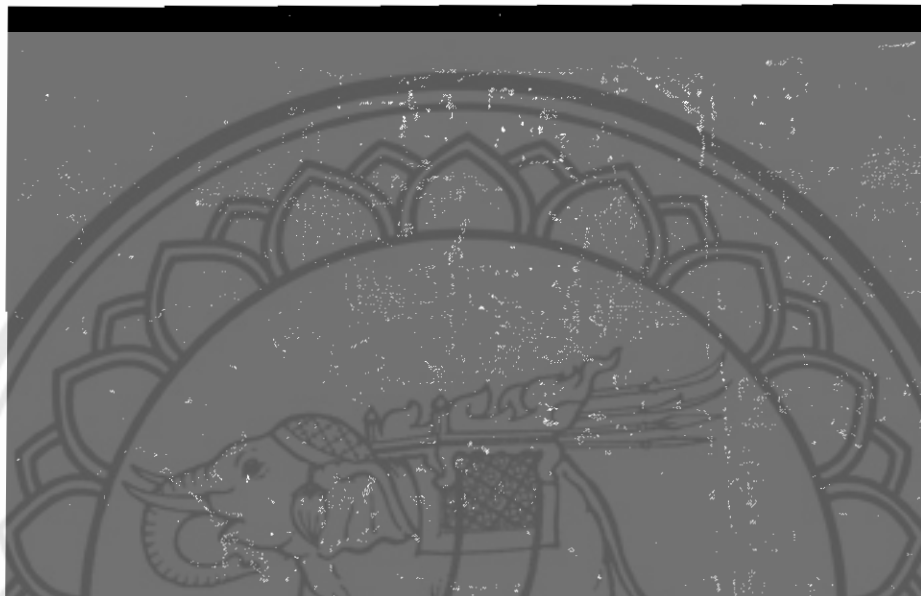
การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

9.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนผู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมนั่งจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้

รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 25 แสดงหนุมานรับอาสาทศกัณฐ์ออกศึกสู้รบกับพระลักษมณ์

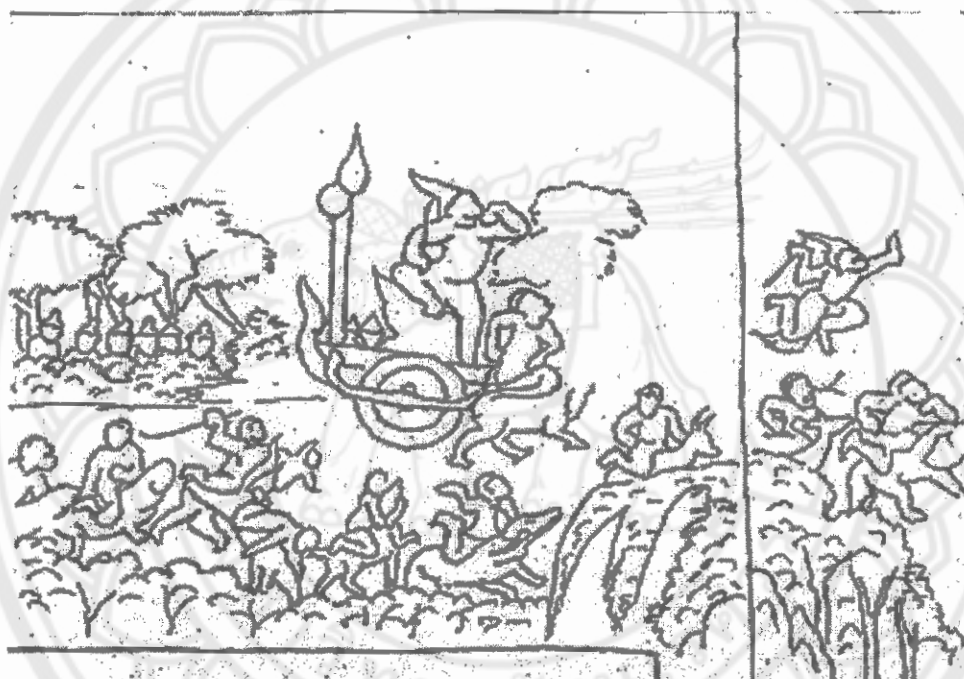
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 1 นับจากทางด้านทิศใต้ บนประตูทางเข้าด้านซ้ายมือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบประตูด้านบนจรดเพดาน ต่อเนื่องถึงเสาทางขวามือ

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพหนุมานรับอาสาทศกัณฐ์ออกศึกสู้รบกับพระลักษมณ์ จะจับตัวพระลักษมณ์ พระราม มามอบให้ ทศกัณฐ์ได้ฟังดังนั้นจึงดีใจยิ่งนักแล้วสั่งมโหรีให้จัดกองทัพกำชับพวกนายจตุรงค์ให้รักษาคำมั่นหนุมานว่า “แม่นลูกรักกูเป็นเหตุมาจะฆ่าให้สิ้นทั้งทัพชัย” แล้วประทานพระแสงศรให้หนุมาน พร้อมกับอวยชัยอวยพร ให้ชนะอรินทรราชศัตรู รถทรงหนุมานเทียมด้วยไกรสรสีหราชพันคู่ (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2546. หน้า 80)

หนุมานทหารเอกของพระราม ผู้มีความเก่งกล้าสามารถ ประกอบกับมีความจงรักภักดีต่อพระราม ถึงแม้จะอยู่กับฝ่ายศัตรูก็ไม่เคยคิดคดทรยศแต่ประการใด ยังซื่อสัตย์ และซื่อตรงต่อพระรามเสมอ ถึงแม้จะช่วยศัตรูออกรบแต่ก็เป็นกลอุบายอย่างหนึ่งที่จะทำให้ทศกัณฐ์ตายใจ

9.2 การวิเคราะห์รูปทรง

การจัดวางรูปทรงของภาพ หนุมานยืนอยู่บนราชรถด้วยความสูงเด่นเป็นสง่า มีไพร่พลของยักษ์นำหน้าราชรถ ส่วนมุมด้านล่างตั้งแต่ซ้ายมือไปจนถึงมุมขวามือ จะเป็นไพร่พลยักษ์และมีโชดหินสีเทาพร้อมด้วยพุ่มไม้ จากหลังทางซ้ายมือจะมีต้นไม้ 2 ต้น และไพร่พลทหารยืนอยู่กลุ่มหนึ่งและมีพุ่มไม้ พื้นดินสีเขียวเข้มคาดว่าน่าจะเป็นผลมสีด้า

ภาพ 26 แสดงลายเส้นหนุมานรับอาสาศึกกับพระลักษมณ์

9.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า

บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อแห้งให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระหุ้มสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิมหรือตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การติดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ติดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงติดเส้น

10.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 27 แสดงพระรามตรัสสั่งพระลักษมณ์ให้ยกไพร่พลออกไปสู้รบกับหนุมาน

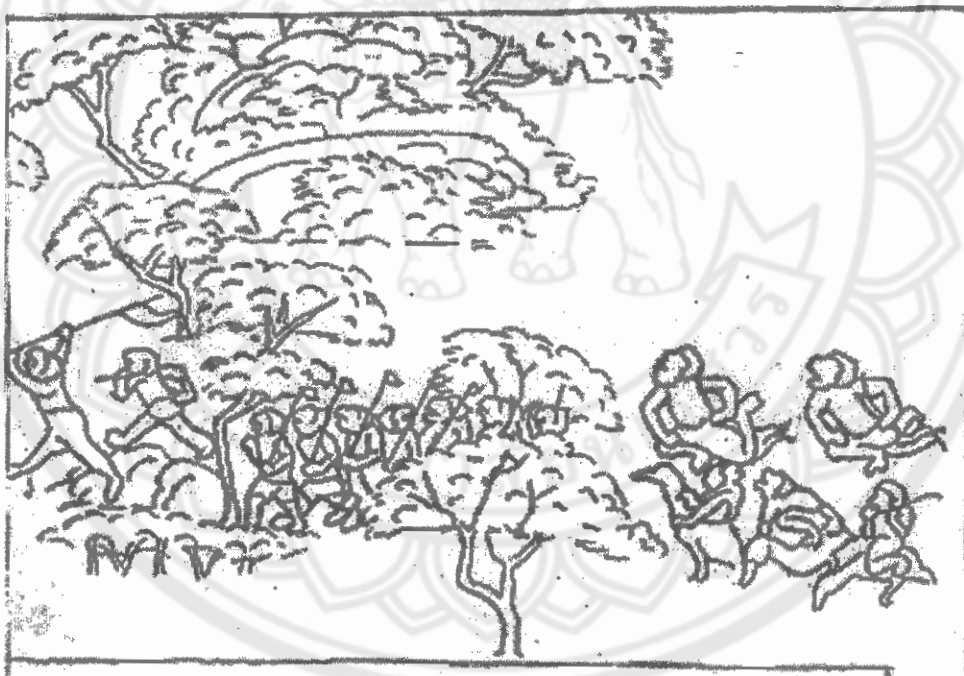
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 3 นับจากทางด้านทิศใต้ ด้านบนประตูทางเข้าทางด้านขวามือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบประตูด้านบนจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นพระรามทรงคิดว่าคงจะเป็นหนุมานยกกองทัพมา เพื่อคิดอุบายล่อลวงทศกัณฐ์หวังจะเอากล่องดวงใจ พิเภกจึงพูดเป็นนัยๆ เช่นนั้นพระองค์จึงตรัสสั่งพระลักษมณ์ให้ยกไพร่พลออกไปสู้รบ ถ้าแน่นเข้าศึกมีกำลังมากจงตั้งรับไว้ก่อนพระลักษมณ์จึงยกกองทัพมาตั้งมั่นไว้ยังสนามรบ (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 226-227)

“หยิบเลืบบ้างเนื้อ” พิเภกได้กราบทูลพระรามเป็นนัย ๆ ด้วยความคิดเห็นว่าการที่จะ
ระงับกองทัพของหนุมานที่ยกทัพมาในครั้งนี้ มีเพียงพระลักษมณ์เท่านั้นที่จะออกไประงับศึก
ดังนั้น คติที่ได้รับจึงเปรียบเสมือนกับการกระทำความเดือดร้อนให้แก่คนใกล้ชิด ก็จะมีผลกระทบ
มาถึงตัวผู้กระทำนั้น ๆ ด้วย

10.2 การวิเคราะห์รูปทรง

การจัดวางรูปทรงของไพร่พลวานร เป็นแถวแนวยาวจากด้านขวามือไปจนถึงด้านซ้ายมือ
จากหลังด้านซ้ายมือเป็นภาพโขดหินสีน้ำตาลมีต้นไม้ขึ้นอยู่รายล้อม ส่วนทางด้านขวามือพื้นที่
จะโล่ง พื้นดินเป็นสีเขียวเข้มผลมดำ

ภาพ 28 แสดงลายเส้นพระรามตรัสสั่งพระลักษมณ์ให้ยกไพร่พลออกไปสู้รบกับหนุมาน

10.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่
การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อบ่งบอกความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวาภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระหู่สำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการเพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุนัข เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัตถุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

11.1.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 29 แสดงหนุมานรับอาสาออกรบร่วมกับกองทัพยักษ์

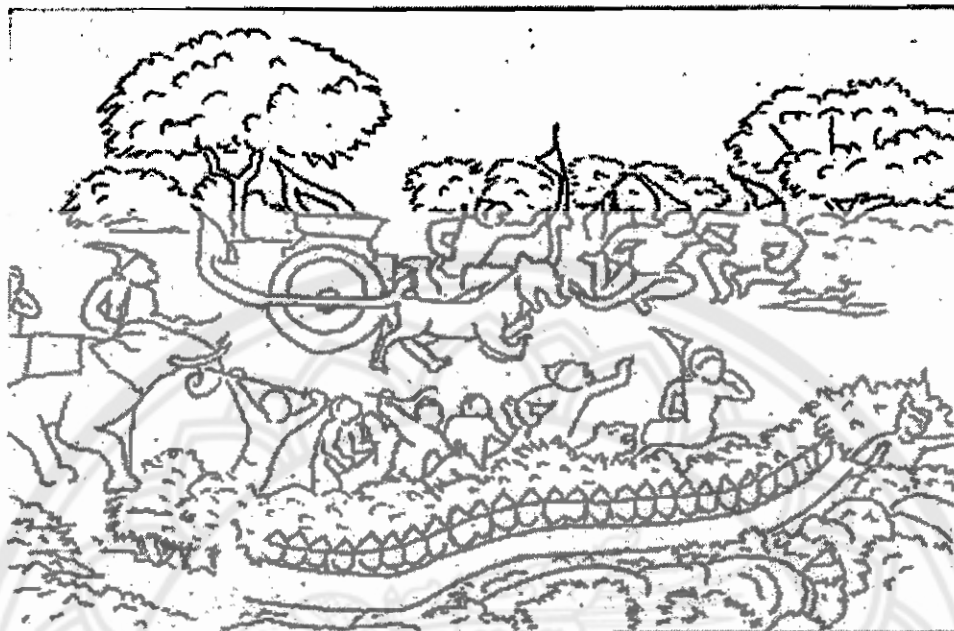
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศใต้ ด้านซ้ายมือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางห้องภาพ จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพนุমানรับอาสาออกรบร่วมกับกองทัพยักษ์ นุমানได้ถามยักษ์โลทันว่า อินทรีติดรบอย่างไร โลทันตอบว่าให้ทัพหน้ารุกรบ ต่อเมื่อเสียที่ทัพหลวงจึงจะเข้าชิงชัย นุমানจึงว่า คราวนี้ตนจะออกรบแต่ผู้เดียว ยักษ์อาจคอยอยู่ตรงนี้ก่อนพวกยักษ์ต่างดีใจ โดยแกล้งทำทนายพระลักษมณ์ ด้วยคำพูดที่ดูถูกดูแคลน เป็นการสร้างภาพตบตาจนพวกลิงที่มาจากที่เดียวกันหลงเชื่อว่า นุমানเป็นฝ่ายเดียวกับทศกัณฐ์ ได้คิดคดทรยศหักหลังต่อพระรามเสียแน่แท้ (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 177)

“หวานอมขมกลืน” นุมานรับอาสาออกรบร่วมกับกองทัพยักษ์ จนทำให้ตนเองต้องตกอยู่ในฐานะที่จำยอม แม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะดีหรือร้ายอย่างไร พอใจหรือไม่พอใจก็ตาม จำหนต้องยอมรับชะตากรรมที่จะเกิดขึ้น

11.1.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงไพร่พลของทศกัณฐ์ ได้จัดวางเป็นสองแถวแนวยาวตั้งแต่ด้านซ้ายมือ ไปจนถึงด้านขวามือ ด้านหน้าส่วนล่างจะเป็นกองกำลังทหารที่ยืนอยู่ลักษณะคล้ายกำแพงเมือง และด้านล่างสุดจะมีโชดหินสีเทาและพุ่มไม้ ฉากหลังมีต้นไม้เป็นทิวแถวแนวยาวตั้งแต่ด้านซ้ายมือไปจนถึงด้านขวามือเช่นเดียวกัน ท้องฟ้าด้านบนสีน้ำเงินดำ ส่วนด้านล่างติดพื้นดินสีส้มอ่อน พื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้ม จึงทำให้กลุ่มภาพดูชัดเจนขึ้น

ภาพ 30 แสดงลายเส้นหุ่นมากรับอาสาอกรบร่วมกับกองทัพยักษ์

11.1.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหลือมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้นชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้อ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้อ ถึงก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

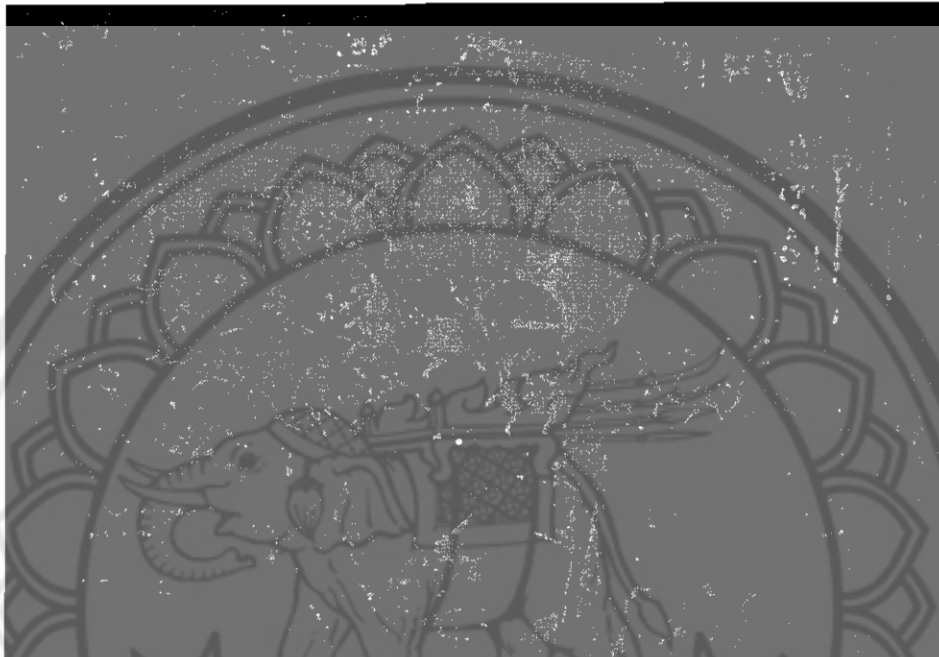
การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรศิลป์ให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

11.2.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของ

ภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนได้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 31 แสดงหนุมานโหมตีไพร่พลวานร

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศใต้ ทางด้านขวามือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางห้องภาพ จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพหนุมานโหมตีไพร่พลวานรน้อยใหญ่แตกกระจายหนีบ้าง เข้าพึ่งพระลักษมณ์บ้าง พระลักษมณ์ได้เห็นหนุมานไล่โหมตีมากก็สงสัยและคิดค้น “กูไม่เห็นเลยว่าหนุมาน จะทำการถึงเพียงนี้ได้” แล้วจึงสั่งสุครีพกับพิณกไปด้อมลิงกลับเข้ากองทัพ (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 178)

"เลือดเข้าตา" ด้วยกลอุบายของหนุมาน จำต้องเข้าโหมตีไพร่พลวานรซึ่งเป็นพวกพ้องของตน เนื่องจากไม่มีทางเลือก เมื่อถูกสถานการณ์บีบคั้น จึงกล้าที่จะทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ แต่เพื่อตอบดาไพร่พลยักษ์

11.2.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพทางด้านซ้ายมือของผู้เข้าชมมีรูปหนุมาน ที่กระโดดจับวานร เพื่อจะทำร้าย ถัดมา ตรงกลางภาพมีพระลักษมณ์ยืนอยู่บนราชรถ มือซ้ายถือคันศร ส่วนมือขวา ชี้ไปข้างหน้าทางซ้ายมือ จากหลังทางซ้ายมือ จากภาพจะเห็นความโดดเด่นของพระลักษมณ์ และหนุมานด้วยการปิดทองเครื่องอาภรณ์เครื่องประดับที่ตกแต่ง ทางขวามือมีต้นไม้ข้างละ หนึ่งต้น ที่ขุดติดช่องเสาทางขวามือจะมีโขดหินสี่เทาเข้ม และพุ่มไม้สีเขียวเข้ม ส่วนท้องฟ้า ด้านบนสีน้ำเงินดำ ทางด้านล่างติดพื้นดินสีส้มอ่อน ด้านหน้าส่วนล่างมีโขดหินสี่เทาเข้มและ พุ่มไม้เป็นแนวยาวตั้งแต่ทางซ้ายมือไปจนถึงทางขวามือ พื้นดินสีน้ำตาลเข้มช่วยเน้นความชัดเจน ของกลุ่มภาพ

ภาพ 32 แสดงลายเส้นหนุมานโจมตีไพร่พลวานร

11.2.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อแห้งให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแฉ มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่ออกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น น้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของการเขียนต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีดำหรือเขียวเข้ม ก่อนแล้วจึงทำพุ่มใบ ช่างเขียนจะให้ปลายพุ่มกันจุ่มสีจิมหรือตะลงในส่วนที่ต้องการ

เพื่อให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม หนุมาน สุครีพ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

12.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องราวเกียรติ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 33 แสดงหนุมานใช้กลอุบายหลอกทศกัณฐ์ออกรบ

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน จรดเพดาน

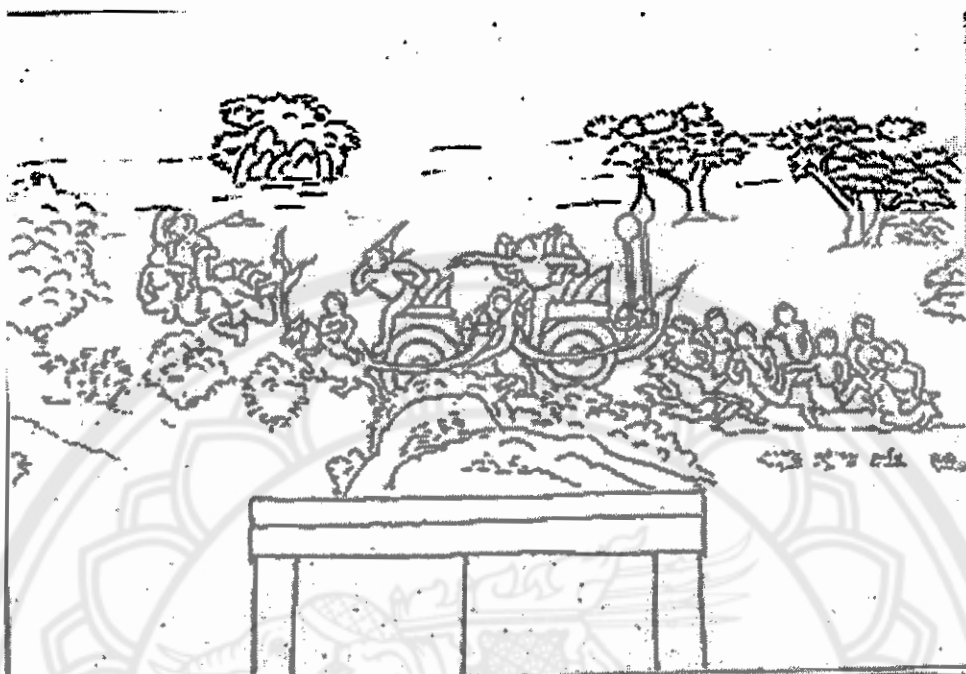
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพ กองทัพทศกัณฐ์นำทัพโดยหนุมานทหารเอกของพระราม ลงทศกัณฐ์ออกไปยังสนามรบเพื่อให้พระรามฆ่า หนุมานได้บอกกับทศกัณฐ์ว่า การทำศึกสงครามครั้งนี้ไม่ควรปล่อยให้อึดเยื้อ ขอจงยกกองทัพออกไปเป็นประธาน ส่วนหนุมานจะออกสู้รบ แล้วจะจับพระรามพระลักษมณ์มาให้จงได้ ทศกัณฐ์เห็นดีด้วยจึงยกกองทัพออกไปเมื่อใกล้จะถึงสนามรบหนุมานก็ลงจากรถตรงไปทูลทศกัณฐ์ว่าขอให้ตั้งกระบวนทัพอยู่ตรงนี้ก่อน แล้วจึงรำยมนตร์กำบังกายเข้าไปจับพระราม พระลักษมณ์มัดมา ถ้าเห็นลูกเหาะขึ้นสามโยชน์แต่ผู้เดียว ขอให้จงเร่งไพร่พลเข้าไป ลูกจะส่งพระราม พระลักษมณ์ มาให้ทันที (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 229)

ในการรบครั้งนี้ทศกัณฐ์ได้ติดตามมาด้วยเพื่อช่วยสนับสนุนในการรบ การสู้รบกลับคืนสู่สภาพเดิมเมื่อองค์นำกลองดวงจิตไปให้หนุมาน เพื่อแสดงต่อทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์จึงรู้ได้ทันทีว่าเขาหลงกลศัตรูเข้าแล้ว และชีวิตของเขาก็คงจะถึงกาลสิ้นสุดในไม่ช้านี้ (มานิจ ชุมสาย, 2545. หน้า 66)

เรื่องราวตอนนี้ เปรียบดังคำพังเพยที่ว่า "เหยียบเรือสองแคม" หนุมานทำที่ว่าเข้าด้วยกับฝ่ายทศกัณฐ์ เพื่อออกกลอุบายให้ทศกัณฐ์ออกรบ เมื่อทศกัณฐ์รู้ว่าถูกหลอก ไม่แน่ว่าชีวิตของหนุมานอาจจะถึงกาลปาวสานในที่สุด

12.2 การวิเคราะห์รูปทรง

การจัดรูปทรงของภาพ ช่างเขียนจะจัดให้มีไพร่พลยกขึ้นหน้าหนุมานที่ยืนอยู่บนราชรถ ส่วนด้านหลังนั้นเป็นราชของรถทศกัณฐ์ ด้านล่างตรงกลางเป็นโชดหิน และพุ่มไม้เป็นแนวยาวจากหลังมีต้นไม้ 3 ต้น ในระยะไกลออกไปมีโชดหินและพุ่มไม้ พื้นที่โดยรวมจะโล่งสามารถมองเห็นท้องฟ้าสีน้ำเงินที่อยู่ด้านบน ส่วนท้องฟ้าด้านล่างติดกับพื้นดินจะใช้สีขาว พื้นดินช่างเขียนใช้สีน้ำตาลเข้ม เพื่อความเด่นชัดของกลุ่มภาพ

ภาพ 34 แสดงลายเส้นหุ่นมานใช้กลอุบายหลอกทศกัณฐ์ออกกรบ

12.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ช่างไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร

ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ฝั่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรนแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง บริเวณที่เป็นท้องฟ้าใช้สีน้ำเงิน ส่วนที่ระยะไกลคือท้องฟ้าที่ใกล้กับพื้นดินใช้สีอ่อน เช่น สีขาว เพื่อให้เกิดความรู้สึกค่าของสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่ทำให้เกิดระยะที่เห็นชัดเจน ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบข้างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นโขดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น หนุมาน ทศกัณฐ์ เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

13.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 35 แสดงหนุมานเข้าเฝ้าพระราม พระลักษมณ์ ขอรูปนิมิตไปเมืองทศกัณฐ์

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 5 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่างไปจรดเพดาน

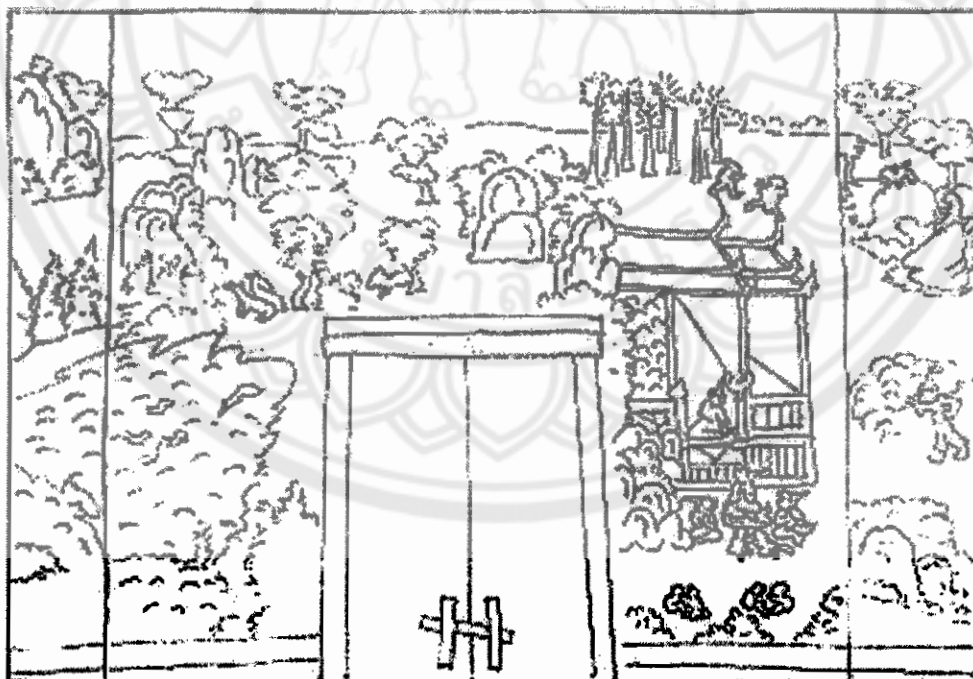
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระรามตรัสถามว่าจะมีผู้ใดอาสาไปลองเอาจล็ดดวงใจจากพระโคบุตรบ้างถึงสามครั้งก็ไม่มีผู้ใดตอบ หนุมานเข้าเฝ้าพระราม พระลักษมณ์ ขอรูปนิมิตไปเมืองทศกัณฐ์ เพื่อไปลองเอาจล็ดดวงใจจากพระฤๅษีโคบุตร หนุมานจึงอาสาไปโดยขอคงไปด้วยเพื่อเป็นที่ปรึกษา พระรามจึงให้พรทั้งสองตน หนุมานกับคงคตปรึกษากันที่ในป่า หนุมานบอกกับคงคตให้รออยู่ ตนจะกลับไปบอกความลับพระรามก่อน แล้วเหาะกลับมาหาคงคต สองพี่น้องพากันเดินป่าไปหาพระฤๅษีโคบุตรว่าเมื่อใกล้พระอาศรมของพระฤๅษีโคบุตร หนุมานจึงบอกแก่คงคต

ว่า การที่จะไปเฝ้ากล้องดวงใจของทศกัณฐ์นั้นเป็นเรื่องยากที่สุด ต้องลงพระภาซีโคบุตรให้พาไปถวายตัวรับใช้อยู่กับทศกัณฐ์ (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 174)

พระรามคือยอดอัจริยะ และเป็นสุดยอดของผู้นำกองทัพ ที่รู้จักเลือกใช้คนน้องในกองทัพที่จะทำงานสำคัญ ๆ เพราะหนุมานนับเป็นหนึ่งในผู้กล้า และมีความสามารถไม่แพ้ใคร ผู้รับอาสาไปลักกล้องดวงใจของทศกัณฐ์

13.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพทางด้านขวามือของผู้เข้าชมมีพระรามออกหน้าพลับพลา ที่มีพื้นด้านหลังสีน้ำเงิน ด้านหน้าส่วนล่างพลับพลามีพระลักษมณ์ และทหารองครักษ์นั่งพนมมือ ด้านซ้ายมือต่อเนื่องถึงช่วงเสาเป็นภาพลำน้ำเพื่อให้เกิดความสมดุลย์ ด้านหลังเป็นการจัดรูปทรงแบบทัศนียภาพ สีของพื้นดินเป็นสีเข้มคล้ำ มีต้นไม้ โขดหินใช้สีน้ำตาล และสีน้ำเงิน มีสัตว์ป่าเป็นต้น

ภาพ 36 แสดงหนุมานเข้าเฝ้าพระราม พระลักษมณ์ ขอรูปนิมิตไปเมืองทศกัณฐ์

13.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฬ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง บริเวณที่เป็นท้องฟ้าใช้สีน้ำเงิน ส่วนที่ระยะไกลคือ

ห้องฟ้าที่ใกล้กับพื้นดินใช้สีอ่อน เช่น สีขาว เพื่อให้เกิดความรู้สึกค่าของสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่ทำให้เกิดระยะที่เห็นชัดเจน ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบข้างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิมหรือตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งข้างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือเขามอข้างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น หนุมาน ทศกัณฐ์ เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

14.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องราวเกียรติ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 37 แสดงกองทัพพระรามเคลื่อนทัพออกไปรบกับกองทัพของทศกัณฐ์ หลังจากที่หนุมานมาแจ้งข่าว เรื่องกลองดวงใจของทศกัณฐ์

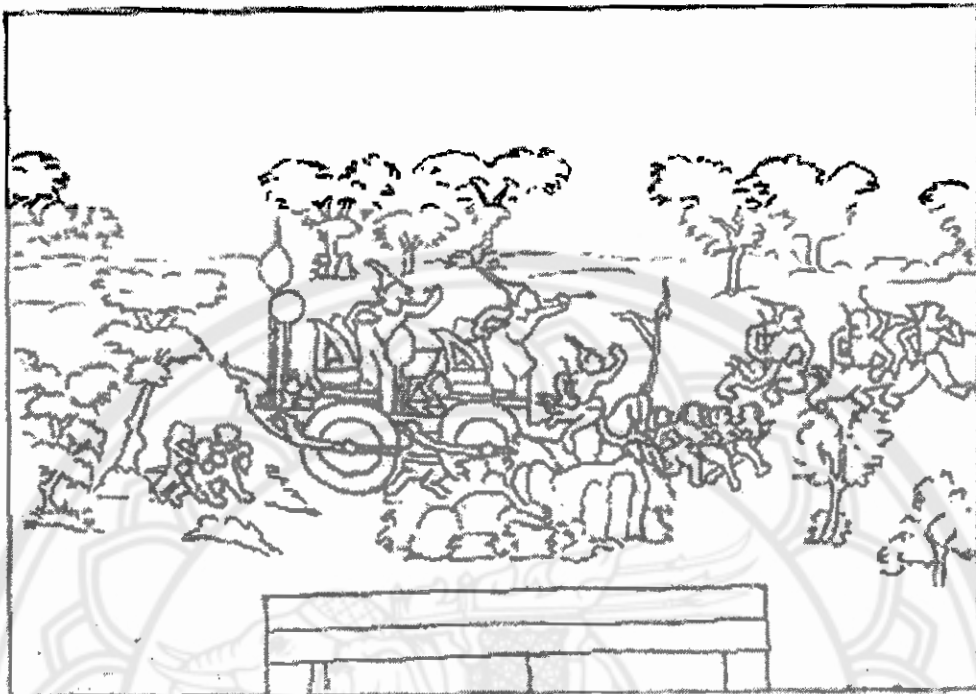
เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 4 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าด้านบนไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพกองทัพของพระราม พระลักษมณ์ และทหารองครักษ์ยกทัพไปยังสนามรบแล้วบอกกับพระลักษมณ์ว่าจะขอด้วยดาของพระองค์อีกครั่งว่าหนุมานคิดคดทรยศจริงหรือไม่ถ้าจริงก็ฆ่าเสีย (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 228)

“เล่นกับไฟ” การที่กองทัพพระรามยกไพร่พลออกไปสู้รบกับทศกัณฐ์ครั้งนี้ ก็เนื่องจากว่า หนุมานได้เข้าไปอยู่กับฝ่ายของทศกัณฐ์ จึงเปรียบเสมือนกับว่า หนุมานกำลังจะลงดี หรือเสี่ยงกับสิ่งที่จะเป็นอันตราย ถ้าทศกัณฐ์รู้กลอุบายที่หนุมานสร้างขึ้นในภายหลัง

14.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพเป็นไปในลักษณะที่มุ่งตรงไปทางด้านขวามือ รูปทรงของพระรามและพระลักษมณ์จะดูโดดเด่นมุ่งมั่นด้วยท่าทางที่ชี้ไปข้างหน้าบนราชรถ ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำกองทัพ พร้อมด้วยทหารกล้า ส่วนจากหลังนั้นจะดูไกลออกไป พื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้มคล้ำ เพื่อให้เกิดความเด่นชัดของกลุ่มภาพ โขดหินใช้สีน้ำตาล เป็นต้น

ภาพ 38 แสดงลายเส้นกองทัพพระรามเคลื่อนทัพออกไปรบกับกองทัพของทศกัณฐ์ หลังจากที่หนุมานมาแจ้งข่าว เรื่องกล่อดวงใจของทศกัณฐ์

14.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร

ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ฝึ้งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหล่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระหุ้มสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149 -153)

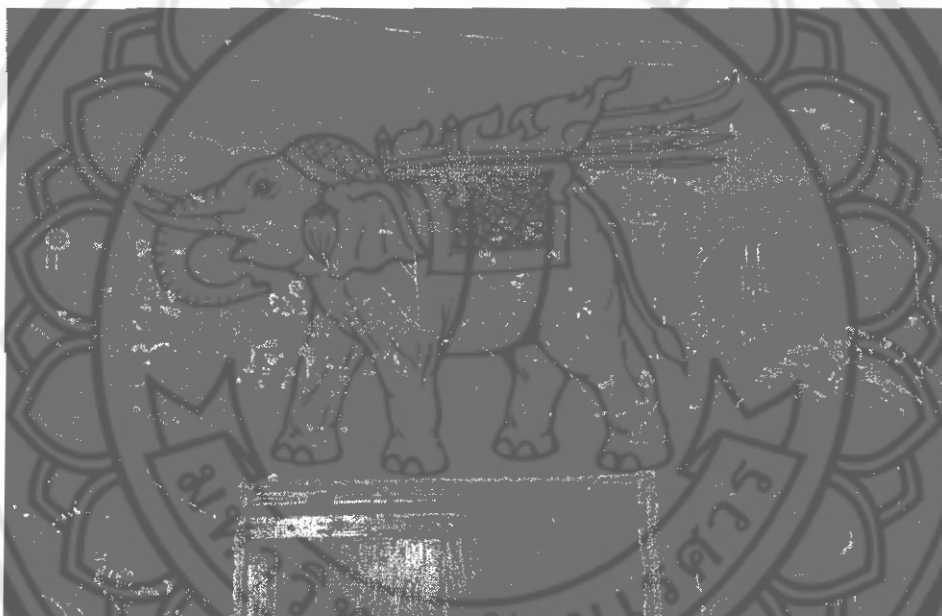
การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง บริเวณที่เป็นท้องฟ้าใช้สีน้ำเงิน ส่วนที่ระยะไกลคือท้องฟ้าที่ใกล้กับพื้นดินใช้สีอ่อน เช่น สีขาว เพื่อให้เกิดความรู้สึกค่าของสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่ทำให้เกิดระยะที่เห็นชัดเจน ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิ้มหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นโขดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น หนุมาน ทศกัณฐ์ เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรคศิลป์ให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

15.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 39 แสดงกองทัพพระราม พระลักษมณ์ พร้อมด้วยหนุมานเคลื่อนทัพเพื่อต่อสู้กับทศกัณฐ์

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 3 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบนไปจรดเพดาน

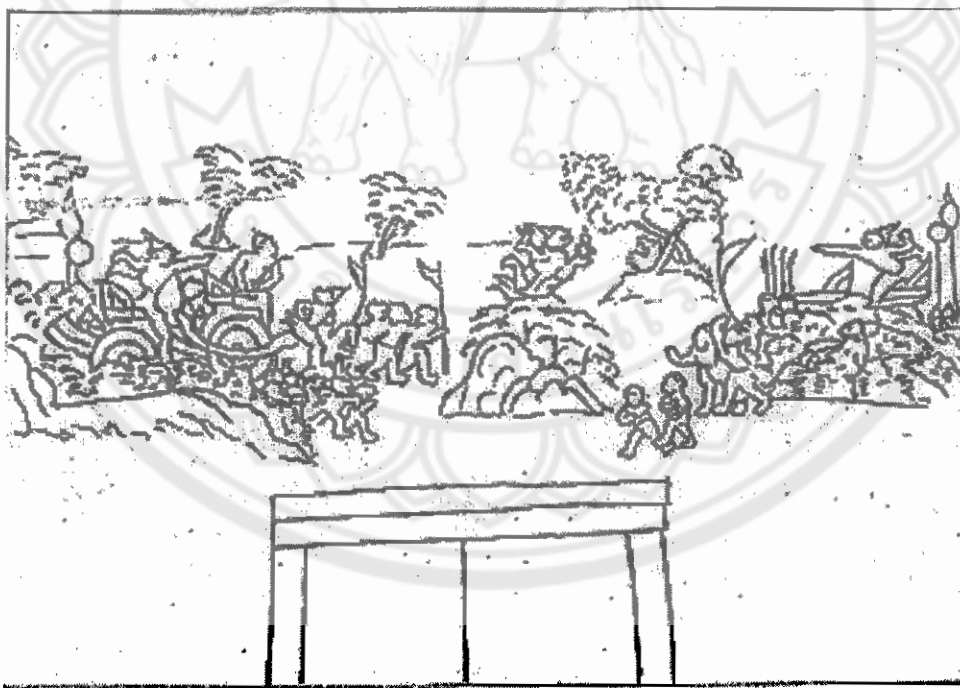
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพหนุมานวางแผนลวงทศกัณฐ์ให้ได้ายแก่เทวดาทุกทิศและหมู่โยธายักษ์ จึงให้หยุดรททง ตั้งกระบวนทัพไว้รอท่า บอกทศกัณฐ์ว่า “ถ้าเห็นข้าเหาะขึ้นสามโยชน์ ขอให้ท่านจงเร่งพลเข้ามาให้ทัน แล้วจะส่งลักษมณ์รามให้มาก็จะเสร็จศึกในวันนี้” หนุมานกำบังกายหายทั้งตัวและเงา เหาะขึ้นท้องฟ้า องค์กรแลเห็นหนุมานอยู่กลางท้องฟ้าก็ยินดี เอากลองหินดวงจิตของทศกัณฐ์เหาะระเห็จมาหาทันที ทั้งสองก็เหาะมาเฝ้าพระรามถวายนกล่องดวงจิต พระรามดีใจดังได้สิดานงลักษมณ์มาชมกับตัวพระจักรี แล้วหันไปสอนพระลักษมณ์ว่า “บัดนี้

เขาได้ดวงจิตมา พระอนุชาจะคิดเป็นโจน ทำศึกหรือเจ้าเบาใจ มิได้ตริตรองดูให้ดี" (นิดดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 179 -181)

"เขียนด้วยมือลบด้วยเท้า" การที่หนุมานได้เข้าไปรับใช้อยู่กับทศกัณฐ์เจ้าเมืองลงกา พร้อมกับยกย่องสรรเสริญเยินยอต่าง ๆ นา ๆ มาโดยตลอด ท้ายที่สุดหนุมานก็กลับมาทำลายโดยการหลอกทศกัณฐ์มาฆ่าในที่สุด

15.2 การวิเคราะห์รูปทรง

ลักษณะเด่นของภาพจะอยู่ที่หนุมานตรงกลางระหว่างกองทัพพระรามทางซ้ายมือ กับกองทัพทศกัณฐ์ทางขวามือ ด้วยท่าเหาะอยู่เหนือบนยอดไม้ มือซ้ายของหนุมานรองรับพระราม ส่วนมือขวาจะรองรับพระลักษมณ์ไว้ จากหลังดูไกลออกไปจะเห็นท้องฟ้า และมีต้นไม้ อยู่ให้เห็น 5 ต้น สีของพื้นดินข้างเขียนใช้สีน้ำตาลเข้ม โชดหินใช้สีน้ำตาล และสีน้ำเงิน เป็นต้น

ภาพ 40 แสดงลายเส้นกองทัพพระราม พระลักษมณ์ พร้อมด้วยหนุมานเคลื่อนทัพเพื่อต่อสู้กับทศกัณฐ์

15.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการดัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพรุ สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง บริเวณที่เป็นท้องฟ้าใช้สีน้ำเงิน ส่วนที่ระยะไกลคือท้องฟ้าที่ใกล้กับพื้นดินใช้สีอ่อน เช่น สีขาว เพื่อให้เกิดความรู้สึกค่าของสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่ทำให้

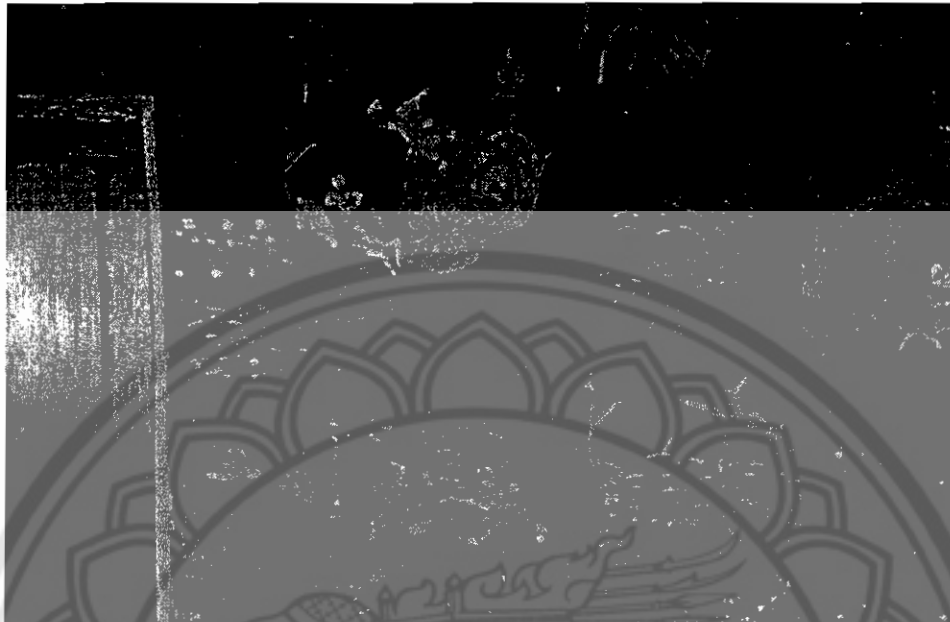
เกิดระยะที่เห็นชัดเจน ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบข้างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือ เขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล เช่น หนุมาน ทศกัณฐ์ เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

16.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องราวเกียรติ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอนๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนได้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 41 แสดงพระรามเลิกทัพกลับยังพลับพลา

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 3 ต่อเนื่องถึง ห้องภาพที่ 4 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางหน้าต่าง ไปจนถึงแนวขอบ หน้าต่างด้านบน ซ้ายจะเขียนด้านริมขวามือของห้องภาพ ไปจนถึงช่วงเสาดัดห้องภาพ

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระลักษมณ์จึงกราบทูลว่า ให้นับดวงดาวในท้องฟ้า หยั่ง ความลึกของมหาสมุทรยังพอจะทำได้ หยั่งเล่ห์กลของหนุมานอันล้าลึกสุดที่จะหยั่งถึงพระรามชม หนุมานว่า "หนุมานเหมือนหนึ่งขุนพลแก้ว หาไม่ได้ทั้งไตรจักร เป็นคู่สร้างมาล้างเหล่ายักษ์ ปรบักษ์พ่ายแพ้ทุกธา ทศกัณฐ์รู้ตัวว่าจะตาย แต่ขอไว้เกียรติให้เป็นทีประจักษ์ทั้งไตรจักรจึง ประกาศไม่ส่งนางสีดาคืน แม้ชาตินี้จะไม่ได้เชยชมนางก็ขอให้ได้เชยชมนางในชาติหน้า แล้วทวง สมบัติคืน หนุมานก็ย่อนให้ว่า "จะว่าเราลงด้วยอันใดเป็นวิสัยกลศึกนุราณมา อันสิ่งของให้แล้ว กลับทวงเล่าท่านลงเราอีกสิไม่ว่า" ว่าแล้วก็ถอดมงกุฎแก้วสุรกันต์ ภูณทล สังวาล เครื่องประดับ ทับทรวงโยนไปให้ ทศกัณฐ์ถูกหนุมานเหยียบย่ำเหยียดหยาม แค้นจนแทบกระอัก เลือด จึงร้องด่าว่าแล้วจึงยกทัพกลับเข้ากรุงลงกา พระรามยกทัพกลับพลับพลา (นิคดา หงษ์ วิวัฒน์, 2547. หน้า 181-182)

"ยื่นกระต่ายขาเดียว" ทศกัณฐ์จะได้รับความปราชัย เมื่อรู้ว่าดวงจิตของตนนั้นอยู่ในกำ มือหนุมานทหารเอกของพระราม แล้วรู้ตัวเองว่าจะต้องตายในไม่ช้านี้ แต่ขอไว้เกียรติประกาศก้อง ว่าทั้งไตรจักรจึงประกาศไม่ส่งนางสีดาคืน

16.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพจะเป็นลักษณะของสามเหลี่ยม พระลักษมณ์จะอยู่มุมด้านบนจึงดูโดดเด่น และมุ้งม้วนด้วยทำย่นบนราชรถ ส่วนมุมขวามือด้านล่างจะมีทหารกล้านำนาน้ำราชรถของพระรามที่มุ่งตรงไปทางด้านซ้ายมือ ส่วนฉากหลังนั้นจะมีต้นไม้ ไซดหินใช้สีน้ำตาล พื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้ม เพื่อให้เกิดความเด่นชัดของกลุ่มภาพ เป็นต้น

ภาพ 42 แสดงลายเส้นพระรามเลิกทัพกลับยังพลับพลา

16.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า

บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ ส่วนที่เป็นลำน้ำใช้สีขาว และมีการใช้เส้นเข้าช่วยเพื่อแสดงระยะใกล้-ไกล บริเวณที่เป็นโขดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม พระลักษมณ์ หนุมาน เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัตถุที่นำมาสร้างสรรคศิลป์ให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีลักษณะของเส้นเล็กรางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

16.2.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 43 แสดงหนุมานนำกลองดวงใจไปเยาะเย้ยทศกัณฐ์

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 3 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง ไปจนถึงแนวขอบหน้าต่างด้านบน ข้างจะเขียนด้านซ้ายและด้านขวามือ ที่มีหน้าต่างอยู่ตรงกลาง

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพหนุมานนำกลองดวงใจไปเยาะเย้ยทศกัณฐ์ แล้วร้องถามว่า "เหวี่ยงเหวี่ยงอะไรอยู่ในนี้ เมื่อทศกัณฐ์เห็นแท่งหินก็ตกใจจนหน้าเปลี่ยนสี พร้อมกับพูดของกลองดวงใจจากหนุมานคืน ทศกัณฐ์ต่อว่าหนุมานก่อกรรมทำเข็ญออกตัญญูต่อความจริงใจและซื่อสัตย์ อุตสาหะมอบสมบัติพร้อมนางกำนัลของตน แล้วสุดท้ายก็อ่อนวอนว่า "เห็นใจพ่อเกิดนะหนุมาน ขอคืนดวงจิตของพ่อ จงส่งให้พ่อเกิดใหม่นูญ คุณนั้นจะมีไปภายหน้า" หนุมานตอบว่าตัวท่านไม่อยู่ในทศวรรษ เป็นคนอัสติยสารพัดจะมีดมัวโมหันธ์ จึงทำให้สุริยวงศ์พงศ์พันธุ์บรรลัยไปมากมาย สงครามที่เกิดขึ้นก็เพราะท่านได้ลักนางสีดามา ถ้าอยากได้กลองดวงใจคืนให้นำสีดามาแลกเปลี่ยน (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 181-182)

"ลูกไก่อยู่ในกำมือ" เมื่อหนุมานนำกลองดวงใจมาเยาะเย้ยทศกัณฐ์ จึงทำให้ทศกัณฐ์ หน้าเปลี่ยนสี พร้อมกับพูดของดวงใจคืนจากหนุมาน จากสถานการณ์นี้ทำให้ทศกัณฐ์ตกอยู่ได้ อำนาจ ไม่มีทางต่อสู้กับฝ่ายพระรามได้เลย เปรียบได้กับลูกไก่อยู่ในกำมือ จะบีบก็ตาย จะคายก็ รอด

16.2.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพมีกองทัพของพระราม พร้อมด้วยหนุมานทหารเอกที่กำลังแสดงท่าทาง เยาะเย้ยอยู่ทางด้านซ้ายมือ ส่วนทางด้านขวามือจะมีทศกัณฐ์เป็นผู้นำกองทัพ และมุมขวามือ ด้านล่างมีต้นไม้และพุ่มไม้ และส่วนมุมซ้ายมือด้านล่างมีโขดหินใช้สีน้ำตาล และสีน้ำเงิน ส่วนจากหลังนั้นจะมีต้นไม้ พื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้ม เพื่อให้เกิดความเด่นชัดของกลุ่มภาพ เป็นต้น

ภาพ 44 แสดงลายเส้นหนุมนนำกล่องดวงใจไปเยาะเย้ยทศกัณฐ์

16.2.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อทิ้งไว้ให้แห้งหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะให้ปลายพุ่มกันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ ส่วนที่เป็นลำน้ำใช้สีขาว และมีการใช้เส้นเข้าช่วยเพื่อแสดงระยะใกล้-ไกล บริเวณที่เป็นโขดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

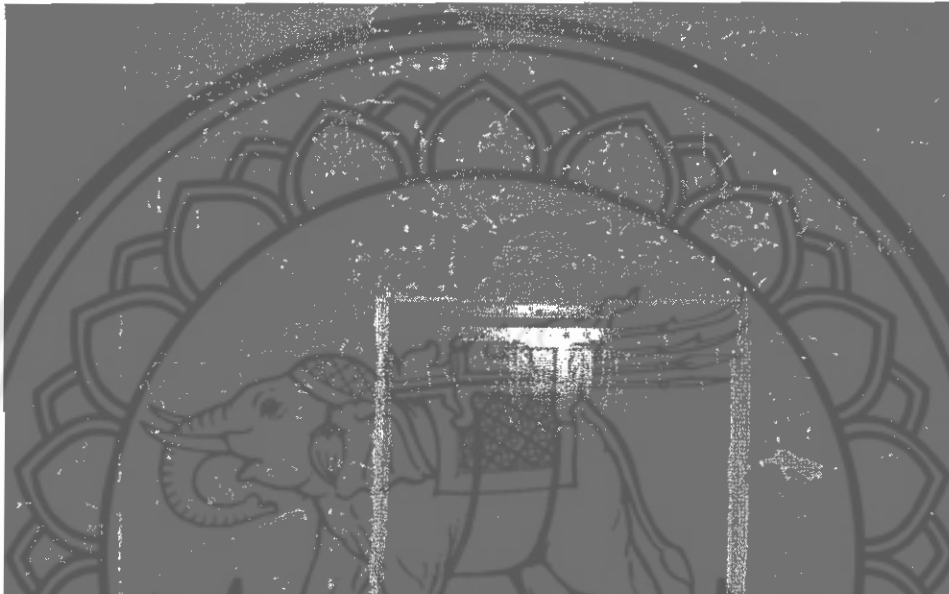
การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล เช่น พระราม พระลักษมณ์ หนุมาน เป็นต้น รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรคศิลป์ให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

17.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องราวเกียรติ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะ

นำตอนสูรระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสูรบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 45 แสดงทศกัณฐ์โคกเศร้าเสียใจยกทัพกลับเมือง

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 2 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบหน้าต่างด้านบน จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพ ทศกัณฐ์ได้ฟังดังนั้นจึงได้แค้นใจยิ่งนัก รู้ว่าตัวจะต้องตาย แต่ขอไว้เกียรติให้เป็นที่ยำเริญ กล่าวว่าจะให้คืนนางสีดาตนเองยอมตายเพื่อความรัก แล้วทวงสมบัติคืน หนุมานจึงย้อนให้ว่า “จะว่าเราลงด้วยอันใดเป็นวิสัยกลศึกโบราณมา สิ่งของที่ให้แล้ว กลับทวงเล่าท่านลงเราอีกสิไม่ว่า” ว่าแล้วก็ถอดมงกุฎแก้วสุรกันต์ ภูณพล สังวาล เครื่องประดับ ทับทรวงโยนไปให้ทศกัณฐ์ถูกหนุมานเยาะเย้ย แค้นจนแทบกระอักเลือด ทศกัณฐ์โคกเศร้าเสียใจมากจึงได้ยกทัพกลับเมือง พระรามยกทัพกลับพลับพลา (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 181)

“หนามยอกอก” การที่หนุมานนำกลองดวงใจมาเยาะเย้ยทศกัณฐ์ เหมือนเป็นการตอกย้ำให้เข้าใจ ดูจดังเหมือนเขามีความใจก็ไม่ปาน และได้ทำให้ทศกัณฐ์รู้สำนึกตัวเองว่าต้องตายในไม่ช้า แค้นจนแทบกระอักเลือด เศร้าโศกเสียใจยกทัพกลับเมือง

17.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพเป็นกองทัพของทศกัณฐ์ที่นั่งอยู่บนราชรถ ช่างเขียนได้จัดรูปไว้บนวงเสาศิद्धิริมขอบด้านซ้ายมือ ด้านหน้าราชรถมีไพร่พลยกษัตริย์นำทัพ 3 ตน กำลังเคลื่อนทัพไปทางขวามือ และมีต้นไม้อัน 3 ต้น ส่วนมุมด้านล่างซ้ายมือเป็นขบวนไพร่พลของทศกัณฐ์ และมีโชดหินสีน้ำตาล ส่วนด้านขวามือมีต้นไม้อัน 2 ต้น ในขณะเดียวกันก็มีรูปเสือตัวสีขาว กำลังกัดกินกวางมีเลือดสีแดง เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ ดังปรากฏให้เห็น

ภาพ 46 แสดงลายเส้นทศกัณฐ์โคกเศร้าเสียใจกทัพกลับเมือง

17.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของ ตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวาภรณ์ เครื่องประดับ ร่างกาย ยานพาหนะ พระราชสมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียง บาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาด ความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อม รูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจาก พื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็น รายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษ คือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดง ตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่ออกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือ สีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระหุ้มสำหรับภาพต้นไม้ ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการ ทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจิ้มหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของ พุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหิน หรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

18.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 47 แสดงทศกัณฐ์สังเมือง

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านซ้ายมือของพระประธาน ห้องภาพ 6 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่าง จรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพทศกัณฐ์ประทับนั่งบนเกยแก้ว นางมณโฑแลไม่เห็นเคียว ไม่เห็นมือทั้งซ้ายขวา นางตกใจตัวสั่น วิ่งออกไปรับ ครั้นเข้ามาใกล้จึงเห็นครบทที่หายไป

นางมณโฑและนางกำนัลช่วยกันปรนนิบัติดูแล ทศกัณฐ์พินิจพักตร์นางมณโฑแล้วมีอาภรณ์น้ำตาได้เล่าเรื่องหนุมานคิดคดทรยศหลอกลวงเอาดวงใจไปได้ แล้วกล่าวว่า “ซึ่งมีเชื้อฟังกัลยา ชะรอยว่าเวรามาตามทัน จะคิดสิ่งไรก็วิปริตสารพัดมีดมิดด้วยโมหันธ์”

นางมณโฑได้ฟังก็โศกาอาดูร กอดบาทท้าวทศกัณฐ์รำไห่รำครวญ ทศกัณฐ์สวมกอดนางแล้วคิดว่าจะพานางมณโฑกับนางสีดาหนีไปอยู่สุดขอบฟ้า แต่ให้รู้สึกละอายใจแก่หมู่เทพเทวดาทุกทิศ และสั่งเสียนางด้วยความอาลัย

นางมณโฑขอตายเป็นเพื่อนทศกัณฐ์ ขอให้หยุดอยู่กับเมียสักสามวัน ทศกัณฐ์คิดมานะ ถ้ายอท่อไม่ออกรบ สามภพก็จะหมิ่นนิทาได้ จึงสั่งมโหธรให้จัดทัพ ทหารยักษ์หมดสิ้นแล้วจึงต้องเกณฑ์ราชกุมารเข้ามาแทน เหล่าเสนาปรับทุกข์กันว่าพญายักษ์ต้องตายแน่นอน เพราะดวงใจอยู่ในกำมือหนุมาน

ทศกัณฐ์โศกเศร้าสั่งเมือง ทศกัณฐ์เมื่อรู้ว่าชะตาชีวิตของตนจะสิ้นสุดลง จึงได้กล่าวลาต่อนางมณโฑ และบรรดาเหล่าสนมกำนัล ตลอดถึงไพร่พลยักษ์ทุกคนภายในพระราชวัง ด้วยความเศร้าโศกเสียใจของยักษ์ทุกคน เมื่อรู้ว่าทศกัณฐ์จะต้องออกรบเป็นครั้งสุดท้าย และกำลังจะเผชิญกับความตายที่อยู่ข้างหน้า (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 182-183)

“ฝนสั่งฟ้า ปลายสั่งหนอง” ความเศร้าโศกเสียใจของทศกัณฐ์เจ้าเมืองลงกา และมเหสีกำนัล ตลอดถึงข้าทาสบริวารที่จะต้องเสียเจ้าเมืองไปในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทของเจ้าเมืองลงกา ที่รู้ว่าตนเองจะต้องตาย มีสติรอบครอบระลึกไว้ว่าจะต้องทำอะไร จากสถานการณ์นี้สอนให้รู้ว่า ชีวิต อำนาจวาสนา การพลัดพรากจากคนรัก จากที่อยู่อาศัยจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนในไม่ช้าก็เร็ว จึงทำให้ไม่ประมาทในวัย ในชีวิต นี่คือสัจจะธรรมตามความเป็นจริง

18.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงปราสาทมีลักษณะที่โดดเด่นสวยงาม ทางขวามือด้านล่างของผู้ชมมีทศกัณฐ์ยืนโอบกอดนางมณโฑ และนางสนม ถัดขึ้นมาด้านบนปราสาท ทางขวามือของผู้ชมทศกัณฐ์กำลังโอบประโลมนางมณโฑและนางสนม ส่วนตรงกลางนอกปราสาทมีทศกัณฐ์นั่งอยู่กำลังสั่งเสียกับเหล่าไพร่พลบริวาร นางมณโฑและนางสนมนั่งอยู่ทางขวามือของผู้ชม และบริเวณภายในกำแพงเมืองจะมีไพร่พลยักษ์รายล้อม ด้านหลังปราสาทมีต้นไม้ใหญ่ พื้นดินสีน้ำตาลเข้ม

ภาพ 48 แสดงลายเส้นทัศนภูมิสถาปัตย์

18.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

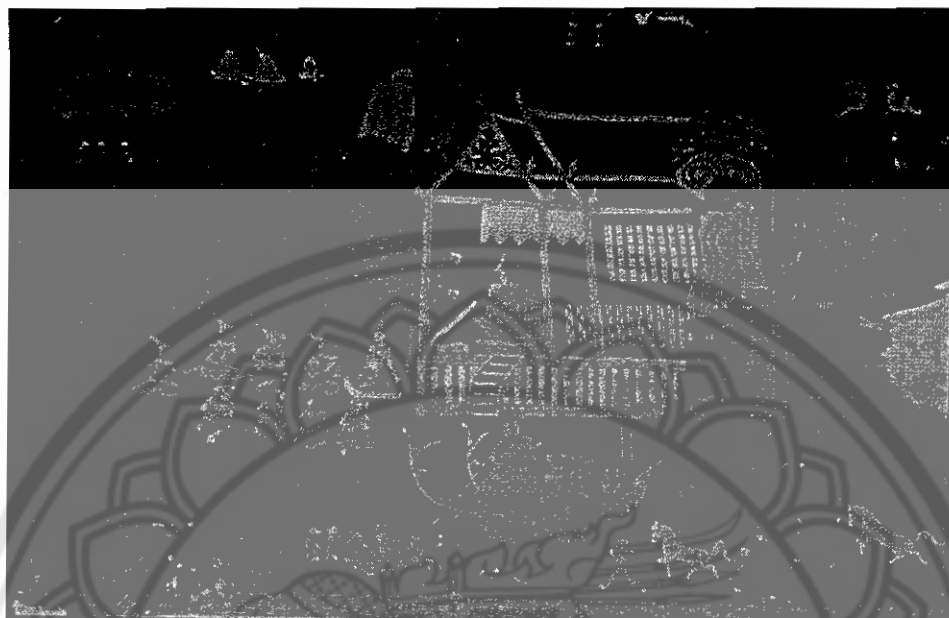
การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

19.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอนๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 49 แสดงพิเภกทูลเชิญพระรามให้ออกรบเป็นครั้งสุดท้าย

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 6 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่างไปจรดเพดาน

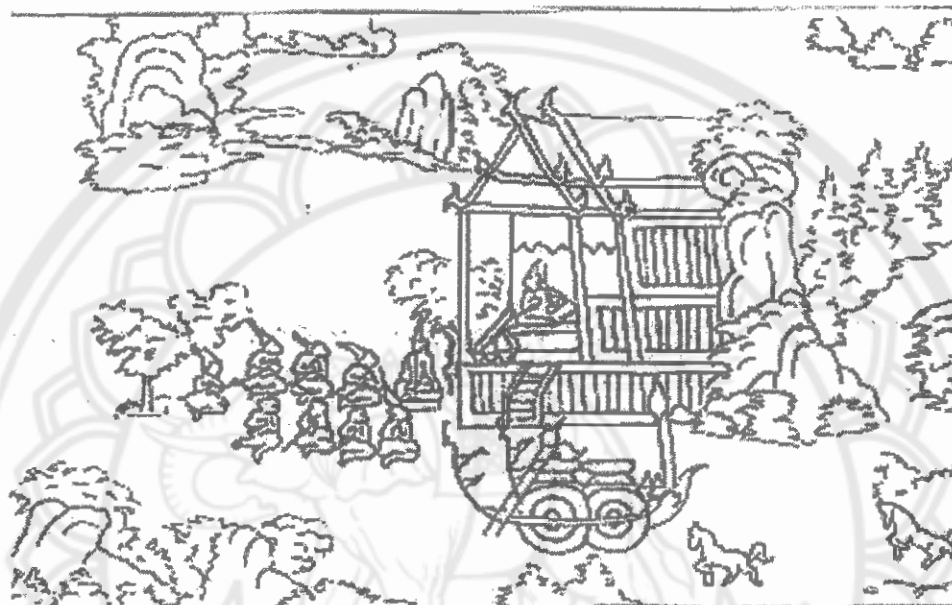
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระรามได้ตรัสถามพิเภกว่า เหตุไฉนหัวและมือของทศกัณฐ์ขาดกระเด็นออกไปแล้วจึงกลับติดเข้าดังเดิมทั้งทศกัณฐ์ก็ไม่ตาย พิเภกกราบทูลว่า เนื่องจากพระโคบุตรอาจารย์ของทศกัณฐ์ได้ทำพิธีดองดวงใจของทศกัณฐ์ออกจากตัวนำมาใส่ไว้ในกลองแก้ว แล้วเอาหินประกบนำไปเก็บไว้ในกุฎีของท่าน ขอให้ทหารผู้เก่งกล้าไปดวงเอากลองดวงใจจากพระโคบุตรมาให้ได้ จึงจะทำให้ทศกัณฐ์นั้นเสียชีวิต (วิเชียร เกษประทุม ม.ป.ป. หน้า 221)

"กบเลือนาย" การที่พิเภกเลือกมาสวามิภักดิ์ต่อพระราม ก็เพื่อมุ่งไปสู่ผลสำเร็จในหน้าที่การงานที่ตนมุ่งหวัง หลังจากพิเภกได้ทรมานทศกัณฐ์ตลอดถึงโคตรวงศ์ลงกา และท้ายที่สุดพิเภกก็ได้ครอบครองกรุงลงกา

19.2 การวิเคราะห์รูปทรง

จุดเด่นของภาพอยู่ที่พระรามสีเขียว นั่งบนแท่นออกนอกแพลตฟอร์มที่มีพื้นด้านหลังสีแดง จึงทำให้พระรามดูโดดเด่นด้วยสีที่ตัดกัน ประกอบกับด้านหน้าส่วนล่างแพลตฟอร์มมีพระลักษมณ์

และทหารองครักษ์นั่งพนมมือ ด้านหลังโดยรวมส่วนมากพื้นดินเป็นสีน้ำตาล มีต้นไม้ ไซดหินใช้สีน้ำตาล และสีน้ำเงิน ด้านขวาจะเป็นทิวป่า มีไซดหินสูงปิดบังส่วนข้างและหลังของพลับพลา ถัดลงมาด้านล่างมีราชรถ มุมขวามีม้า 2 ตัว ส่วนมุมซ้ายมีไซดหินและพุ่มไม้

ภาพ 50 แสดงลายเส้นพิภพทูลเชิญพระรามให้ออกรบเป็นครั้งสุดท้าย

19.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศราภรณ์ เครื่องประดับ

ร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ สิ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแฉ มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรเงาแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542, หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะให้ปลายพุ่มกันจุ่มสีจืดหรือเตลลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีที่อ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นโชดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

20.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอนๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 51 แสดงทศกัณฐ์แปลงเป็นพระอินทร์ออกสู้รบเป็นครั้งสุดท้าย

เรื่องราวปรากฏอยู่ทางด้านขวามือของพระประธาน ห้องภาพ 6 นับจากทางด้านทิศตะวันตก เขียนขึ้นตั้งแต่กึ่งกลางของหน้าต่างไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพของทศกัณฐ์รำพึง “วันนี้จะสิ้นชีวา จะให้เกียรตินั้นปรากฏไว้” แล้วสำรวมใจนิมิตกายเป็นพระอินทร์ผิวผุดผ่องงามวิลาสล้ำเลิศในไตรจักรพยายักษ์อาบน้ำแต่งองค์ แล้วมาหานางมณฑิลาสมกอดนางขอสมาลาโทษว่า “สิ่งใดซึ่งได้ผิดพลั้งแต่หลังด้วยความหุนหัน อย่าให้เป็นเวลาเกิน ขวัญเมืองจงได้เมตตา” นางมณฑิลาทำให้ขอให้ส่งสิดาคืนจะได้มีชีวิตอยู่กับเมียรัก ทศกัณฐ์กล่าวว่าสุดคิดที่จะจ้อไพร่ สู้ตายเสียดีกว่าที่จะยอหื้อ ผูกนางกำนัลพากันวอนว่าขอให้พวกนางตายก่อนยังจะดีกว่าแล้วทศกัณฐ์ก็เสด็จออกจากปราสาท เหลียวหลัง

มองดูเมืองที่งดงามสุขสำราญตั้งเมืองสวรรค์ก็ให้อาลัยอาวรณ์ ผ่านสวนขวัญมาลีคิดใคร่จะแวะ
ชมนางสีดาก่อนให้อิ่มใจ แต่ก็คิดอาลัยหมู่เทวดาฟ้าดินจึงตัดใจจากมาด้วยความรังเกียจ
พญายักษ์รู้สึกเปล่าเปลี่ยวพระทัย เหมือนอยู่แต่ผู้เดียว โยธายักษ์ไม่เรงรำ ธงชัยไม่โบกสะบัด นก
แสดบินมาเฉี่ยวรถทรง เสียงให้ร้องของทวยทหารก็เหมือนเสียงผี อุกกาบาตตกลงกลางกองทัพ
ต้นไม้ใบไม้เนืองงัน ดอกผลหาเห็นไม่ นกน้อยนานาหายไป ฟ้าร้องเมฆมืดคลุมฟ้า พญายักษ์เศร้า
สลดรันทดใจ แล้วขึ้นใจให้เคลื่อนโยธา (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547, หน้า 183 -185)

“ธรรมะย่อมชนะอธรรม” ความดีย่อมชนะความชั่ว เป็นสัจจะธรรมความเป็นจริงที่เกิดขึ้น
มีขึ้นบนโลกนี้ ดังตัวอย่างทศกัณฐ์ผู้มีอิทธิฤทธิ์วิชาอาคมมากมาย และสามารถถอดจิตออกจาก
ร่าง ไม่มีผู้ใดสามารถทำอันตรายใดๆ ได้ ผลสุดท้ายทศกัณฐ์ก็ถึงกาลปาวสาน คติที่ได้รับจาก
ข้อความตอนนี้ได้สอนให้รู้ว่าไม่มีใครเลยที่จะหลีกเลี่ยงความตายไปได้

20.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพมียักษ์สองตนพร้อมกับช้างหนึ่งเชือกที่ลอยอยู่บนท้องฟ้า ช้างมี
ด้านล่างของผู้ชมมียักษ์ตนหนึ่งที่ส่งลงมาจากร่างช้าง โดยมีลักษณะของหัวขาดกระเด็นออก
จากร่าง มีเลือดไหลออกจากคอ และมีทวนอยู่ข้างๆ ส่วนด้านบนจะมียักษ์ทศกัณฐ์แปลงเป็น
พระอินทร์หนึ่งตน นั่งอยู่บนหลังช้างหัวขาดกระเด็นส่งลงมาข้างล่าง พร้อมกับคันศรและลูกศร
ทางขวามือของผู้ชมจะมีลูกศรมุ่งตรงมายังยักษ์ที่นั่งอยู่บนหลังช้าง ส่วนด้านล่างของภาพ และ
ทางด้านซ้ายขวาจะมีต้นไม้เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ของภาพ

ภาพ 52 แสดงลายเส้นทศกัณฐ์แปลงเป็นพระอินทร์ออกสู้รบเป็นครั้งสุดท้าย

20.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้คงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศรียาภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษ คือ โค้นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ายสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทุ้งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ข้างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบข้างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งข้างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือเขามอข้างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การดัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ข้างเขียนนำมาใช้ดัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงดัดเส้น

21.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ข้างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้

รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 53 แสดงพระรามแผลงศรหมายจะฆ่าทศกัณฐ์ที่แปลงเป็นพระอินทร์

ปรากฏที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธาน บนประตูทางเข้าช่องที่ 3 นับจากซ้ายมือของผู้เข้าชม เขียนขึ้นตั้งแต่แนวขอบประตูด้านบนขึ้นไปจรดเพดาน

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระรามสังสุครีพจัดทัพเป็นสุบรรณพยุหบาตรเคลื่อนทัพออกไปทศกัณฐ์เห็นกองทัพพระรามยกมาให้รู้สึกรวดหวั่นครั่นคร้าม ขนพองสยองเกล้า แง้งใจสังโยธาเข้าหักขวานย่าดลละ มโหธรคุมพลบุก กองทัพยักษ์ต่อสู้ไม่เป็นล่ำ ฝ่ายลิงตีบุกทะลวงเข้ามา กองทัพยักษ์พากันล้มตายและหนีหายไปหมด เหลือแต่โลหันสารถีผู้ซบทรด จึงหนีไม่ได้ ต้องมุ่งมาจนถึงหน้ารถพระราม

ทศกัณฐ์แผลงศรออกไป ล้ำแดงนิมิตผิดประหลาด กลับเป็นข้าวตอกดอกไม้ตกหน้ารถพระราม พญายักษ์ตะลึงขนพองสยองเกล้าพระรามเพ่งพิศร่างแปลงทศกัณฐ์ รูปร่างยิ่งกว่าองค์อมรินทร์ พิศเพลินไม่วางตา แต่ชักศรพาดสายแล้วไม่แผลงไป บรรดาพลกระบี่พากันหลงใหลวงยงด้วยรูปแปลงทุกตัวตนส่วนทศกัณฐ์ที่สง่างามดังพระอินทร์ พระรามจึงดูอย่างไม่วางสายตาเมื่อพระรามชักศรพรมมาสถริขึ้นพาดสายก็ได้แต่เงื่อง่าอยู่อย่างนั้นจนหนุมนานต้องทูลเตือน อย่าหลงของลืออย่างอันได้แก่ รูป รส คำพูด และดนตรี ขอให้พระรามแผลงศรออกไปฆ่าทศกัณฐ์เสีย

พระรามจึงแผลงศรออกไปถูกอกทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์จากรถช้างที่ปักอกทศกัณฐ์อยู่ที่หักกระเด็น เป็นสองท่อนกลีบกลายร่างจากพระอินทร์เป็นทศกัณฐ์นอนอยู่กับพื้น

เมื่อทศกัณฐ์ล้มลงกับพื้น เหลือบเห็นพิเภกสุดแค้น เมื่อนึกถึงที่เคยรักก็ใจหาย จึงระงับจิตใจ หนุมานจึงขี้ดวงใจทศกัณฐ์แผลงลาญทศกัณฐ์ก็สิ้นชีวิตดับสูญวิญญาน นางฟ้า เทวดา นักสิทธิ์ คนธรรพ์ ต่างดีใจ บ้างโปรยดอกไม้อาจวิมานลงมา บ้างขับร้องประสานกับพิณพาทย์ บ้างแซ่ซ้องอำนวยการให้ กึกก้องสะท้อนสะท้อนไปทั่วท้องมหาสมุทร (นิคดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 185)

“เป็นเงาตามตัว” จากภาพที่ปรากฏเมื่อเห็นพระรามที่ไหน ก็เห็นพระลักษมณ์ที่นั่น เปรียบเสมือนเงาตามตัว ไม่ว่าจะทำศึกสงครามครั้งใด ความสำเร็จส่วนหนึ่งพระลักษมณ์ได้มีส่วนร่วมกับความสำเร็จนั้น ๆ ด้วย

21.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพเป็นไปในลักษณะที่มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน คือระหว่างช่วงเสาและห้องภาพต่อเนื่องถึงกัน รูปทรงของพระรามและพระลักษมณ์จะดูมุ่งมันด้วยท่าทางที่ชี้ไปข้างหน้าบนราชรถ ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำกองทัพ พร้อมด้วยทหารกล้า ส่วนฉากหลังนั้นจะดูไกลออกไป สีของพื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้ม เพื่อให้เกิดความเด่นชัดของกลุ่มภาพ

ภาพ 54 แสดงลายเส้นพระรามแผลงศรหมายจะฆ่าทศกัณฐ์ที่แปลงเป็นพระอินทร์

21.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิวภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ายสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และ การเขียนกระหุ้มสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นยอดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

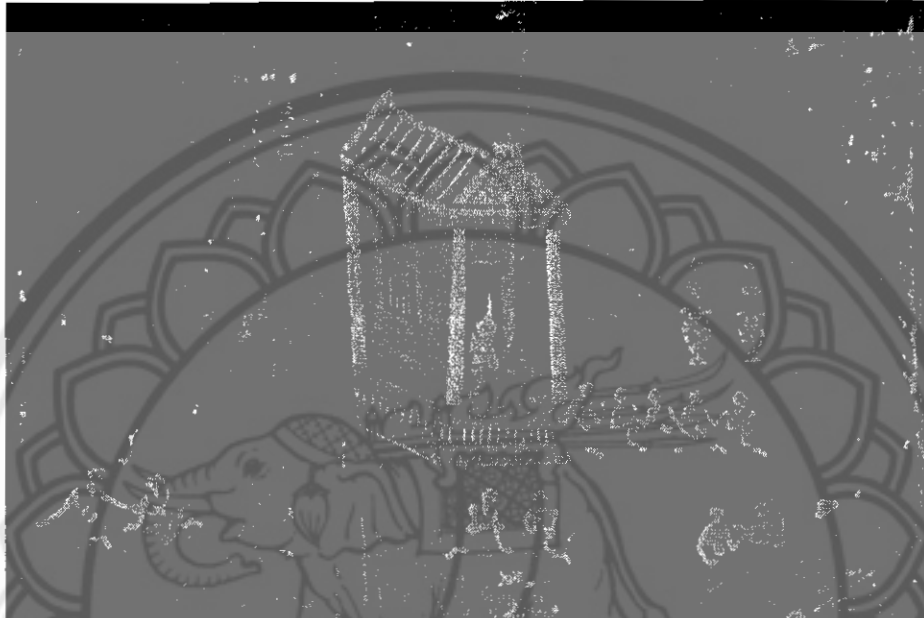
การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

22.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสุรบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมนั่งจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้

รูปของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 55 แสดงนางสีดาอยู่ในสวนขวัญ

ภาพนางสีตามเหสีของพระราม ปรากฏที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธาน เขียนขึ้นตั้งแต่แนวล่างของกรอบหน้าต่าง ไปจนถึงขอบประตูด้านบน

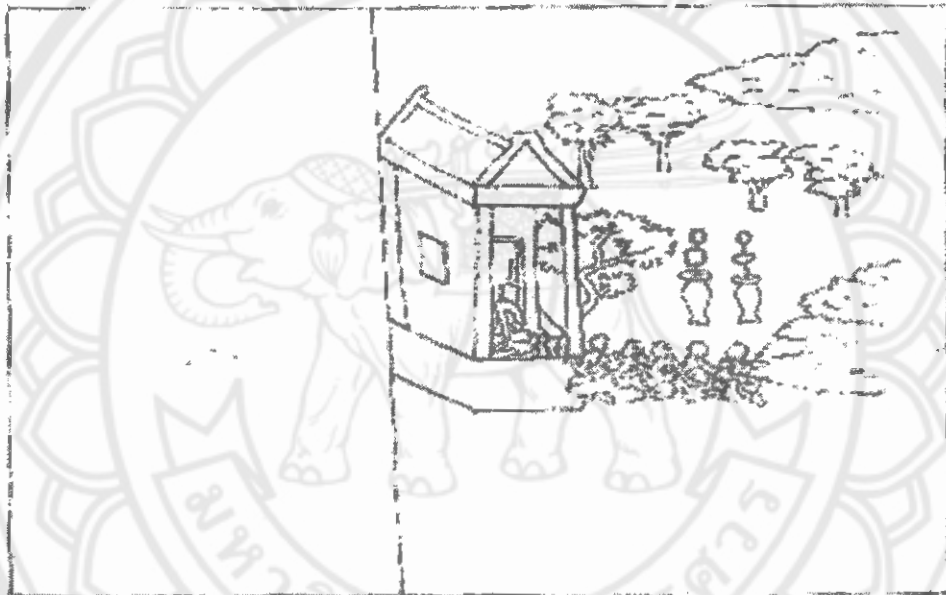
เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพนางสีดาได้ถูกทศกัณฐ์จับมาไว้ในสวนขวัญ แล้วกล่าวเชิญชวนนางสีดาให้เข้าไปอยู่ในวัง โดยจะยกให้เป็นมเหสี และได้บอกกับนางสีดาว่าพระรามไม่คู่ควรกับนางแม้แต่น้อย ส่วนนางสีดาเมื่อได้ยินดังนั้นก็ด่าว่าทศกัณฐ์ แล้วบอกให้ทศกัณฐ์ไปเสียให้พ้น

ทศกัณฐ์เห็นนางสีดาไม่มีเยื่อใยไมตรี จึงกลับกรุงลงกา ก่อนจะกลับได้บอกเชิงข่มขู่นางกำนัลว่า ถ้าไม่สามารถบอกเกลี้ยกล่อมนางสีดาให้ยินยอมพร้อมใจได้จะฆ่าให้ตาย นางกำนัลทั้งหลายจึงไปหานางสีดา แล้วด่าว่าถ้าคราวหน้าไม่ตกลงปลงใจจะฉีกเนื้อให้ทั่วร่างกายเลยทีเดียว (วิเชียร เกษประทุม, ม.ป.ป. หน้า 97)

"เจ้าชู้ยักษ์" ทศกัณฐ์ได้จับนางสีดามาไว้ในสวนขวัญ โดยจะยกฐานะให้เป็นมเหสีทั้ง ๆ ที่ทศกัณฐ์ก็มีนางมณโฑซึ่งเป็นมเหสีอยู่แล้ว และด้วยความเจ้าชู้ยัษฐิ์ของทศกัณฐ์นี้เอง จึงเป็นฉนวนเหตุของการสู้รบตามมา คติที่ได้รับบ่งบอกถึงความไม่รู้จักพอ มากรัก หลายใจของทศกัณฐ์ จนทำให้นางสีดาต้องพลัดถิ่นาคาที่อยู่

22.2 การวิเคราะห์รูปทรง

ศาลาที่พักของนางสีดา ดูโดดเด่นด้วยสีโทนอ่อน ซึ่งตัดกับสีพื้นที่เป็นสีน้ำตาลเข้มของพื้นดิน และสีเขียวเข้มของพุ่มไม้ ความนุ่มนวลอ่อนช้อยด้วยลีลาท่าทางของนางสีดา และสนมกำนัล จุดเด่นของภาพคือนางสีดาที่นั่งในพลับพลา และสีทองของชฎาที่เบ่งประกายแสงออกมาตลอดทั้งสีที่สดใสของชุดที่เหล่านางสนมกำนัลได้สวมใส่ ส่วนฉากทั้งสองใบ ศิลปินจะเขียนโดยการแก้ปัญหาที่ว่าง

ภาพ 56 แสดงลายเส้นนางสีดาอยู่ในสวนขวัญ

22.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า

บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่หน้าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาว เหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ ผึ่งทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังฉากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โคนเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542, หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การตัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ตัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงตัดเส้น

23.1 เรื่องราว

เรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นเรื่องรามเกียรติ์ มีการดำเนินเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละห้องภาพจะแบ่งเป็นตอน ๆ ภาพส่วนใหญ่ช่างเขียนจะนำตอนสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์มาเขียนไว้ และมุมผนังจะเป็นภาพการปรึกษาเรื่องการสู้รบของแต่ละฝ่าย ส่วนตรงกลางผนังจะเป็นตอนสู้รบ และด้านล่างของภาพปรากฏอักษรจารึกชื่อประกอบตอนไว้ด้วยเสมอ ส่วนพื้นที่ที่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ปรากฏดังนี้คือ

ภาพ 57 แสดงพระรามไปรับนางสีดา

ปรากฏที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธาน เขียนขึ้นตั้งแต่แนวล่างของขอบหน้าต่างขึ้นไปจนถึงแนวขอบประตูด้านบน ระหว่างห้องภาพซ้ายมือของผู้เข้าชม ต่อเนื่องถึงช่วงเสา

เรื่องราวที่ปรากฏเป็นภาพพระราม พระลักษมณ์ และนางสีดา ได้เดินทางกลับกรุงอโยธยาและพักที่อาศรมพระฤาษีวิเชียร และพระฤาษีสวามิตร เพื่อให้ครบกำหนดสิบปีเต็ม และให้หนุมานพร้อมด้วยกุนดินเดินทางไปทูลพระพรตและสัตว์ นางสีดาปรารถกับพิเภกว่า นาง

จากพระภิกษุตามาสิบสี่ปี มีแต่ทุกข์โศกตั้งพิษมารุมร่อนอยู่ท่ามกลางยักษ์ ถ้าพระรามสงสัยก็มิรู้จะทำประการใด พิณกพลอบว่า “อันทรงธรรมชาติที่อยู่ไฟ ถึงจะตกลงในธรณี ช้านานประมาณกับกาลป้ออย่าสำคัญว่าจะมัวหมองศรี” นางสีดาจึงค่อยคลายใจ ไปอาบน้ำ พระอินทร์ให้นางร่ำมากับนางอรุณวดีเอาเครื่องแต่งตัวเครื่องประดับมาถวายแล้วให้ตามเสด็จไปเฝ้าพระรามด้วย ฝ่ายพระรามเมื่อเห็นนางสีดา ดีใจ แต่ก็กลัวจะถูกตราน้ำได้ว่าเอาแต่ลุ่มหลงด้วยความเสนหามีได้พิจารณา คิดว่า “อันองค์อัครชายาตกในมือยักษ์ ใครจักล่วงรู้ว่าร้ายดี มีแต่ตัวอยู่กับนางเท่านั้นที่เห็นสุจริต จำจะต้องระบับข้อสงสัย ให้แจ้งสิ้นทุกทิศสถาน จึงไม่มีราศีแผ้วพานไปชัวกับกัลป์” (นิดดา หงษ์วิวัฒน์, 2547. หน้า 183)

“หวานอบชมกลิ่น” เมื่อพระรามเห็นนางสีดา ก็ดีใจ แต่ก็กลัวว่าจะถูกตราน้ำว่าลุ่มหลงด้วยความเสนหา ไม่ได้พิจารณาว่า นางสีดาได้เคยตกอยู่ในมือของทศกัณฐ์ แล้วใครจะรู้ว่านางมีราศีหรือไม่ เหมือนกับว่าพระรามตกอยู่ในฐานะจำยอม ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือร้าย พอใจหรือไม่ พอใจ พระรามก็ยอมรับ แต่นางสีดาขอพิสูจน์ความบริสุทธิ์ด้วยการลุยไฟ

23.2 การวิเคราะห์รูปทรง

รูปทรงของภาพเป็นไปในลักษณะที่มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน คือระหว่างช่วงเสาและห้องภาพต่อเนื่องถึงกัน รูปทรงของพระราม และพระลักษมณ์จะดูมุ่งมันด้วยท่ายืนแบกศรบนราชรถที่มุ่งตรงไปข้างหน้า ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำกองทัพ พร้อมด้วยทหารกล้า ส่วนฉากหลังนั้นมีโขดหิน ต้นไม้ ด้านหน้าจะมีโขดหินทั้งด้านซ้าย และทางด้านขวา จึงทำให้เกิดความสมดุลของภาพ ส่วนสีของพื้นดินเป็นสีน้ำตาลเข้ม เพื่อให้เกิดความเด่นชัดของกลุ่มภาพ

ภาพ 58 แสดงลายเส้นพระรามไปรับนางสีดา

23.3 หลักวิธี

ภาพจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น มีลักษณะ 2 มิติ มีหลักวิธีตั้งแต่การระบายสี การปิดทอง และการตัดเส้น จากภาพที่ปรากฏดังนี้คือ

ขั้นตอนแรก จะเป็นการร่างภาพซึ่งช่างสมัยโบราณจะทำการร่างภาพหรือลวดลายบนพื้นที่จะเขียนด้วยถ่านไม้ที่ทำจากต้นพริก สำหรับเป็นเค้าโครงเพื่อจะได้เขียนระบายสีทับลงเป็นรูปภาพหรือลวดลายให้งดงามชัดเจนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง จะเป็นการเขียนระบายสีการระบายสี หรือภาษาช่างจะเรียกว่า ลงสี ช่างเขียนมักลงสีบริเวณพื้นที่เป็นฉากหลัง เช่น พื้นดิน เขามอ ป่าไม้ ท้องทะเล ท้องฟ้า บ้านเมือง เสียก่อน แล้วจึงลงสีในส่วนที่เป็นภาพคน ภาพสัตว์ ที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บนฉากหลัง ในบางครั้งงานจิตรกรรมไทยอาจมีการปิดทองคำเปลว เพื่อเน้นความสำคัญของตัวภาพเด่น ๆ หรือส่วนประกอบร่วมตอนใดตอนหนึ่งเป็นต้นว่า เครื่องศรภรณ์ เครื่องประดับร่างกาย ยานพาหนะ พระราชมณเฑียร ฯลฯ ให้ปรากฏโดดเด่นเป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น การปิดทองนั้นช่างเขียนจะใช้ยางไม้ชนิดหนึ่ง คือ ยางสดที่กรีดและเก็บมาจากต้นมะเดื่อชุมพร ลักษณะเป็นน้ำยางสีขาวเหนียวพอสมควร ใช้ทาลงบนพื้นบริเวณที่ต้องการจะปิดทองแต่เพียงบาง ๆ เมื่อทิ้งไว้ให้ยางหมาดพอสมควร จึงปิดทองคำเปลว ทองคำเปลวจะแนบกับพื้นอย่างถาวร

ขั้นตอนหลังสุด จะเป็นการเขียนในส่วนรายละเอียดของภาพ ด้วยเส้นที่มีขนาดความหนาบางต่างกัน คือ เส้นที่มีขนาดหนาเรียกว่า เส้นกันหรือเส้นกาฟ ใช้สำหรับเขียนล้อมรูปนอกของรูปภาพต่าง ๆ หรือใช้เขียนกันพื้นที่ส่วนที่เป็นรูปภาพให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากพื้นหลังจากหลัง เส้นที่มีขนาดบาง เรียกว่า เส้นรูป ใช้เขียนแสดงส่วนย่อย ส่วนที่เป็นรายละเอียดในรูปภาพ สำหรับเส้นที่มีขนาดหนาบางไม่เท่ากัน เรียกว่า เส้นแร มีลักษณะพิเศษคือ โค่นเส้นหนา ปลายเส้นบาง และเรียวแหลม และเป็นเส้นสั้น ๆ ใช้เขียนแรแทนเงาเพื่อแสดงตำแหน่งของวัตถุที่วางซ้อนเหลื่อมกัน

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนเก็บงานในส่วนละเอียดที่นอกไปจากการใช้เส้นขนาดต่าง ๆ เขียนแสดงสาระสำคัญของรูปภาพ เช่น การเขียนแบบ คือ การระบายสีที่เป็นวรรณะแก่หรือสีคล้ำสีของส่วนพื้นเดิม ที่จะระบายทับลง การเขียนประ และการเขียนกระทั่งสำหรับภาพต้นไม้ชนิดต่าง ๆ (มรดกไทยโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542. หน้า 149-153)

การระบายสีพื้นรูปโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นดิน ช่างเขียนใช้สีเข้มคล้ำ เช่น สีน้ำตาล เพื่อลดการสะท้อนหรือความจัดของแสง ในส่วนของต้นไม้ และพุ่มไม้ใช้สีเขียวเข้มหรือดำ วิธีการทำของพุ่มใบช่างเขียนจะใช้ปลายพู่กันจุ่มสีจืดหรือแตะลงในส่วนที่ต้องการให้เกิดรูปทรงส่วนของพุ่มใบ ซึ่งมีน้ำหนักของสีทั้งอ่อนกว่า เช่น สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น บางครั้งช่างก็ใช้สีแดง และการเขียนต้นไม้ กิ่งก้าน สีที่ใช้จะอ่อนกว่าใบไม้ เมื่อดูแล้วดูธรรมชาติ บริเวณที่เป็นขีดหินหรือเขามอช่างเขียนใช้ขนาดใหญ่ เล็กลดหลั่นกันไป

การปิดทองมักแสดงยศศักดิ์ของภาพบุคคลสำคัญ เครื่องอาภรณ์ และเครื่องประดับตกแต่งในบุคคล รวมทั้งเครื่องราชูปโภค เพื่อเป็นเครื่องแสดงความวิจิตรอลังการ ความมั่งคั่ง และความอุดมทางวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดคุณค่ามากขึ้น

การดัดเส้นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิดรูปทรง และเกิดความชัดเจนขึ้น โดยมีลักษณะของเส้นเล็กบางต่อเนื่องกันไปโดยตลอด สีที่ช่างเขียนนำมาใช้ดัดเส้นมีสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล หรือสีดำ ส่วนที่ปิดทองนิยมใช้สีแดงดัดเส้น

ตอนที่ 3 : วัฒนธรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง วัดราชบูรณะ

วัฒนธรรม ย่อมเกิดมีขึ้นในสังคมทุก ๆ สังคมของมนุษย์ และจะเกิดมีขึ้นทุกยุคทุกสมัย จากยุคสมัยหนึ่งไปยังอีกยุคสมัยหนึ่ง และจะหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปเป็นลำดับ เนื่องจากมนุษย์ภายในสังคมนั้น ๆ เป็นผู้กำหนดวัฒนธรรมเพื่อเป็นสื่อในการใช้ร่วมกัน และอาจจะเป็นไปในลักษณะของรูปธรรมที่จับต้องได้ เช่น บ้านเรือน ศิลปกรรมประติมากรรมต่าง ๆ และสิ่งของ

เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนรูปแบบของนามธรรม ที่ไม่สามารถจับต้องได้เนื่องจากไม่มีรูปร่าง ขนาด หรือน้ำหนัก แต่ส่วนมากมักจะมีอิทธิพลต่อมนุษย์ เช่น สถาบันสังคม ศิลปกรรม ภาษาระบบความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นจึงเกิดเป็นกติกาสอดคล้องที่จะให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันภายในสังคม ว่าจะมีข้อตกลงกันเป็นประการใด แล้วนำกติกาข้อตกลงของสังคมนั้นมาประพฤติปฏิบัติใช้ร่วมกัน จนเกิดจุดยืนภายในสังคมนั้น ๆ แล้วนำมาเป็นแนวทางของการพัฒนา เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้ดีขึ้น ให้เจริญงอกงามขึ้นไปตามลำดับ จนเกิดเป็นข้อยุติภายในสังคมนั้น ๆ ตลอดจนถึงประเทศชาติอีกด้วย ถึงแม้ว่าสังคม หรือประเทศชาติที่พัฒนาแล้วก็ตามก็ยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนา เพื่อป้องกันความเจริญงอกงามของสังคม หรือประเทศชาตินั้น ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นองค์ความรู้ และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในแต่ละยุคสมัย จวบจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังไทยเรื่องรามเกียรติ์ ที่ปรากฏอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ จังหวัดพิษณุโลก ทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมของคนไทยได้เป็นอย่างดี ดังเช่น

- วัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา
- วัฒนธรรมด้านการสร้างที่อยู่อาศัย
- วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย
- วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพ
- วัฒนธรรมด้านการคมนาคม
- วัฒนธรรมด้านการละเล่นและกีฬา
- วัฒนธรรมอื่น ๆ

จากวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น ได้ปรากฏให้เห็นจากงานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ภายในอุโบสถวัดราชบูรณะ

1. วัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา

เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ตกอยู่ในวิชา ความไม่รู้ ความหลง เมื่อนั้นย่อมเป็นสาเหตุให้มนุษย์ได้เกิดความเชื่อ ความเชื่อ คือ ความเห็นด้วย เห็นดีตาม เมื่อมีความเชื่อก็จะเกิดศรัทธา เกิดประเพณีในรูปแบบต่าง ๆ กัน ความเชื่อช่วยงานสร้างศิลปะ งานวรรณกรรม ลัทธิ ศาสนา และอื่น ๆ เป็นต้น (บุญเกิด รัตนแสง, 2541. หน้า 88)

“ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society) อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันนี้

วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ในชีวิตประจำวัน" (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2522. หน้า 2)

ความจำเป็นที่จะต้องมีความเชื่อ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์มีหลายด้าน เช่น ความต้องการภายนอกในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์ยังต้องการความมั่นคงทางจิตใจ เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ แต่เนื่องจากมนุษย์มีความสับสนยุ่งยากของอารมณ์และความคิดเสมอมา จึงจำเป็นต้องแสวงหาความผูกพันกับอำนาจลึกลับ หรือสิ่งที่ปราศจากตัวตนที่มนุษย์เชื่อว่าปกป้องคุ้มครองมนุษย์และสังคมมนุษย์อยู่ การแสดงออกในการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจนี้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันในประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ผ่านมา มนุษย์ค้นพบว่า ศาสนาเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความมั่นคงทางจิตใจ ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นผลของความต้องการทางจิตใจ การแสดงออกซึ่งความคิด และความเชื่อของมนุษย์ ความอ่อนแอของมนุษย์ทำให้ศาสนาและความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์จะขาดเสียมิได้มนุษย์ต้องการที่พึ่ง เครื่องยึดเหนี่ยวให้ความมั่นคงแก่ชีวิตจิตใจของตน เมื่อมนุษย์เห็นความมหัศจรรย์ของธรรมชาติก็พยายามแสวงหาเหตุผลที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เหล่านั้น เมื่อได้คำตอบที่ตนพอใจก็มักจะยึดถือ เชื่อมั่น ในขั้นต้นก็เป็นความเชื่อส่วนบุคคล ต่อมาเมื่อมีผู้นิยมเข้ามาเชื่อถือหลักการเดียวกันมากขึ้นจนเกิดเป็นลัทธิศาสนาขึ้น มีกฎข้อบังคับ จารีตประเพณีต่าง ๆ เพื่อควบคุมกลุ่มชนที่นับถือกันนั้น ๆ (ภารดี มหาจันทร์, 2532. หน้า 5)

1.1 ความเชื่อเรื่องศาสนา พื้นฐานจิตใจของมนุษย์ที่จะนำไปสู่ความเชื่อ ประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดนั้นคือ ความกลัวในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อวิชชา ความไม่รู้ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เกิดความไม่รู้จริงในสิ่งใด ไม่รู้จริงอย่างถ่องแท้ในสิ่งนั้น ย่อมทำให้มนุษย์เกิดความกลัวในสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น มนุษย์กลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติ และมนุษย์ยังกลัวที่จะต้องสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป หรือสูญเสียทั้งหมดที่มีอยู่ ตามปกติมนุษย์จะไม่ชอบที่จะเสีย เช่น เสียของรัก เสียคนรัก เป็นต้น

มนุษย์ย่อมเกิดความกลัวเหตุเภทภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเกิดขึ้นกับตนเอง หรือเกิดขึ้นกับคนที่ตนรัก หรือกับคนที่ใกล้ชิด ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น มนุษย์จึงต้องแสวงหาที่พึ่งพิงเพื่อให้ชีวิตพ้นภัยพิบัติจากสิ่งต่าง ๆ และสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ส่วนมากเลือกที่จะพึ่งพาหรือศรัทธาสິงที่จะทำให้เกิดความสุขทางใจ

ความเชื่อทางศาสนา จิตกรรมไทยแบบประเพณีที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาพุทธอย่างแท้จริง เป็นการรับใช้พุทธศาสนาด้วยจิตกรรมที่แสดงเป็นภาพแบบเล่าเรื่อง

มีรูปแบบ วิธีการแสดงออกอันเป็นระเบียบมีกฎเกณฑ์ที่ทำสืบต่อกันมา (เพ็ญผกา นันทิลก, 2541. หน้า 159 -160)

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา ดังจะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายมนุษย์กับฝ่ายอมมนุษย์ ฝ่ายของมนุษย์ คือ พระราม พระลักษมณ์และนางสีดา เรียกได้ว่าเป็นฝ่ายธรรมะ และฝ่ายของอมมนุษย์ที่เป็นยักษ์ คือ ทศกัณฐ์ เรียกได้ว่าเป็นฝ่ายอธรรม ที่ต้องการชัยชนะด้วยการสู้รบ เมื่อการสู้รบจบลง จึงทำให้ทราบผลได้ว่าฝ่ายธรรมะย่อมชนะอธรรม จากเรื่องราวที่ปรากฏสอนให้รู้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรืออีกนัยหนึ่งที่ว่าผู้ทำไม่ดี หรือทำความชั่วย่อมแพ้ภัยตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” ความชั่ว หรือความไม่ดี ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา แต่ก็สามารถรับรู้ได้ด้วยใจ ในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า ความดีให้ผลคือความสุข ส่วนความชั่วให้ผลคือความทุกข์ ความเดือดร้อน เป็นต้น

1.2 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์ เป็นวิชาลึกลับ เกี่ยวกับลัทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถาและอำนาจจิต มีอยู่ในคัมภีร์อาถรรพเวทแห่งอินเดีย อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาถรรพเวทมนต์คาถา ของขลังต่าง ๆ เรื่องราวของไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสังคมมนุษย์เป็นเวลานานหลายพันปีมาแล้วการปฏิบัติในทางไสยศาสตร์ เป็นคติความเชื่อของลัทธิไสยศาสตร์ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อนำมาซึ่งโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย เป็นต้น
2. เพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่าง ๆ

ความเชื่อในสิ่งลึกลับและไสยศาสตร์ ปรากฏให้เห็นเสมอ แม้ในวรรณคดี ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีไทยหรือ วรรณคดีต่างประเทศ ในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยต้น ๆ จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งที่เป็นเรื่องพื้นบ้านแท้ ๆ ของไทย เช่น ลิลิตพระลอ ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน และวรรณคดีที่ได้รับจากต่างประเทศ เช่น รามเกียรติ์ และ สมุทโฆษ เป็นต้น มักกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกินปกติวิสัยมนุษย์จะเป็นไปได้ หรือจะบันดาลให้เกิดขึ้นได้ เช่น การเหาะเหินเดินอากาศ การใช้เวทมนต์ให้หลงไหล การอยู่ยงคงกระพัน การแปลงกายเป็นรูปอื่น การบังคับภูตผีปีศาจให้อยู่ในอำนาจและกระทำตามความปรารถนาของผู้มีอำนาจ และกล่าวถึงอมมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดา เช่น เทวดา ปีศาจ หรือมนุษย์ที่มีอิทธิฤทธิ์แรงกล้า จนผิดมนุษย์ธรรมดาสามัญเสมอ (มณี พะยอมยงค์, 2536. หน้า 108 -109)

การใช้เวทมนต์พบว่าการรบด้วยอิทธิฤทธิ์เวทมนต์คาถา เพราะทั้งมนุษย์และยักษ์สู้รบกันด้วยเวทมนต์และพวกเขาสามารถเรียกไฟ ลม สิงสาราสัตว์ดุร้าย พญามาร และทุกอย่างที่

เป็นอันตรายสามารถทำลายหรือฆ่าฝ่ายตรงข้ามได้ เช่น ฝ่ายตรงข้ามพยายามที่จะเรียกพลังลมที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง หรือ ไฟและอื่น ๆ ที่จะต่อต้านอิทธิฤทธิ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง (มานิจ ชุมสาย, 2545.หน้า 4-5)

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา ที่ปรากฏให้เห็นในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง ปรากฏดังนี้

ภาพ 59 แสดงความเชื่อและศาสนา

ตอนที่พระรามได้แผลงศรออกไปตัดมือของทศกัณฐ์ทำให้มือทั้งสี่สับมือขาด ตัวขาดหัวขาดกระเด็นไป และหน้าซ้ายังทำให้เกิดแผลตามร่างกายเต็มไปหมด แต่ก็ยังไม่หมดลมหายใจ ทศกัณฐ์จึงใช้เวทมนต์ที่ได้ล่ำเรียนมาร่ายมนต์ไปทั่วร่างแผลก็ได้อันตรธานหายไปทันที จึงทำให้ แขน ตัว และหัวของทศกัณฐ์ติดกันเหมือนดังเดิม แล้วสุดท้ายจึงได้ยกทัพกลับที่ตั้งของตนเอง

2. สถาปัตยกรรม

ในการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ เมื่อมีชีวิตเกิดขึ้นมาแล้ว มนุษย์มีสิ่งที่เป็นซึ่งจะขาดเสียมิได้นั่นก็คือ ปัจจัยทั้ง 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เพื่อให้ชีวิต ได้บรรเทาความทุกข์ความเดือดร้อนที่มีอยู่ให้เบาบางลง และเพื่อให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์เกิดความสะดวกสบายขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องดิ้นรนแสวงหา เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 ประการ เพราะจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ที่เกิดขึ้นมานี้ให้มีความสุขความสบายตามสถานะ มนุษย์จึงไม่เพียงแต่มีชีวิตที่ประกอบไปด้วยปัจจัย 4 เพียงเท่านั้น แต่ยังต้องประกอบไปด้วยสาเหตุอีกหลายประการ

การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ นับเป็นปัจจัยหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่มนุษย์อาศัยกินอยู่หลับนอน ซึ่งมีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีความคิด ความอ่าน มีจินตนาการในการสร้างสรรค์ ด้วยมันสมองและสองมือของมนุษย์เอง การปลูกสร้างบ้านเรือนจึงมิใช่เพียงเพื่อการอยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังมีวัตถุประสงค์อย่างอื่นตามมา เช่น เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย และเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของมนุษย์ตลอดถึงการวิวัฒนาการของคนไทยที่ประกอบไปด้วยความรู้ความสามารถ ที่จะตกแต่งบ้านเรือนให้เกิดความสวยงามดงามน่าอยู่อาศัย นอกจากนั้นการปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่อให้เหมาะสมสภาพภูมิอากาศของท้องถิ่นนั้น ๆ และยิ่งไปกว่านั้นจุดประสงค์หลักที่สำคัญคือ เพื่อปกป้องคุ้มกันภัย และเป็นที่พักอยู่อาศัยหลับนอน ตลอดกระทั่งเป็นที่กำเนิดสมาชิกของสังคมอีกด้วย การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยจึงนับเป็นสถาปัตยกรรมอีกชิ้นหนึ่งของมนุษย์ คือสิ่งก่อสร้างที่ผนวกเอาความงามเข้าไปในตัวของสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ ด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่สมัยบรรพกาล การสร้างที่อยู่อาศัย จะต้องมีรูปแบบโครงสร้างให้เหมาะสมสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย และสภาวะแวดล้อม ตามยุคสมัยของสังคม สภาพแวดล้อมเหล่านั้น ย่อมมีอิทธิพลของรูปแบบจากสิ่งก่อสร้าง เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ได้ ดังเช่นในเขตรมรุม ที่มีฝนตกชุก การสร้างที่อยู่อาศัย ย่อมมีประตูหน้าต่าง ช่องว่างให้ลมพัดผ่านมากกว่าการสร้างที่อยู่อาศัยในเขตหนาวจะมีหิมะปกคลุม หรือชุมชนที่อยู่ใกล้แม่น้ำ การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยจะมีได้ทุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2529 หน้า 95)

ดังนั้นการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสุข และความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตของมนุษย์เอง การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ คงเป็นในถ้ำหรือ มิฉะนั้นก็คงเพิงผา เมื่อผ่านกาลเวลามนุษย์รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยเอง และมีการพัฒนาการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอด จนกระทั่งเกิดเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงามอย่างไทยอยู่ในปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมไทย เป็นงานศิลปะที่คำนึงถึงความงามของรูปทรงและหน้าที่ใช้สอยไปพร้อมกัน ประกอบด้วยฐานล่าง ตัวอาคารส่วนยอด ในที่นี้จะขอกล่าวถึงลักษณะของ

สถาปัตยกรรม รูปแบบมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมไทยมีดังนี้

1. มีโครงสร้างอย่างง่ายและเปิดเผย อาคารไทยจะไม่มีห้องมาก พื้นยกสูง มีใต้ถุน ฝาผนังเป็นไม้ หรือก่ออิฐ เมื่อเข้าไปภายในจะเห็นโครงสร้างทั้งหมดชัดเจน
2. หลังคาทรงสูงชันลาดยื่นออกมามาก การสร้างให้หลังคาทรงสูงและมีกันสาดยื่นออกมามาก เพราะประเทศไทยอากาศร้อนและฝนตกชุก หลังคาช่วยทำให้น้ำฝนไหลเร็วและช่วยระบายความร้อน ส่วนกันสาดช่วยคลุมอาคารให้พ้นจากละอองฝนและแสงแดด
3. หลังคามีลักษณะซ้อนกันหลายชั้น เพื่อทำให้เกิดความสวยงาม สะดวกในการหาไม้มาประกอบ เพราะจะใช้ไม้สั้น ๆ และคนไทยมีความเชื่อตามอย่างอินเดียว่า การอยู่ใต้หลังคาเป็นชั้น ๆ เปรียบเหมือนอยู่ใต้ร่มจักร ซึ่งเป็นสิริมงคลอย่างสูง
4. มีประตูหน้าต่างน้อยเล็กและแคบ เนื่องจากประเทศไทยมีแสงแดดจัด อากาศร้อน ชีวิตอยู่ท่ามกลางแสงแดด เมื่อสร้างอาคารจึงต้องการความร่มเย็น จึงทำให้มีประตูหน้าต่างน้อยเล็กแคบ ส่วนอาคารทางศาสนาสร้างแบบอย่างเช่นเดียวกัน เพื่อต้องการให้ผู้เข้าไปภายในเกิดความสงบมีสมาธิ
5. นิยมสร้างอาคารชั้นเดียว เนื่องจากประเทศไทยมีเนื้อที่กว้างขวาง การสร้างให้มีใต้ถุนสูงเพื่อให้ลมพัดผ่านตัวอาคารได้สะดวก อีกอย่างหนึ่งคนไทย “ถือหัว” ไม่นิยมอยู่ชั้นล่าง หรือใต้ใคร ปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน ทำให้ลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วย (ศุภสิน สารพันธ์, 2545. หน้า 52-54)

จากบันทึกหรือจดหมายเหตุของชาวตะวันตกที่เข้ามาเกี่ยวกับคณะทูตต่างประเทศ เข้ามาเผยแพร่ศาสนาหรือเข้ามาทำการค้าขายในกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาช้านาน ได้กล่าวถึงบ้านเรือนของคนไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าปราสาททองไว้หลายแห่งนั้น แสดงให้เห็นว่า คนไทยทั่วไปไม่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แม้บ้านเรือนก็มีความเรียบง่าย ส่วนตึกชั้นเดียวก่ออิฐเป็นที่อยู่ของชาวต่างชาติ เช่น แขกมัวร์และจีน ลักษณะดังกล่าวนี้สืบเนื่องต่อมาจนถึงยุคต้นรัตนโกสินทร์ด้วยดังที่ปรากฏในบันทึกของสังฆราชปาลเลกัวซ์ บาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2372 อันเป็นต้นรัชกาลที่ 3 และได้อยู่ในประเทศไทยนานถึงเกือบ 30 ปี ได้กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของคนจนนั้นสร้างกันแบบง่าย ๆ เป็นเรือนยกพื้นระดับเดียวกันหมดทั้งหลัง (มุสตี ทิพทัส, 2524. หน้า 57-63) การศึกษาพบว่าสถาปัตยกรรมเรือนก่ออิฐ

ถือนุ่นจากจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมเรือนก่ออิฐถือนุ่น ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง ปรากฏดังนี้

ภาพ 60 แสดงเรือนก่ออิฐถือนุ่น

เรือนไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน และประเทศทางยุโรป ลักษณะของการก่อสร้างโดยการนำวัสดุที่เป็น อิฐ หิน ปูน ทราย มาผสมผสานเข้าด้วยกัน แล้วจึงนำมาก่อ โบก ฉาบ เพื่อให้เกิดความคงทนถาวรมากยิ่งขึ้น เรือนก่ออิฐถือนุ่น ที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน พบว่าทางด้านหน้าพระประธานได้ปรากฏภาพจิตรกรรมกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีพลับพลาที่นางสีดาประทับอยู่ เป็นพลับพลา ยกพื้นสูงชันเดียวมีลวดลายประดับฐานด้านล่าง และฐานด้านล่างจะมีช่องระบายอากาศ หน้าจั่วสามเหลี่ยมยอดไม่แหลม หลังคามุงกระเบื้อง มีหนึ่งประตูและสองหน้าต่าง

3. วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย

มนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ ไม่นิยมสวมเสื้อผ้าเลย ถ้าจะมีก็เพียงการนำใบไม้มาปกปิดร่างกายเพื่อไม่ให้ถูกแดดตากแ้งผู้พบเห็น และเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการรู้จักตกแต่งร่างกาย ให้ดูดีมีความทันสมัยมากขึ้น เช่น

การแต่งกาย เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ได้กระทำติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล การแต่งกายถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์นอกจากเป็นเครื่องนุ่งห่ม เพื่อบรรเทาอาการร้อนหนาวแก่มนุษย์แล้ว ยังเป็นสิ่งหล่อหุ้มอวัยวะเพื่อไม่ให้เกิดความละอายในวัฒนธรรม (เพ็ญผกา นันทติลภ, 2541. หน้า 187)

มนุษย์มีความคิดสติปัญญาความสามารถ และมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเครื่องนุ่งห่ม ที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในปัจจัย 4 เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลิ่น ไล แดด มนุษย์มิได้เพียงนุ่งห่มเสื้อผ้าเพื่อปกปิดร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้คนหมู่มาก และมนุษย์ก็มีความคิด ความรู้ จินตนาการ มีการสร้างสรรค์ในรูปแบบของการแต่งกายมาโดยลำดับ จึงทำให้มนุษย์ได้มีแนวความคิด และมีการสร้างสรรค์จนเกิดมีรูปแบบของลวดลาย สีสันทัน ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย จนกลายมาเป็นรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศทางแถบเอเชียในทุกวันนี้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้พยายามคิดค้นและถ่ายทอดมาจนถึงเราในปัจจุบัน

คนไทยกับการแต่งกาย คนไทยจะแต่งกายแบบเรียบง่าย ในจดหมายเหตุของ มร. เดอลาลูแบร์ อ้างโดย (เสนอ นิลเดช, 2520. หน้า 107-108) ซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศสยาม ครั้งกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2230 คงจะเป็นสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้เขียนถึงลักษณะการแต่งกายของคนไทยว่า "ชาวสยามแต่งเนื้อ แต่งตัวเรียบ ๆ ง่าย ๆ บ้านเรือน เครื่องเรือนและอาหารการกินของเขาก็เรียบง่าย ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือเหมือนเศรษฐกิจที่อยู่ในห้วงแห่งอนาถาเสมอเหมือนกันไปหมดทุกคน เพราะพวกเขาเป็นคนนับถือสันโดษมีความมกน้อย และเนื่องจากประเทศไทยอยู่ในเขตร้อน การแต่งกายอยู่กับบ้าน ผู้ชายจึงมักจะนุ่งเพียงผ้าโจงกระเบนหรือกางเกงแบบจีนมีผ้าขาวม้าคาดเอวไม่ใส่เสื้อ ส่วนผู้หญิงก็นุ่งโจงกระเบนหรือผ้าถุงมีผ้าแถบคาดอก การแต่งกายจึงเป็นไปอย่างสะดวกสบายมากกว่าความสวยงาม นอกจากในโอกาสที่ต้องไปทำงานทำบุญหรืองานเทศกาล คนไทยจึงจะพิถีพิถันประกวอดประชันกันบ้าง แต่คนไทยในปัจจุบันกลับทอดทิ้งชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มาเป็นความหรูหราฟุ่มเฟือยตามแบบสังคมตะวันตกมากกว่าที่จะรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ แม้จะมีผู้ที่นิยมของคนไทยอยู่บ้าง แต่ก็อยู่น้อย

วัฒนธรรมการแต่งกายที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์วัดราชบูรณะ สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

3.1 เด็กชาย ในการศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เด็กชาย ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังปรากฏดังนี้

ภาพ 61 แสดงการแต่งกายเด็กชาย

การแต่งกายของเด็กชายส่วนใหญ่ไม่นิยมใส่เสื้อ ใส่กางเกงขายาวมีลักษณะคล้ายใจ กระเบน เป็นผ้าลายดอกหรือลายหมากรุกเหมือนผ้าถุง จัดรวบชายผ้าม้วนกลมสอดเข้าระหว่าง ขามาทางด้านหลังแล้วหนีบไว้กับริมผ้าด้านหลังอย่างแน่นหนา ศีรษะนิยมไว้ผมจุก ผมแคะ หรือ ผมเปีย ส่วนเด็กโตจะนิยมไว้ทรงผมมหาดไทย หรือทรงหลักแจว คือรอบศีรษะมีการโกนผมเว้น ตรงกลาง ปล่อยผมยาวพอประมาณ แล้วหวีผมแสดงกลาง ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของเด็กไทย

3.2 ผู้ชาย ในการศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านการแต่งกายผู้ชาย ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังปรากฏดังนี้

ภาพ 62 แสดงการแต่งกายผู้ชาย

การแต่งกายผู้ชาย ไม่สวมเสื้อ ไม่สวมรองเท้า นิยมนำผ้าสี่ที่สอดไสมาพาดบ่าทั้ง 2 ข้าง เปลือยอก สวมกางเกงขายาวลายดอกทรงกระบอก ยาวเกือบถึงข้อเท้า ด้วยสีที่ตัดกันอย่างเห็นได้ชัด มีผ้ารัดเอวแทนเข็มขัด ทรงผมในสมัยโบราณส่วนใหญ่จะมีไม่เกี๋ยง จากภาพที่ปรากฏให้เห็นของการแต่งกายผู้ชายจะไว้ผมทรงมหาดไทย หรือทรงหลักแจว

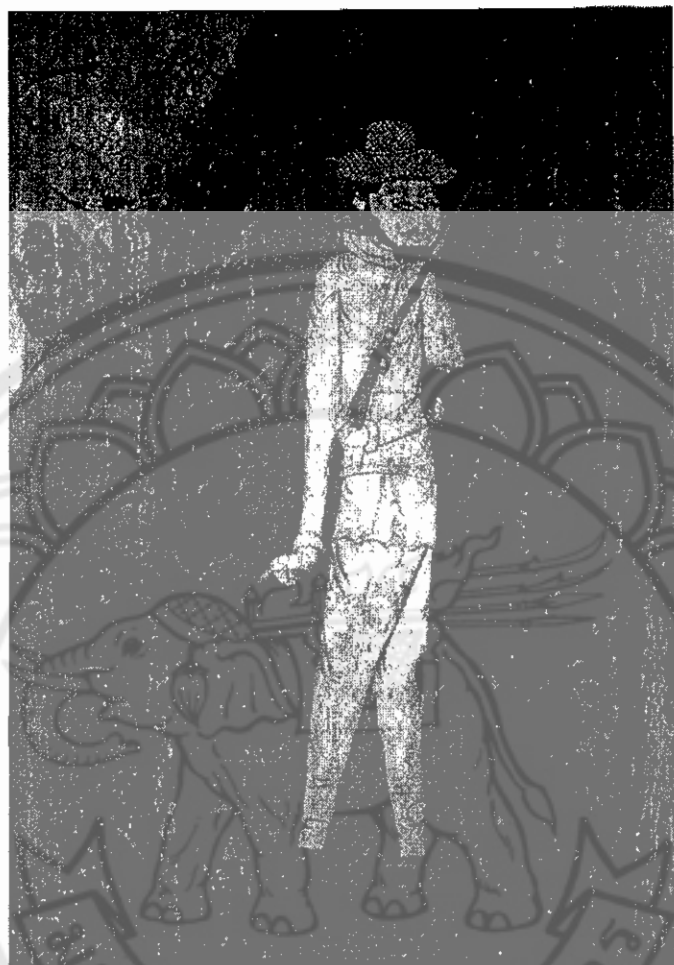
3.3 ผู้หญิง ในการศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านการแต่งกายผู้หญิง ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังปรากฏดังนี้

ภาพ 63 แสดงการแต่งกายผู้หญิง

การแต่งกายผู้หญิง ไม่นิยมสวมเสื้อ ไม่สวมรองเท้า นิยมนำผ้าสีที่สดใสมาคาดเป็นสไบ และผูกใจกระเบนลายดอกไม้ และลายดอกจิกด้วยสีลันที่ตัดกันอย่างเห็นได้ชัด ผู้หญิงส่วนใหญ่หรือส่วนมากมีการไว้ทรงผมหลายรูปแบบ เช่น การไว้ผมยาวแล้วขมวดเป็นมวยไว้ด้านหลังและตรงกลางศีรษะ ส่วนภาพที่เห็นเป็นการไว้ผมสั้นแค่คอ หรือทรงผมคล้ายกับผู้ชายคือ ทรงปึกสั้น แหกกลาง ส่วนผู้ที่มีฐานะดี จะมีเครื่องอาภรณ์ประดับร่างกาย เช่น สังกวาล เป็นต้น

3.4 ข้าราชการ ในงานจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมการแต่งกาย ข้าราชการ ได้ปรากฏให้เห็นในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏดังนี้

ภาพ 64 แสดงการแต่งกายข้าราชการ

การแต่งกายข้าราชการ คล้ายทหารชาวตะวันตก มีการแต่งกายที่ปล่อยหมวดและ
 เกรายาว ทรงผมยาวถึงคอ สวมหมวกมีลักษณะกลมหนุนขึ้นตรงกลางศีรษะ มีปีกเป็นฐานกว้าง
 เพื่อบังแดด และพับขึ้นทางด้านบน มีลายกากบาท มีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีเครื่องประดับ ไม่มี
 ลวดลาย ใส่เสื้อแขนยาวสีขาวพับแขนเสื้อ ปล่อยชายเสื้อทับกางเกง นุ่งกางเกงขายาวทรงกระบอก
 สวมรองเท้าปลายแหลมพื้นเรียบไม่มีลวดลาย และมีอาวุธประจำกายด้วยการสะพายปืนลูกซองยาว
 ทางด้านหลัง

4. วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพ

มนุษย์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยสี่ และหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญนั้นคือ "อาหาร" มนุษย์มีความเป็นอยู่ได้ก็ต้องดิ้นรนแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร เพราะอาหารเป็นเครื่องประทังชีวิตของมนุษย์ให้อยู่ได้

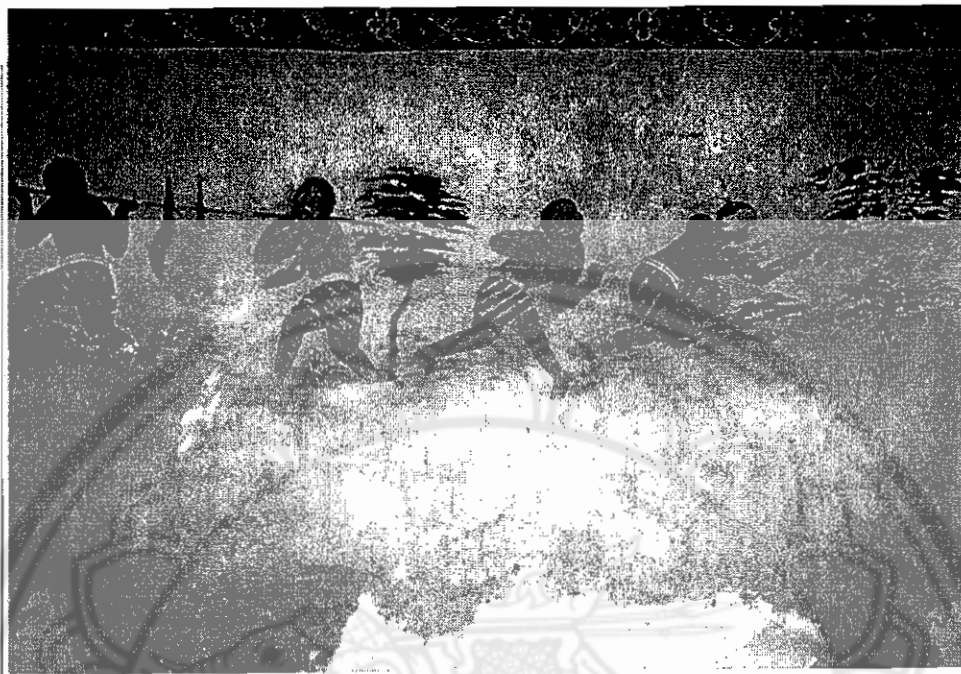
ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ยังชีพโดยการล่าสัตว์และเก็บของป่าที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างในปัจจุบัน เราได้ถือว่ากลุ่มชนเหล่านี้เป็นตัวแทนของมนุษย์เมื่อสามหมื่นกว่าปีมาแล้ว แต่ลักษณะบางประการในการใช้ชีวิตของพวกเขาอาจทำให้ข้อคิดที่มีค่าแก่เรา และทำให้เราสามารถมองหลักฐานโบราณคดีต่าง ๆ ได้ในแง่มุมที่แปลกออกไป (มัลลิกา มัลลวดี, 2544. หน้า 328)

ความจำเป็นของมนุษย์ที่จะต้องหาเลี้ยงชีพ หาอาหาร ความจำเป็นนี้บังคับให้มนุษย์ต้องขวนขวายแสวงหาจากทรัพยากรธรรมชาติ ต่อสู้กับธรรมชาติต้องฝึกสัตว์ป่าให้เชื่อง เพื่อนำมาใช้งาน ต้องนำพืชพันธุ์ไม้ป่ามาปลูก ต่อมาเมื่อกิจการภายในครอบครัวขยายขึ้น ก็เกิดการแลกเปลี่ยนผลิตผล ซึ่งกลายเป็นการค้าขาย เริ่มด้วยการค้าระหว่างบุคคล ระหว่างหมู่บ้าน ระหว่างเมือง จนถึงการค้าระหว่างประเทศ และทวีป (ภารดี มหาขันธ์, 2532. หน้า 4)

อนึ่งประกอบกับประเทศไทย เป็นประเทศที่มีความสมบูรณ์ตามหลักธรรมชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" จากคำกล่าวนี้ทำให้ทราบได้ว่า ประเทศไทยยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากน้อย นอกจากนี้ประเทศไทย และคนไทยส่วนมากยังมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และที่กล่าวว่าในน้ำมีปลา จึงได้บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ในทางน้ำที่เต็มไปด้วยอาหารของมนุษย์ และในนามีข้าว แสดงให้เห็นชัดว่าประเทศไทยและคนไทยนั้นเป็นผู้ทำเกษตรกรรม จากหลักการดังกล่าวข้างต้น จึงนำมาซึ่งการประกอบอาชีพของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการประมง การล่าสัตว์ ทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บก

ดังนั้นประเทศไทยจึงเป็นประเทศหนึ่งที่มีการประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ เช่น อาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำประมง ค้าขาย ล่าสัตว์ และทำป่าไม้ สิ่งต่างเหล่านี้เป็นการประกอบอาชีพของคนไทย เพื่อให้เกิดการประทังชีวิตที่อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนมากนัก

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกียรติ วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพ ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง ปรากฏดังนี้

ภาพ 65 แสดงการล่าสัตว์

มนุษย์กับล่าสัตว์ด้วยอาวุธปืนลูกซองยาว ซึ่งมีผู้ชายทางด้านขวามือของผู้ชม กำลังนั่งมอบแล้วเลงอาวุธปืนไปยังสัตว์ที่ต้องการล่า ถัดมาเป็นผู้ชายกำลังเดินถือไม้คานหาม ส่วนทางด้านซ้ายมือของผู้ชม เป็นภาพผู้ชายสองคนกำลังหามสัตว์ที่ล่ามาได้

5. วัฒนธรรมด้านการคมนาคม

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ๆ นั้น สิ่งสำคัญจะต้องมีการเจรจาติดต่อสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเครือญาติ หรือต่างเครือญาติ ถ้าหากว่าการเจรจาติดต่อสัมพันธ์กันที่อยู่ในกลุ่มบริเวณใกล้เคียงกันก็ไม่จำเป็นจะต้องเดินทางไกล เพียงเดินทางด้วยเท้าก็สามารถถึงที่หมายปลายทางได้โดยไม่จำเป็นจะต้องพึ่งยานพาหนะ แต่เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มีความจำเป็นจะต้องติดต่อสื่อสารจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง หรือกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งไปยังกลุ่มชนอีกกลุ่มหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่มที่อยู่ห่างไกลออกไปนั้น สิ่งจำเป็นสำหรับการเดินทางที่จะขาดเสียมิได้นั้นก็คือพาหนะสำหรับการเดินทางเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรี เพื่อค้าขาย ระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน หรือชุมชนกับชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่ง พาหนะสำหรับการเดินทาง ไม่ว่าพาหนะนั้นจะเป็นสัตว์ เช่น ช้าง ม้า วัว

ควาย เป็นต้น เพื่อย่นระยะเวลาการเดินทางให้รวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น สำหรับการเดินทางของมนุษย์ เช่น ทางอากาศ ทางน้ำ ทางบก เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความเจริญเข้ามาแทนที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์การติดต่อสื่อสารมีความทันสมัยมากขึ้น รวดเร็วมมากขึ้น อย่างเช่นทางบก อาจใช้รถไฟ ฟ้า รถไฟ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน เป็นต้น ส่วนทางน้ำ มนุษย์เลือกที่จะใช้ เรือยนต์ เรือกลไฟ และส่วนทางอากาศมนุษย์ใช้เครื่องบินสำหรับการเดินทางเพื่อติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วมากขึ้น

ส่วนการเดินทางที่มีระยะทางไกล ๆ หรือมีการเดินทางที่จะต้องค้างคืนค้างแรมนั้น วัฒนธรรมด้านการคมนาคม จิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะพบว่า มีการเดินทางด้วยเท้า หรือการเดินทางที่นำสัตว์มาเป็นพาหนะ เช่น ช้าง ม้า และการเดินทางด้วยรถเทียมม้า ดังภาพประกอบ

ภาพ 66 แสดงการคมนาคม

การคมนาคมของมนุษย์เพื่อการติดต่อสื่อสาร มนุษย์เลือกที่จะใช้เส้นทางหลักได้แก่ การคมนาคมทางบก การเดินทางโดยทางน้ำ และการเดินทางทางอากาศ การเดินทางโดยทางบกนั้น พบว่ามนุษย์เลือกที่จะเดินทางด้วยเท้าเปล่า แต่ถ้าเป็นระยะทางที่ไกล ๆ ออกไปอาจจะใช้สัตว์เป็นพาหนะ หรือมีการเดินทางด้วยรถเทียมม้า ดังเช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ในอุโบสถวัดราชบูรณะ เป็นต้น

6. วัฒนธรรมด้านการละเล่นและกีฬา

การละเล่นถือเป็นวัฒนธรรมประจำชาติในท้องถิ่นทุกภาคของประเทศจะมีการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาค มีความแตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น นับตั้งแต่ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออก และภาคใต้ การละเล่นหลายอย่างเล่นแพร่หลายกันอยู่ในทุกภาคซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากส่วนกลางหรือเมืองหลวงบ้างแต่ในรายละเอียดของการละเล่นนั้นอาจผิดแผกแตกต่างกันไป การละเล่น หมายถึง กิจกรรมที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเล่นกันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยที่ชาวบ้านจะร่วมกันคิดการละเล่นแบบต่าง ๆ ขึ้นมาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นทั้งที่เป็นสภาพทางธรรมชาติและสภาพสังคม วัฒนธรรม การละเล่นเป็นการแสดงออกเพื่อการนันทนาการ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานด้านจิตใจ และร่างกายของมนุษย์ สังคมในสมัยก่อนเอื้อต่อการสืบทอดการละเล่นพื้นบ้าน ประกอบกับรูปแบบของความบันเทิงยังไม่ได้หลากหลายเหมือนปัจจุบันนี้จึงทำให้การละเล่นพื้นบ้านปรากฏทั่วไป (วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ, 2548. หน้า 218)

การละเล่นเป็นกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของคนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทุกคนจะชอบเล่นเป็นชีวิตจิตใจการละเล่นมีคุณค่าต่อเด็กมากมายทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในขณะที่การละเล่นของผู้ใหญ่จะมีประโยชน์ในแง่ของความบันเทิงและการทำงานร่วมกลุ่มกัน ซึ่งมักจะเล่นในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น ในช่วงการเก็บเกี่ยว และช่วงตรุษสงกรานต์ เป็นต้น (พยุร โมสิกรัตน์, 2541. หน้า 108)

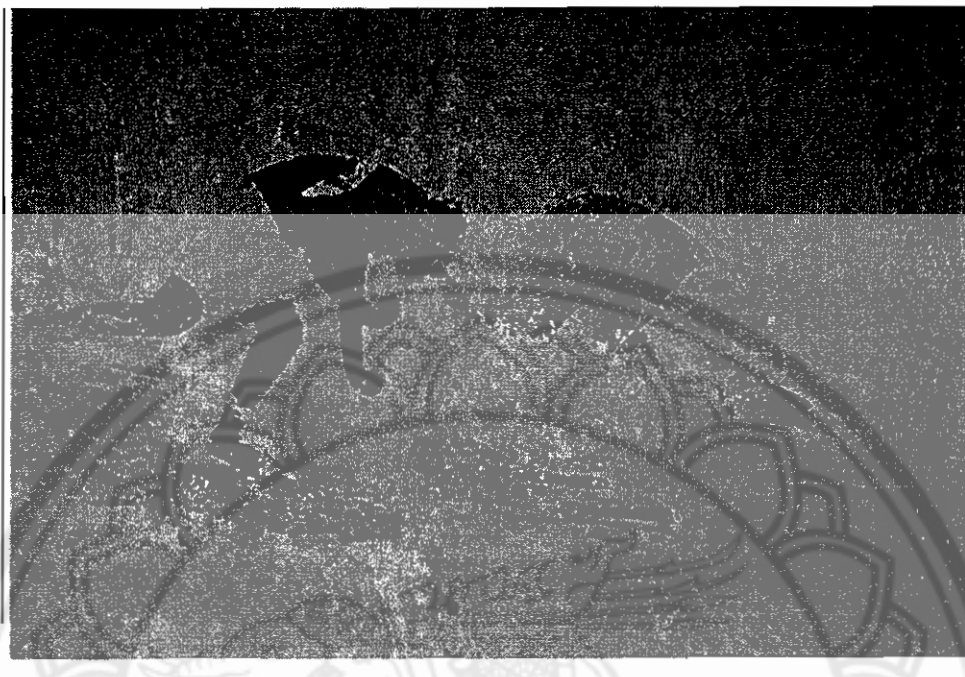
โดยทั่วไปมักเป็นที่เข้าใจกันว่า การละเล่นต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทยตั้งแต่อดีตและที่ยังหลงเหลือร่องรอยอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นการละเล่นสนุกเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น และถ้าหากจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่บ้างก็เกี่ยวแต่ในเรื่องการบันเทิงแต่อย่างเดียว เรื่องการละเล่นที่ปรากฏในสังคมไทย มีเนื้อหา และบทบาท ตลอดจนความหมาย ทั้งหมดของการละเล่นนั้น ๆ ที่มีต่อสังคมส่วนรวม การละเล่นส่วนใหญ่ ที่มีอยู่ในสังคมไทยทั้งในอดีตและที่ยังเหลืออยู่นั้น ล้วนแต่มีรากฐานที่สัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับพิธีกรรมความเชื่อเกือบทั้งสิ้น

พิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนาในพระราชพิธีเดือนห้าของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาจะเริ่มต้นด้วยการรำวงละเล่นมโหรีทีก และจับระบำ ต่อด้วยการละเล่นโหม่งครุ่ม ครั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกเพื่อทรงเป็นประธานในพิธีกรรมนี้จึงเริ่มการละเล่นล้อช้าง (เกื่อน) แข่งเกวียนเทียมวัวหรือมีจะนั้นก็ชักเย่อวัวเทียมเกวียน จากนั้นจึงถึงรายการชนควาย ชนแรด ชนช้าง หัวล้านชนกัน ตีไก่ ต่อยมวย ตีคลี่ขี้ม้า การละเล่นต่อสู้ด้วยอาวุธ ฯลฯ (ปราณี วงษ์เทศ, 2536. หน้า 225-226)

การละเล่นบางชนิดที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาก็ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน และรูปแบบการละเล่นการแสดงก็ไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่ก็มีศิลปะชาวบ้านบางอย่างที่สูญหายไปเช่น การทำหนังใหญ่ การทำเครื่องมุก การเล่นพื้นเมืองบางชนิด เป็นต้น ในปัจจุบัน การละเล่นขาดความสนใจจากประชาชนทั่วไปเท่าที่ควร ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความจำเป็นที่มีอิทธิพลมาจากสภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ ที่ผลักดันให้ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความสนใจ ศิลปะชาวบ้าน พื้นบ้าน มานิยมสิ่งที่เป็นผลิตรกรรมสมัยใหม่ ที่มีความสะดวกสบายมากกว่าแต่ก็มีชาวไทยทั้งหลายจะละทิ้งสิ่งที่เป็นของพื้นบ้าน พื้นเมือง เสียทั้งหมด ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะที่อยู่ในชนบททงมีความผูกพันอยู่กับสิ่งที่เป็นของท้องถิ่นของตนอยู่ ทั้งที่เป็นผู้ใช้เป็นผู้ทำเป็นสิ่งที่สืบต่อมาแต่บรรพบุรุษ และโดยความเคยชินกับการใช้ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ, 2522. หน้า 11)

จะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการละเล่นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเรื่องของความก้าวร้าวรุนแรง โดยแสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ของการต่อสู้อย่างรุนแรง (ลาลูแบร์ ได้ชมการละเล่นที่กล่าวมานี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และมีการบันทึกว่าการละเล่นเหล่านี้ของชาวสยามไม่รุนแรงเท่าที่ควร แสดงให้เห็นว่าเป็นการละเล่นในพิธีกรรมถือเอาเป็นสมบัติหรือเอาเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความรุนแรงเท่านั้น (ปราณี วงษ์เทศ, 2536. หน้า 225 -226)

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมด้านการละเล่นและกีฬา ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง ปรากฏดังนี้

ภาพ 67 แสดงการเล่น

การเล่นของผู้ชายสูงอายุ 2 คน นุ่งกางเกงขาสั้น ไม่ใส่เสื้อ ยืนคนละฝากข้าง หน้าหน้าเข้าหากัน ก้มตัวลงแล้วใช้ศีรษะเข้าชนกัน โดยใช้พละกำลัง มือทั้งสองข้างนั้นกำแน่น การยืนด้วยขาขวาเพียงข้างเดียว ส่วนขาข้างหนึ่งจะอยู่ทางด้านหลัง

7. วัฒนธรรมอื่นๆ

การอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติที่เป็นหมู่คณะ ในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรือในประเทศใดประเทศหนึ่งนั้น ย่อมมีสิ่งที่จะทำให้มนุษย์เกิดการน้อมนำให้หมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ เกิดความเจริญงอกงามในทางที่ดี เช่นความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียว และศีลธรรม เป็นต้น และในประเทศไทยก็ได้มีวัฒนธรรมการปฏิบัติร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่าความเจริญที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางด้านวัตถุ หรือทางด้านจิตใจ ที่เรียกว่า "วัฒนธรรม" จนกลายมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสมัยใด สมัยหนึ่งนั้น ย่อมมีทั้งความเจริญและความเสื่อมตามมาเสมอ และเมื่อวัฒนธรรมเก่าเสื่อมไป วัฒนธรรมใหม่ย่อมเกิดขึ้นมาแทนที่ และจะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปดังนี้เสมอไม่อยู่คงทนถาวร

ดังจะเห็นได้จากประเทศไทยได้รับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศ เช่น ประเทศอินเดีย ประเทศจีน และประเทศทางตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และ

วรรณคดี เป็นต้น โดยที่ชาวต่างชาติได้เดินทางมายังประเทศไทย ทั้งที่เป็นบุคคลหรือเป็นคณะ เพื่อมาค้าขาย หรือเพื่อมาเผยแพร่ศาสนา โดยที่คนไทยเป็นผู้เลือกวัฒนธรรมจากต่างชาติ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย

7.1 วัฒนธรรมอินเดีย ไทยกับอินเดียได้มีความสัมพันธ์ไมตรีอันดีมาโดยตลอด

จวบจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากที่ประเทศไทยรับวัฒนธรรมด้าน จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ และวรรณคดีจากประเทศอินเดีย เมื่อประมาณอย่างน้อย 2,000 ปีล่วงมาแล้ว นักประพันธ์ไทยทั้งหลายมักยืมเค้าโครงเรื่องมาเขียนใหม่ในสำนวนไทย เรื่องรามายณะ ในภาษาไทยเรียกว่ารามเกียรติ์ (รามเกียรติ์ในภาษาสันสกฤตซึ่งหมายถึงเกียรติแห่งพระรามที่เป็นพระเอกของเรื่อง ในฉบับภาษาได้พัฒนาไปตามอารมณ์และลักษณะแบบไทย พรรณนาขนบธรรมเนียม ความเชื่อ กฎเกณฑ์ของมารยาท และความโอปอ้อมอารีตามวิถีชีวิตของคนไทย ในความเป็นจริงต้นเรื่องเป็นของชาวอินเดีย แต่เป็นภาพของชีวิตไทยแท้ ในความเป็นจริงต้นเรื่องเป็นของอินเดียแต่ใส่ภาพลักษณ์และสวมบทบาทใหม่ด้วยรูปแบบไทย เป็นเหตุให้คนไทยเชื่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ชาวไทยยังคงเล่าเรื่องของเทพเจ้า นางฟ้า ยักษ์ และผู้อยู่เหนือธรรมชาติอื่น ๆ เกี่ยวกับความสามารถทางอิทธิฤทธิ์อาคมเกี่ยวข้อคล้ายกับของยูริซิสเทพเจ้าของกรีกอีกด้วย (มานิจ ชุมสาย, 2545. หน้า 1-2)

7.2 วัฒนธรรมจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์ค้าขายกับไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนจีน "โพ้นทะเล" ที่อพยพออกมาทำมาหากินในประเทศต่าง ๆ ทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก ในยุคที่ประเทศมหาอำนาจอาณานิคมตะวันตกมายึดครองดินแดนของประเทศเพื่อนบ้านของไทยในศตวรรษที่แล้ว ส่วนหนึ่งก็เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทยและเป็นที่คุ้นเคยกันทั่วไปของคนไทยที่อยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ทุกภาคของประเทศและต่อมาได้ตั้งรกรากถาวรและมีสัญชาติเป็นพลเมืองไทยไม่ต่างกับกลุ่มอื่น ๆ เช่นเดียวกับคนต่างด้าวจากชาติภาษาอื่น ๆ ที่บัดนี้เป็นพลเมืองไทยด้วย (พิทยา สายหู, 2542. หน้า 34)

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ วัฒนธรรมจีนที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในอุโบสถวัดราชบูรณะ ได้ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง ปรากฏดังนี้

ภาพ 68 แสดงวัฒนธรรมทางการแต่งกายจีน

ชาวต่างชาติ 2 คน ซึ่งเป็นชาวจีน ยืนกอดกันเดินมา คนเดินนำหน้าทางด้านซ้ายมือของผู้ชมจะเป็นคนสูงอายุยกมือขวาขึ้นมาทูนหัวทั้งห้านิ้ว ส่วนมือซ้ายกอดเอวชายหนุ่ม ลักษณะของการแต่งกาย ทรงผมก้ามปูผมไว้ตรงกลางศีรษะ ไม่สวมรองเท้า ใส่เสื้อคลุมครึ่งแขน แขนเสื้อทรงกระบอกปลายเส้นแนวตั้ง มีผ้าลัดอก

สรุปได้ว่า จิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏให้เห็นในอุโบสถวัดราชบูรณะ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ช่างเขียนได้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง มุ่งมั่นเชิดชูพระพุทธศาสนาสั่งสอนอบรมศีลธรรม จริยธรรม ถ่ายทอดผลงานผ่านบนฝาผนังเป็นเรื่องราวของเรื่องรามเกียรติ์ และศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทย ที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิต ทางด้านความเป็นอยู่ การติดต่อสัมพันธ์กัน การแต่งกาย ตลอดจนการรับวัฒนธรรมต่าง ๆ จากชนชาวต่างชาติอีกด้วย

คุณค่าที่ได้รับจากวัฒนธรรมต่างๆ จากจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ภาชนะในอุโบสถ วัดราชบูรณะ

คุณค่าทางด้านโบราณคดีถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่ง และยังเป็นชมทรัพย์ทางปัญญาของบรรพบุรุษ รวมถึงการได้รับประโยชน์จากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันในรูปแบบของจิตรกรรมไทย ที่แสดงออกด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนไทย ที่สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ และเป็นการทวงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ทำให้สามารถศึกษา เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม บ้านเรือน การแต่งกาย สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม จากภาพเขียนที่ปรากฏอยู่บนฝาผนัง ซึ่งเป็นหลักฐานข้อมูลชั้นต้นได้เป็นอย่างดี

คุณค่าทางด้านศาสนา นับว่ามีความสำคัญและมีคุณอนันต์เสมอสำหรับคนไทย ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลาย ๆ สิ่ง คนไทยจึงมุ่งที่จะแสดงออกถึงคุณและยกย่องบูชาคุณของศาสนาเป็นประการสำคัญ นอกจากนั้นแล้วช่างเขียนยังมุ่งสอนและสอดแทรกศีลธรรมไว้ในภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่เสมอเพื่อให้เกิดประโยชน์ และให้เกิดสามัญสำนึกคุณงามความดีเสมอ ตลอดจนเป็นการทำให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจารีตประเพณีที่ดีงามของวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ยังเป็นการยกระดับจิตใจของผู้ที่เข้าชมภาพจิตรกรรมฝาผนังให้สูงขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

คุณค่าทางด้านศิลปะ ดังจะเห็นได้ว่ามนุษย์รู้จักรักสวยรักงามมาแล้วตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากมนุษย์รู้จักการตกแต่งร่างกาย และตกแต่งสภาพแวดล้อม ให้เกิดความสวยงาม น่าอยู่น่าอาศัย

คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านความงาม งานสร้างสรรค์เพื่อความจำเป็นทางด้านจิตใจ คือ การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้มีความสวยงาม มีความไพเราะ มีความเป็นระเบียบกลมกลืน ความงาม ของสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์แม้จะไม่อำนวยความสะดวกทางการใช้สอยแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะสนองความพึงพอใจเกิดความสุขสบาย ทำให้เกิดอารมณ์เบิกบาน งานสร้างสรรค์เหล่านี้ ได้แก่ การตกแต่งร่างกาย ตกแต่งบ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอย การวาดภาพทั้งจากจินตนาการและจากทิวทัศน์ที่ประทับใจ การเขียนกวีนิพนธ์ วรรณคดี การแสดงนาฏศิลป์ ฯลฯ การสร้างสรรค์งานที่เกิดจากความจำเป็นทางจิตใจนี้ได้วิวัฒนาการมาเป็นศิลปะทางจิตรศิลป์

คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางร่างกาย งานสร้างสรรค์เพื่อความจำเป็นทางกาย คือการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย

ของมนุษย์ เช่น การสร้างเครื่องมือในการหาอาหารของคนในสมัยดั้งเดิม สร้างที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการสร้างเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ที่มนุษย์ดัดแปลงรูปร่างให้ใช้ได้สะดวก ปลอดภัย การพัฒนารูปทรงเครื่องมือเครื่องใช้ บางครั้งแฝงไว้ซึ่งศิลปะ ศิลปะที่อำนวยความสะดวกทางการใช้สอยนี้เป็นต้นกำเนิดของศิลปะประยุกต์ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2544. หน้า 306-307)

คุณค่าทางด้านการละเล่นและกีฬา ซึ่งแสดงออกถึงความรักความสามัคคีในหมู่คณะ และในชุมชนนั้น ๆ ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ประกอบกับเป็นการพักผ่อนหลังจากเลิกงาน และยังเป็นการทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บได้อีกทางหนึ่งด้วย

คุณค่าที่ได้รับจากวัฒนธรรมการแต่งกาย นอกจากการแสดงออกทางความคิด สร้างสรรค์ สามารถนำผ้ามาดัดเย็บเพื่อปกปิดร่างกาย แล้วทำให้เกิดรูปแบบที่สวยงาม ที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย นับว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดจินตนาการ ลวดลายและสีสันผ่านสื่อลงบนพื้นผ้า เพื่อให้เกิดศิลปะอย่างวิจิตรบรรจง จนเกิดความประณีต สวยสดงดงามอย่างไทย เป็นงานฝีมือที่ประดิดคิดค้นของชาวบ้านที่อยู่ในชนบท และนับได้ว่าเป็นงานฝีมืออันประณีตที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของบรรพบุรุษ ได้ถ่ายทอดมาแล้วหลายชั่วอายุคน และเป็นการทรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่สำคัญยิ่ง